XIV. évf. 2006/1–2

Communio

NEMZETKÖZI KATOLIKUS FOLYÓIRAT

A kánai menyegző – Joseph Ratzinger

Joseph Ratzinger • A kánai menyegző jele

Peter Henrici • A kánai menyegző csodája

Michael Figura • Jézus órája János evangéliumában

Michel Gourgues • „Kinyilatkoztatta dicsőségét"

Adalbert Rebic • A borrá változott víz

Bernhard Dolna • A kánai menyegző – egy zsidó esküvő?

Daniel Bourgeois • A napkeleti bölcsek a kánai menyegzőre sietnek

Adrienne von Speyr • A rózsafüzér fényességes misztériumai

Dietrich von Hildebrand • Verba Christi

Gál Ferenc • Mária Jézus nyilvános életében

• Jézus csodái

Jan-Heiner Tück • XVI. Benedek pápa, az igazság munkatársa

Joseph Ratzinger • Európa a kultúrák válságában

Jean-Marie Lustiger • „Idősebb testvérek"

Szuromi Szabolcs Anzelm • Hans Urs von Balthasar ekkleziológiai koncepciója és a hitletétemény

COMMUNIO

NEMZETKÖZI KATOLIKUS FOLYÓIRAT

FŐVÉDNÖK
ERDŐ PÉTER

FELELŐS KIADÓ
RÓZSA HUBA

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE
BOLBERITZ PÁL

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI
PÁPAI LAJOS, TERNYÁK CSABA, BABARCZI-GYŐRFFY ANDREA,
KERESZTY RÓKUS, KUNSZT GYÖRGY, NEMESHEGYI PÉTER,
ROSKA TAMÁS, RÓZSA HUBA, SARBAK GÁBOR,
SÁGHY MARIANNE

FELELŐS SZERKESZTŐ
TÖRÖK JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG
1053 BUDAPEST, PAPNÖVELDE U. 7.
E-MAIL: COMMUNIO@ELLA.HU

ISSN 1217-2456

KIADJA
A COMMUNIO ALAPÍTVÁNY MEGBÍZÁSÁBÓL
A SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
FELELŐS VEZETŐ: FARKAS OLIVÉR IGAZGATÓ
KÉSZÜLT AZ EFO NYOMDÁBAN
FELELŐS NYOMDAVEZETŐ: FONYÓDI OTTÓ

Előszó

A *Communio* nemzetközi katolikus, teológiai és kulturális folyóirat a 2005. év I. számában a fényességes rózsafüzér első titkát tárgyalta – elemezte, amely: Jézus keresztsége. Ennek sikere adta az ötletet, hogy a 2006. év első, kettős száma a II. János Pál pápa által elrendelt rózsafüzér titkok másodikját, a kánai menyegzőn történteket tárgyalja, hiszen Jézus nyilvános életében megkeresztelkedése – theophania a Jordánnál – után itt lebben föl egy szemvillanásnyira a lepel személye kilétéről, a csodán keresztül csak annyira, hogy tanítványai higgyenek benne és fölfényeskedjék dicsősége.

A kánai menyegzőn történteknek – Jézus életének többi misztériumaihoz hasonlatosan – számos olvasata lehetséges, és nagyobb perspektívát mutat föl, mint azt gondolnánk. XVI. Benedek pápa tíz évvel ezelőtt mint Joseph Ratzinger bíboros elmélkedett e titokról és mondott szentbeszédet Fatimában a kánai menyegzőn adott jelről, s Mária szerepéről, feladatköréről, amelyet azóta is gyakorol értünk Fiánál.

Mária közbelépését annak valamennyi következményével együtt Michel Gourgues elemzi, s tanulmányában bemutatja, a természetes és természetfölötti valóság miként keresztezi egymást. Jézus a természetes rend mögött és fölött mindig az Atya kedvére akar lenni, az ő dicsőségét igyekszik szolgálni.

A biblikus elemzés Adalbert Rebic szerint lehetővé teszi, hogy a kánai menyegző kapcsán a tanítványok (akkoriak és maiak) az eszkatológikus távlatok felé emeljék tekintetüket. Bernhard Dolna a zsidó házasság bemutatásával a mindennapok emberi összetevőit figyelembe véve hívja az olvasót és segíti, hogy az többet lásson az eseményben, mint egyszerű sokadalmat, vigalmat, ahol a csodának közönsége van. Az ünnep, a menyegző vagy nász a Sínai szövetségkötésre utalhat, s vele együtt az Újszövetségre, amely végleges, egyetemes. A hat kőedény, kőkorsó, a be még nem fejezett teremtést jeleníti meg, ám azt a *Sabbat* majd megszenteli.

A kánai menyegző *epiphania* a javából, s joggal kapott helyet a szír egyházak kezdeményezésére a karácsonyi ünnepkörben vízkeresztkor. A jelenlegi olvasmány-rend azonban az évezredes kincset nem becsülve a hétköznapi-

ságot részesíti előnyben – állítja Daniel Bourgeois. A fentieken túlmenő tanulmányok is fontos szempontokat tartalmaznak a kánai menyegzőre vonatkozóan, még akkor is, ha átfedések vannak. Gál Ferenc – a magyar *Communio* egyik alapítója – mára föllelhetetlen tanulmányai a témának tágabb kitekintést biztosítanak.

A kettős szám másik témája maga a pápa, XVI. Benedek, úgy mint a teológus Joseph Ratzinger és az a Péter-utód, aki elődje hosszú pápasága alatt már a hitletétemény őrzőjeként működött, s most gazdag örökségével az egész kereszténység, sőt az egész emberiség javára kell jól sáfárkodnia.

A *Communio* az elkövetkezőkben, gyakorlati okokat is figyelembe véve évente kétszer, összevont számokban jelenik meg, s reméli, a továbbiakban is elnyeri olvasói támogatását.

A szerkesztőség

Joseph Ratzinger bíboros

A kánai menyegző jele

Joseph Ratzinger bíboros beszéde Fatimában
a nemzetközi zarándoklat miséjén
1996. október 13-án

Harmadnap menyegzőt tartottak a galileai Kánában, amelyen Jézus anyja is ott volt, Jézust is meghívták a menyegzőre, tanítványaival együtt. Amikor fogytán volt a bor, Jézus anyja megjegyezte: „Nincs több boruk." Jézus azt felelte: „Mit akarsz tőlem, asszony! Még nem jött el az én órám." Erre anyja szólt a szolgáknak: „Tegyetek meg mindent, amit csak mond!"

Volt ott hat kőkorsó, a zsidóknál szokásos tisztálkodás céljára, mindegyik két-három mérős. Jézus szólt nekik: „Töltsétek meg a korsókat vízzel!" Meg is töltötték azokat színültig. Ekkor azt mondta nekik: „Most merítsetek belőle, és vigyétek oda a násznagynak." Odavitték. Amikor a násznagy megízlelte a borrá vált vizet, nem tudta honnan való, a szolgák azonban, akik a vizet merítették, tudták; hívatta a násznagy a vőlegényt, s szemére vetette: „Először mindenki a jó bort adja, s csak amikor már megittasodtak, akkor az alábbvalót. Te meg mostanáig tartogattad a jó bort." Ezzel kezdte meg Jézus csodajeleit a galileai Kánában. Kinyilatkoztatta dicsőségét, s tanítványai hittek benne (Jn 2,1–11).

Az Úr a kánai menyegző vendégeinek nem kevesebb, mint hatszáz liter kiváló minőségű bort adott, hiszen a hat, két-három mérős kőkorsó, amit a szolgák Jézus parancsára vízzel megtöltöttek, ennyit tesz ki.

Még ha tekintettel vagyunk arra, hogy a keleti lakodalmak egy héten át tartottak és a házasok nagycsaládjai ezen mindannyian részt vettek, akkor is fölfoghatatlan bőséggel állunk szemben. A bőség, a pazarló gazdagság azok a jelek, amelyek által Isten megmutatja magát a teremtésében: Ő pazarol, egy egész világmindenséget teremt, hogy helyet csináljon az embernek. Ő életet ad fölfoghatatlan bőségben. A megváltásban pedig önnönmagát ajánlja fel, emberré lesz, fölvállalva az emberlét teljes szegénységét, mert számára semmi nem elegendő szeretetének kinyilvánítására. Ez a bőség, ez a pazarlás annak a szeretetnek a megnyilvánulása, amely nem jegyez föl, nem számolgat, hanem magára nem gondolva, egyszerűen önmagát adja. Ez a nagyvonalú-

ság, ez a túláradó gazdagság, ami a kánai menyegzőn megnyilvánult, megfelel annak, ahogyan Isten megmutatja magát az embernek a történelem során és előre érezteti velünk Isten kimeríthetetlen jóságát, nagyságát, csodálatosságát.

A borrá változtatott víz csodája mellett az evangéliumban megtaláljuk a kenyérszaporítás csodáját is, melynek során az Úr ezreket lakat jól öt kenyérrel oly mértékben, hogy a maradék megtölt tizenkét kosarat.

Ha a kenyér azt szimbolizálja, amire az embernek szüksége van, akkor a bor a maga részéről egy másik bőséget jelent, amire szintén rászorulunk.

A bor az örömöt jelenti és a teremtett világ átváltozását. Kiemel bennünket a mindennapok szomorúságából, fáradtságából és együttléteinket ünneppé teszi. Tágassá teszi az érzékeket és a lelket, megoldja a nyelvet, felnyitja a szívet, elhárítja a korlátokat, amelyek létünket behatárolják. Ily módon a bor a Szentlélek ajándékainak a szimbólumává lett. A hagyomány beszél „józan részegségről", amit a Szentlélektől kapunk, és már a pünkösdi eseménykor az apostolok az idegenek szemében részegeknek tűntek. Valójában józanok voltak, s ugyanakkor „részegek", vagyis elteltek a Szentlélek örömével, aki megnyitotta őket egy olyan életre, amelynek horizontja tágas és nekik olyan szavakat sugallt, amelyek nem tőlük származtak; mintegy az élő Isten fénye által megvilágított élet szépsége került hozzájuk érintés-közelbe.

Fokozatosan kezdjük érzékelni a bor-csoda jelzésértékét, amit János kifejezetten jelként írt le – következésképpen mint valós eseményt – a közvetlen történteken túl, s ez bennünket egy másik, még nagyobb esemény felé vezet. A nagy ajándék előre megérezteti velünk Isten szeretetének kimeríthetetlenségét, arról a szeretetről beszél, amelyik az örökkévalóságból származik, fölmérhetetlen, összehasonlíthatatlan, s ennél fogva üdvözítő. A bor csodája segít bennünket, hogy megértsük, mit jelent a hitben – Krisztus közvetítésével – befogadni a Szentlelket, vagyis egy új nagyságot, új fölemelkedést, új életbőséget.

Ám nekünk még messzebb kell menni az elmélkedésben: amint mondtuk, a bor ünnepet teremt. Az evangéliumi szakasz szövegében a bor a házasságkötés, a menyegző ünnepéhez kötődik. A bor jelzi annak a nagyságát, ami a házasságban történik, a két személy a szeretet kegyelméből eggyé válik, s a Teremtő adja e kegyelmet. A szeretet egy testté teszi őket, amint Ádám mondja a teremtéstörténetben akkor, amikor Isten megmutatja neki Évát és ezzel élete beteljesedik.

A kánai menyegzőn adott jel azonban még mélyebb valóságot is hordoz: Jézus azért jött, hogy az emberi természetet – magát az emberi személyt – Istennel mintegy „házassági kötelékben" egyesítse. Isten és az ő teremtménye arra rendeltettek, hogy nem csupán egy test, hanem egy lélek legyenek –

amint Szent Pál apostol írja: „Aki... az Úrral egyesül, egy lélek vele" (1Kor 6,17). E részben Pál azt fejtegeti, hogy a hívek egy testet alkotnak Krisztussal, az ő saját testét.

Mindezt egybevetve, ez a nász már megünnepeltetett a megtestesüléskor, Mária kebelén: Isten, az Isten Fia emberi testbe öltözött, emberi lény lett, s ily módon Jézus, Isten Fia, igazi ember és az örök Isten Fia, együttesen, egyetlen, ugyanazt a személyt alkotja.

Ez a házasság, ez a nász, amely a megtestesülés misztériumában rejtezik, a történelem egész folyamára kiterjed, mivel az Úr akarata: „mindenkit magamhoz vonzok" (Jn 12,32), hogy végezetül „Isten legyen minden mindenben" (1Kor 15,28). Az óra, amelyre Jézus hivatkozott, anyjához intézve szavait, a nász órája. Amint mondottuk, ez az óra az ő megfoganásával kezdődött Mária méhében, és csúcspontját a kereszten-keresztben éri el, amit János mindig Jézus megdicsőülésének pillanataként ír le. A kereszten Jézus teljesen odaadja önmagát: a kereszthalál az a tett, amely által végérvényesen és teljesen odaadja magát, és ő ily módon mindannyiunkat magához vonz, karjaiba.

A szeretet legfelső és legutolsó foka a kereszt botránya az egész megalázottságában a megdicsőülés órája: soha, sehol, másutt Isten szeretete nem nyilvánult meg olyan erőteljesen látható módon, mint abban a pillanatban, amikor a Fiú bennünket „mindvégig szeretett" (Jn 13,1).

Krisztus megnyitott oldalából vér és víz folyt ki – a keresztség és az Eucharisztia –, vagyis a kereszténység két alapvető szentsége innen ered.

Az Eucharisztia az új bor végleges adománya, új a maga bőségében és pazarló gazdagságában olyannyira, hogy a századok folyamán elegendő valamennyi nemzedéknek. Elővételezett módon a kánai menyegző ajándék-bora erre az eucharisztikus borra utal, mint Jézus szeretetének valóságos, felkínált ajándékára és isteni dicsőségének közöttünk történő valóságos megnyilvánulására.

A kánai esemény végén fontos mondat található, amelyben az evangélista összefoglalja a történtek értelmét: Jézus „kinyilatkoztatta dicsőségét és tanítványai hittek benne" (Jn 2,11). A kánai menyegző igazi tétje nem a bor – ami nem több, mint egy régóta elévült és eltűnt jel –, hanem Jézus dicsőségének megmutatkozása, Isten végtelen jóságának fölragyogása és a tanítványok ráébresztése a hitre. Mindabból, ami Kánában történt, a legcsodálatosabb a tanítványok hite, akik a külső történésen túl, kezdik fölismerni a nagyobb valóságot: Isten szentséges jelenlétét közöttünk.

Még ma is erről van szó, és ebből kiindulva megérthetjük Mária küldetését, aki a kánai menyegző történetében jól láthatóan jelenik meg. Mária nem kér Istentől csodát. Valójában még nem volt magától értetődő, hogy Mária

küldetésének részét képezik a csodák. Ő egyszerűen csak az Úr elé tárta a nehézséget, amivel barátai szembesültek. Mária mindent Jézus kezébe tesz le, önmagát is őrá bízta, és cselekvésére. Sőt Jézus nyilvános elutasítása sem bátortalanítja el. Jézusba vetett bizalma és ragaszkodása Isten akaratához sértetlen marad. Ő nekünk is azt tanítja, hogy az Istennel fönnálló kapcsolatunkban folyamatosan meg kell tapasztalnunk az elutasítottságot és ennek ellenére meg kell őriznünk bizalmunkat. „Az én gondolataim nem a ti gondolataitok." A szentírási szavak igazságát megtapasztaljuk a mi életünkben. Fontos, hogy szűk látásmódunktól meg tudjunk szabadulni, s ne adjuk át magunkat csalódottságnak vagy kételkedésnek. Ily módon megtanuljuk elfogadni az oly gyakran eltévedt akaratunk helyes irányba terelését, hogy az Isten akaratához igazodjék, s így egyenessé váljon.

A kánai menyegző jelenetében Máriának a szolgákhoz intézett szavaira is érdemes odafigyelni, amelyik a *fiat* után talán a legszebb mondata. Végülis ez csak a *fiat*-nak, az ő igenjének átváltása tetté, mindannyiunkkal kapcsolatban: „Tegyetek meg mindent, amit csak mond." Ez számunkra azt jelenti: Alakítsátok akaratotokat Isten akarata szerint. Figyeljetek és legyetek készen az ő hívására. Ismerjétek el őt mint Urat, aki utat mutat nektek és biztos kézzel vezet benneteket. Mária ezekkel a szavakkal kérte meg a szolgákat és ő ezekkel a szavakkal hív bennünket a hitre. Mária nem kérte a bor-csodát mint ilyent, de bensejében várt arra, amit az Úr tenni fog.

A hitre hívott és lehetővé tette az igazi csodát. Ezért üdvözölte Erzsébet Máriát látogatásakor ezekkel a szavakkal: „Boldog vagy, mert hittél" (Lk 1,45). Hite által ajtót nyitott az Ige megtestesülésének, az örök Isten szent nászának teremtményével, az emberrel. Hitéből kiindulva, annyiban, amennyiben hívő, ő, Mária most, amint a keleti egyház nevezi, Hodegétria (vezető), aki elvezet bennünket a hitre, Krisztus szerelme nászi misztériumának bensejébe. Így ő elővételezte a lényeget, ami történt, és nekünk megmutatja mindannak legjavát, amit fontos ismerni mindörökké.

„Tegyetek meg mindent, amit csak mond." Higgyetek Jézus Krisztusban, az élő Isten Fiában. Hittel higgyétek, hogy ő a szeretet, hittel higgyétek, hogy ő nem valami elmélet, hanem ő az élet, higgyétek azzal a hittel, amely elfogadja Isten akaratát, ide értve azt is, amikor azt nem ismerjük, és amikor Isten akarata ellentmond a mi saját akaratunknak. Higgyetek és e világ közepette meglátjátok majd Isten dicsőségét, az ő szeretetének bőségét és sugárzását. Higgyetek és látni fogjátok: ott, ahol mások csak szenvedést látnak, elrontott életet, megalázó véget, ti majd meglátjátok Isten bőséges szeretetének kiáradását, az ő dicsőségét, ami bennünket üdvözít. Higgyetek és fogadjátok jelenlétének zamatos borát életetekben. Higgyetek Istenben és min-

dennapjaink szegényes vizei, szegényes ajándékai, melyeket fölajánlunk, az ő szent közelségének borává válnak.

Ezt mondja nekünk Mária, erre buzdít bennünket itt, Fatimában. A „tegyetek meg mindent, amit csak mond", kifejezi a szeretetet, az anyai gondoskodását annak, aki, lévén Isten anyja, ugyanúgy, Krisztus akaratából a mi anyánk. Ugyanis az Úr, a kereszten függvén a szeretett tanítvány anyját Krisztus minden tanítványának anyjává tette, következésképpen a mi anyánkká is. Amint a zsinat tanítja. „Máriának az anyasága a kegyelem rendjében szüntelenül megmarad az angyali üdvözletkor hittel adott beleegyezéstől kezdve – melyben a kereszt alatt is vonakodás nélkül kitartott – egészen az összes választott örök beteljesedéséig." (Lumen Gentium 62.) Minden anya sajátja, hogy gyermekei javát keresi. Ezért a Legszentebb Szűz Mária, Mennyek Királynéja, Irgalmasság anyja, bensőségesen kapcsolódik Fia művéhez és mint anyánk a kegyelem rendjében (Lumen Gentium 61.), folytatja anyai tevékenységét, biztatván bennünket Isten akaratának megtételére, isteni Fia szavainak meghallására, megtevésére. Mint a kánai menyegzőn, buzdításai, anyai gondoskodása és védelme fönnmaradnak az idők századain át azok számára, akik „boldognak hirdetik nemzedékről nemzedékre" (Lk 1,48).

Lourdes és Fatima két nagy figyelmeztető jelén keresztül Mária velünk van mint az Irgalom Anyja és buzdít bennünket. Nincs szüksége sok szóra, mert mindent megmond anyai gondoskodásától átitatott néhány szavával: „Tegyetek meg mindent, amit csak mond." Jegyezzük meg jól, hogy Mária a kicsinyekhez, az alázatosakhoz szólt, azokhoz, akik nem tudják hallatni hangjukat, akik a dölyfös evilág szemében semmit nem számítanak. Ez a dölyfös evilág a tudásban, a fejlődésben hisz, miközben ki van szolgáltatva a rombolásnak, a félelemnek, a reménytelenségnek, mivel az emberek elutasítják az Evangélium borát, s a vízzel, amivel rendelkeznek, nem mennek semmire.

Mennyire megőrzi ez az üzenet újdonságát. Mária a legkisebbekhez beszél, hogy nekünk megmutassa, mit kell feltétlenül tudni, vagyis csak a fontossal foglalkozni, ami ugyanakkor egészen egyszerű és végtelenül fontos, mindannyiunk számára elérhető, egyenlőképpen fontos és lehetséges mindannyiunk számára: hinni Jézus Krisztusban, méhének áldott gyümölcsében. Megköszönjük anyai jelenlétét és megköszönjük, hogy értünk jóakaratú és irgalmas anyaként szót emel, itt, ezen a helyen, annyira élő és kifejező módon. Ezért az egész Egyházzal, Isten Anyját, a mi Égi Édesanyánkat dicsőítve és Irgalmas Anyának, Világ Királynőjének szólítva, kérjük tőle: „*nobis post hoc exilium ostende Jesum, o clemens, o pia, o dulcis virgo Maria*" (e számkivetés után mutasd meg nekünk Jézust, ó irgalmas, ó kegyes, ó édes Szűz Mária).

FORDÍTOTTA: TÖRÖK JÓZSEF

Peter Henrici

A kánai menyegző csodája

„Három csoda szenteli meg ezt a napot: Ma vezette a csillag a napkeleti bölcseket a betlehemi jászolhoz. Ma lett Krisztus a Jordánban megkeresztelve, a mi üdvösségünkre, s ma változtatta át Jézus a vizet borrá a kánai menyegzőn" – e szavakkal imádkozik az Egyház január 6-án a délutáni zsolozsmában (*vesperae*), amikor az epifániát, az Úr megjelenését ünnepli. Ez a „ma" számunkra kissé zavaró, hiszen a jelenben fog össze három üdvtörténeti eseményt, ami kronológiailag nem egy időpontban történt, mivel Jézus születésétől nyilvános működésének megkezdéséig mintegy harminc év telt el. S hogy a zavar még fokozódjék, ugyanezen ünnep reggeli dicséretében (*laudes*) így imádkozik az Egyház: „Ma lesz az Egyház eljegyezve mennyei vőlegényével, hiszen ma mosta tisztára őt Krisztus a Jordán vizében bűneitől. A napkeleti bölcsek pedig sietnek ajándékaikkal a királyi menyegzőre. A víz borrá változik és örvendeznek a vendégek."

I.

A fent említett – a liturgiában részben összefüggő és mégis különálló – üdvtörténeti eseményekből valami kiviláglik, nevezetesen az, hogy a kánai menyegző csodája lényegesen jelentősebb, mint amit a mi szokásos vallási gondolkodásunk tulajdonít neki. Mi sem bizonyítja ezt jobban, minthogy a keresztény képzőművészet kedvelt témája a kánai menyegző. Ugyanakkor – tán azért, mert a kánai menyegző nem önálló ünnep a katolikus liturgiában – nem ismerték fel eléggé Jézus élete e misztériumának teológiai jelentőségét. Inkább előtérbe került az úgynevezett „három királyok", a vízkereszt ünnepe (epifánia). Ámbár ez sem alaptalanul, hiszen a napkeleti bölcsek látogatása Betlehembe az ókeresztény művészet emlékeiben – katakombák ábrázolásain, szarkofágok domborművein – gyakran szerepel. Tán azért került előtérbe ez az ünnep, mert az őskeresztény korban a pogány-keresztények a napkeleti bölcsekben vélték felismerni bibliai előképüket, s így világossá vált számukra, hogy a betlehemi kisded nem csupán a zsidók

Messiás-királya, hanem az Isten Fia, minden ember megváltója, aki előtt minden teremtménynek hódolnia kell.

De nem csupán a napkeleti bölcsek előtt nyilvánult meg Jézus dicsősége, hanem harminc évvel később a Jordán folyó partján is, amikor Jézus megkeresztelkedik Keresztelő János bűnbánati keresztségével, és a mennyei Atya hangja, továbbá a Szentlélek leszállása igazolja messiási mivoltát. E második alkalommal való megdicsőülését követi a galileai Kánában tartott menyegzőn való epifániája, ahol a víz borrá változtatásával megnyilvánul isteni mivolta, vagyis dicsősége. János evangélista erről így ír: „Ott hajtotta végre Jézus első csodáját, kinyilatkoztatta dicsőségét, és tanítványai hittek benne." Tehát az epifánia ünnepe a kánai menyegzőn csúcsosodik ki, s csak hálásak lehetünk II. János Pál pápának, aki a rózsafüzér „titkai" közé sorolta ezt az eseményt is.

II.

A kánai menyegző jelenetét – mint Jézus élete misztériumának egyikét – három szinten vizsgálhatjuk. Minden „misztérium" reális, átélhető adottság, melyben Isten elrejtett dicsősége megnyilvánul mindazok számára, akiknek „van szemük a látásra, és van fülük a hallásra". Első szinten magát a menyegzőt kell szemlélnünk, amin Jézus tanítványaival – úgy tűnik véletlenül – jelen van. Másodszor már egy mélyebb szinten magát a „bor-csodát" kell szemlélnünk – aminek tanúja csupán néhány szolga volt –, kutatva annak a teológiai jelentését. Ez a csoda – mint jel – vezet a harmadik értelmezési szinthez, amely túlmutat önmagán, s egy olyan szimbólum-rendszert tár fel, amely rámutat Jézus isteni-messiási küldetésére.

Az első szinten, amikor magát a menyegzőt vizsgáljuk, már feltárul számunkra, hogy a zsidó menyegző rítusa több, mint egyszerűen egy világi menyegző, vallási jelentést is hordoz magában. Ugyanis a menyegzői bor itt nem csupán a vendégek jókedvre derítésének eszköze, hanem rituális jelképpé is válik. Ugyanakkor Jézus jelenléte ezen a menyegzőn – amin vagy Szűz Mária vagy valamelyik tanítvány közvetítésével vett részt – azt is bizonyítja, hogy Jézus nagyra becsülte saját népe mind polgári, mind vallási szokásait.

A „bor-csoda" magától értetődőnek tűnik számunkra ebben az összefüggésben, ám ugyanakkor túlmutat önmagán, hogy Jézus csodatevése a kánai menyegzőn semmiképp sem volt magától érthető, az már kiviláglik az édesanyjával folytatott rövid párbeszédből. Jézus ugyanis arra hivatkozik, amikor Szűz Mária felhívja a figyelmét arra, hogy „nincs boruk": „Még nem jött el az én órám." Vagyis még nem kezdődött el messiási tevékenysége. Anélkül,

hogy a szöveg kifejezetten hangsúlyozná, a „bor-csoda" messze túlmutat rendkívüliségében a csodák általános jellegzetességén. Itt ugyanis túláradó mennyiségű víz lett átváltoztatva borrá (kb. 480–720 liter vízről van szó) és ugyanennyi mennyiségű bor lett belőle a „bor-csoda" folytán, méghozzá – az elbeszélésből egyértelműen kiderül – a legfinomabb borrá. Ez a „túlcsorduló bor-csoda" előre mutat a túláradó kenyérszaporítási csoda irányába, mely az evangéliumokban a legjobban bizonyított jézusi csoda, méghozzá olyan csoda, aminek egyértelmű messiási és húsvéti értelme van.[1]

Kenyér és bor: ez vezet bennünket a harmadik szintre, nevezetesen a szimbolikus értelmezéshez. A csoda „jel", mely önmagán túlra mutat. Ezen a szinten kell keresnünk az evangéliumi elbeszélés döntő kijelentéseit.

Nem kétséges, hogy itt a kánai menyegzőről szóló részben a bor középponti téma. A bor Isten ajándéka, ami „megvidámítja az ember szívét" (Zsolt 104,15). A bor az öröm reális szimbóluma, amit Isten ajándékoz. Ezért tartozik a bor az ünnepek vallási rítusához az ószövetségben, nevezetesen a szombathoz, a húsvéthoz és a menyegzőhöz. A bor túlcsorduló mértéke egybecseng Izajás prófétának a beteljesedett végidőről, vagyis az Isten üdvözítő művének teljességéről szóló jövendölésével: „És a seregek Ura minden nemzetnek kövér lakomát készít e hegyen. Lakomát borral, velős, kövér falatokkal, seprő nélküli borral. Lerántja e hegyen a takarót, mely minden népre reáborult, s a fátyolt, mely minden nemzetre feküdt. Örökre megsemmisíti a halált és letörli az Úristen a könnyeket minden arcról, és megszünteti népe gyalázatát az egész földön. Bizony, az Úr mondotta ezt!" (Iz 25,6–8).

Mindazok számára, akiknek volt „fülük a hallásra" és „szemük a látásra" a kánai menyegző bor-csodájában megvilágosodott a messiási végidő megjelenése – ámbár nem olyan formában meghirdetve, mint ahogy azt a büszke Jeruzsálem várta, hanem elrejtettségben a félig pogány Galilea egyik félreeső kis falujában. S hogy ez a csoda valójában az első beteljesedése volt a végidőkre irányuló reménységnek, nem csupán a bor túlcsorduló mennyiségének és kiváló minőségének hangsúlyozásával lett aláhúzva, hanem azáltal is, hogy ez a menyegzői bor éppen azokban a korsókban jelent meg, amelyekben a mózesi törvény által előírt rituális mosakodásra és tisztulásra használt vizet tárolták. Ily összefüggésben az ószövetség „vize" átváltozott az evangéliumi menyegzői öröm új borává – nevezetesen olyan borrá, mely „új tömlőbe való" (Mk 2,22). A keresztények számára ez még többet jelent, mert előre jelzi az utolsó vacsora borát, amelyben minden beteljesedik, s melyről

[1] Vö. Ignace de la Potterie, „Die wunderbare Brotvermehrung", *Communio* 18 (1989) 207–221.

az Úr Jézus azt mondja az utolsó vacsorán, hogy: „Nem iszom a szőlőtő terméséből mindaddig, míg el nem jutok Atyám országába" (Lk 22,18).

A kánai bor-csoda jelképi tartalmát tovább mélyítve, a menyegzői ünnep még tágabb szimbolikus jelentést hordoz. A messiási idő, amely most bekö-szöntött, úgy is értelmezhető, mint Jahve menyegzője a választott néppel, melyen Jézus és Mária döntő szerephez jut és amelyen Jézus tanítványai is jelen vannak. Ez a végidőkre utaló menyegzői „titok" Kánában manifesztálódik (és ez a sajátos értelemben vett „misztérium" itt) egy falusi menyegző egyszerű szokásos keretei között, ahol két – nevével és társadalmi hovatartozásával meg sem említett – jegyes köt házasságot. E menyegzői ünnepségben – mely tulajdonképpen az eljövendő Isten országát kívánja szimbolizálni – van megalapozva a keresztények között kötött házasság szentségi jellege.

Végül egyértelmű áthallása van a János evangélista által elbeszélt kánai menyegzőről szóló történetben az idő tényezőnek, pontosabban Jézus „órájának". Ez a „Jézus órája" a „harmadnapon" történik (Jn 2,1) vagyis azon a napon, amikor Isten szabadító erejével belenyúl a történelembe.[2] Ha pedig figyelembe vesszük azt, hogy háromszor szerepel a „másnap" kifejezés a tanítványok meghívásáról szóló részben (Jn 1,29.35.43) akkor eljutunk a hetedik napig, nevezetesen addig a napig, ami a világ teremtésekor Istennek van fenntartva. Ám ezen a napon, az új „*sabbat*"-on Isten tovább már nem nyugszik, sőt ellenkezőleg, valami újat ajándékoz: A végidők beteljesedését – itt, a mi időnkben és történelmünkben.

III.

A kánai menyegzőről szóló részben Máriának döntő szerepe van. Ő adja a döntő indítékot a bor-csodához és ahhoz, hogy Jézus „kinyilvánítsa dicsőségét", méghozzá először négyszemközti beszélgetésben Fiához, továbbá a szolgáknak adott utasítás formájában. Mária szavai kétszer közvetítenek: a vendégek szükséglete és Fia közt, majd Jézus és a szolgák közt. Ebben az elbeszélésben is megjelenik Jézus „órája", s messze túlmutat önmagán. Hugo Rahner, a nagy patrisztikus, ily módon vázolta Mária szerepét a kánai menyegzőn: „A bor-csoda a kánai menyegzőn Mária kérésére történt s ezt a kérést az Úr először visszautasította, utalva arra, hogy „még nem jött el az ő órája". Ám ez betekintést nyújt számunkra ahhoz, hogy mit akart az Úr ki-

[2] Vö. Karl LEHMANN, *Auferweckt am dritten Tag nach der Schrift* (Quaestiones Disputate 38), Freiburg 1968, S. 176ff.

nyilatkoztatni: Mária – akit itt az Úr egyszerűen „asszony"-nak nevez, visszautalás az őskinyilatkoztatásra s az első asszonyra, Évára, aki „minden élők anyja". De ez a szó most itt új jelentést kap, hiszen Mária az új üdvrendben minden hívőért közbenjáróként jelenik meg, s amint az első Éva minden élőnek anyja volt, így Mária a második Éva, Krisztus titokzatos testének, az Egyháznak lesz szülője és minden gonosz eltiprója. Ám ez a szerepe akkor érkezik el, amikor Jézus „órája", vagyis megváltói szenvedése és halála bekövetkezik.

Ami a kánai menyegzőről szóló elbeszélésben szerepel és a „Jézus anyja is ott volt" kifejezés valójában azt jelenti, hogy abban a menyegzői közösségben, melyben az Isten-ember az emberi természet „vizét" „borrá", vagyis isteni kegyelemmé változtatja át, ebben az új asztalközösségben, minden idők Jézussal való asztalközösségében, vagyis a szent Egyházban Mária az anya. Őbenne folytatódik a megtestesülés misztériuma és az ő közbenjárása által lesznek a meghívottak Jézus asztalközösségének részesei."[3]

Amikor a kánai menyegzőről szóló jánosi elbeszélés jelképes tartalmát vizsgáljuk, felmerülhet bennünk a kérdés: Vajon nem egy midrással vagy tanmesével állunk-e szemben, melyben nem a történeti igazság a lényeges, hanem az elbeszélés tanulsága, mint ahogy – egyesek szerint – a napkeleti bölcsekről szóló mátéi elbeszélés esetében ez fennáll. Ám a kánai menyegzőről szóló elbeszélés vége a történelmi valóság talajára állít vissza minket: „Jézus a galileai Kánában cselekedte első csodáját, és tanítványai hittek benne." Tehát nem a csodálatos bor – amit hamarosan elfogyasztottak a vendégek –, hanem a tanítványok hite a maradandó mozzanat. Az új valóság nevezetesen az, hogy ószövetségi emberekből (vö. „víz") átváltoztak újszövetségi emberekké (vö. „bor"). A tanítványok kezdeti hite természetesen kell, hogy növekedjék, s ezt folyvást őrizni kell. Ám az bizonyos, hogy a „Jézus órájá"-n nyugvó valóság bizonyítja – visszamenően is – a kánai menyegző történelmi realitását.

Itt megint találkozunk a „misztérium" fogalmával: a tanítványok egzisztenciálisan új megérintettségével. Ők már korábban is ismerték Jézust és követték őt, sőt mi több, már korábban is Messiásként tekintettek reá. Ám most a kánai menyegzőn jutottak arra a „hitre", hogy új, mélyebb és állhatatosabb viszonyt alakítsanak ki vele. A kánai menyegzőn történtekkel most már valóságosan hozzá tartoznak és ráhagyatkoznak, mert megtapasztalták, hogy ki is ő valójában. Ezt az új hitet értették meg most és azt, hogy ebből

[3] Hugo RAHNER, *Maria und kie Kirche*, Innsbruck 1951, S. 58.

a hitből élni tudnak, majd akkor is, „ha Jézus halottaiból feltámadt" (Jn 2,22; 12,16). A misztérium itt feltárja egy emberileg megtapasztalható eseményen keresztül a megtapasztalhatatlan és elrejtett Istent, továbbá a hit által az alapvetően fölbonthatatlan kapcsolatot az elrejtett isteni valósággal. Az egyszerű zsidó falusi menyegző emberi történetében egy „jel" közvetítésével feltárul a Jézusba vetett hit új dimenziója a tanítványok számára. Az ő kánai élményükből táplálkozik még ma is a mi hitünk.

Fordította: Bolberitz Pál

ÉLETRAJZI ADATOK:

Peter Henrici SJ, született 1928-ban, jelen kiadvány társkiadója. Mielőtt a Chur-i egyházmegye püspöke és vikáriusa lett, újkori filozófiatörténetet tanított a Pápai Gregoriana Egyetemen, melynek még ma is tiszteletbeli professzora. Hans Urs von Balthasar unokafivére.

Michael Figura

Jézus órája János evangéliumában

1. A hely- és időmeghatározás fontossága János evangéliumában

A kánai menyegzőről szóló perikópában (2,1–11), amely a világosság olvasójának második titka, s melyet II. János Pál ajándékozott a „Rosarium Virginis Mariae" (2002. 10. 16.) kezdetű apostoli írásában az Egyháznak az örvendetes, a fájdalmas és a dicsőséges olvasó kiegészítésére, a helyszín (galileai Kána) megjelölése mellett két időpont-meghatározást is olvashatunk: *harmadik napon* és *az én órám*. János evangéliuma arról ismert, hogy a helyszínek és időpontok megjelölésének teológiai jelentést tulajdonít.

Ami a helyszínt illeti, Kánát János az evangéliumában négyszer említi: háromszor a borcsodával összefüggésben (2,1.11; 4,6) és egyszer mint Nátán szülőföldje (21,2). Kána elsősorban arról híres, hogy Jézus itt teszi első csodáját, kinyilvánítja dicsőségét és felébreszti tanítványai hitét. Kána egyúttal az a hely is, ahol először említi meg János Jézus anyjának jelenlétét. A jánosi evangéliumban Mária kétszer tűnik fel, mind a két helyen szorosan összefonódva Jézus órájával: Kánában és a Kálvária hegyén (19,25–27). Jézus órájának meghirdetése és beteljesedése e két helyszín között mozog a negyedik evangéliumban.

2. A kánai borcsoda mint Jézus órájának kezdete

Első pillantásra a kánai menyegző csodája nem tűnik túl jelentősnek. Anyjának figyelmeztetésére Jézus segít az ifjú házasokon, akiknek elfogyott a boruk. A víz borrá változtatásával segíti ki őket abból a kellemetlen helyzetből, hogy nem tudják mivel kínálni a násznépet.

A prológus hatalmas és nagyszerű felütése után a horizont Kánában furcsa módon beszűkül. És mégis: egyetlen más jánosi csodaelbeszélés sem jelentett akkora kihívást az Atyák kora óta az értelmezés és magyarázat számára, mit a kánai borcsoda. Végső soron egy olyan titokról van itt szó, mely abban a pillanatban, amikor kitárulkozik, rögtön el is rejti önmagát.

Már a perikópa első szavai: *a harmadik napon* felhívják magukra a figyelmet, különösen, ha összevetjük azokat a történet zárszavaival: „Jézus ezzel kezdte meg csodajeleit a galileai Kánában. Kinyilatkoztatta dicsőségét, és tanítványai hittek benne" (11).

A harmadik nap az első keresztények számára a megszentelt Húsvétot jelentette. A mai napig a keresztények a *Credo*ban megvallják, hogy Jézus harmadnapon támadt fel a halottak közül. Nem kéne tehát a kánai csodát a Húsvét perspektívájából szemlélni? Nem vonatkozik-e ez különösen Jézus órájára, mely Kánában még nem érkezett el? János mindezt annak az órának fényében látja, amikor Jézus földi élete befejeződik: a szenvedés, de egyúttal a megdicsőülés órájában. Ehhez az órához törekszik Jézus élete a negyedik evangéliumban. Ennek az órának a sejtelmes átcsillanása jár át mindent, ami előtte történik. Ebben a fényben szemlélve minden erre az órára mutató jellé (*semeion*) válik. Kána, ahová Jézus ennek a jelnek a kezdetét teszi (2,11), nyitánnyá válik, hiszen itt megtaláljuk minden más jelnek a csíráját, melyről a jánosi evangélium tanúságot tesz. Kána „Jézus «napjának» pirkadata".

János a „Jézus órája" kifejezéssel azt a pillanatot jelöli meg, amikor Jézus kinyilvánítja majd isteni és messianisztikus dicsőségét és halálig tartó engedelmességével felismerteti, hogy Isten Fia, aki egy az Atyával. Jézus már tulajdonképpen Kánában kinyilvánítja dicsőségét (2,11), de a teljes kinyilatkoztatás órája még nem érkezett el. Majd csak az utolsó vacsora termében, amikor „Jézus tudta, hogy eljött az ő órája, hogy átmenjen e világból az Atyához..." (13,1), avatja be tanítványait a lábmosás gesztusával és az utána következő búcsúbeszéddel a húsvéti misztériumba, mely Jánosnál a kereszt, a sír, a feltámadás és a Lélek-kiáradás eseményeiben valósul meg.

3. JÉZUS ÓRÁJÁNAK TÖBBÉRTELMŰSÉGE JÁNOS EVANGÉLIUMÁBAN: A FELTÁMADÁS, AZ UTOLSÓ ÍTÉLET, AZ ÖRÖK ÉLET ÉS JÉZUS BETELJESEDÉSÉNEK ÓRÁJA

Az „óra" mint fogalom János evangéliumában többször és különféle összefüggésekben is előfordul, mindamellett mindig szoros kapcsolatban Jézus azon órájával, melyről először Kánában esik szó. Itt most csak Jézus órájának, mely János evangéliumában keretbe foglalja Jézus nyilvános életének elejét és végét, néhány aspektusáról teszünk említést.

A felébredésről, vagyis a holtak feltámadásának órájáról, mely egyúttal az utolsó ítélet is, így szól a perikópa 5,19–30: „Jézus azt felelte nekik: Bizony, bizony mondom nektek: a Fiú nem tehet magától semmit, hanem csak azt,

amit lát, hogy az Atya cselekszik. Mert amiket ő tesz, azokat cselekszi ugyanúgy a Fiú is. Az Atya ugyanis szereti a Fiút, és mindent megmutat neki, amit tesz. Ezeknél nagyobb dolgokat is mutat majd neki, hogy csodálkozzatok. Mert amint az Atya feltámasztja a halottakat és életre kelti, úgy a Fiú is életre kelti, akiket akar. Az Atya nem ítél meg senkit, az ítéletet egészen a Fiúnak adta, hogy mindenki tisztelje a Fiút, mint ahogy tisztelik az Atyát. Aki nem tiszteli a Fiút, az Atyát nem tiszteli, aki őt küldte. Bizony, bizony mondom nektek: aki az én igémet hallgatja, és hisz annak, aki engem küldött, annak örök élete van, és nem ítéletre jut, hanem átment a halálból az életre. Bizony, bizony mondom nektek: eljön az óra, és már itt is van, amikor a halottak meghallják az Isten Fiának szavát, és akik meghallották, élni fognak. Mert amint az Atyának élete van önmagában, ugyanúgy megadta a Fiúnak is, hogy élete legyen önmagában, és hatalmat adott neki, hogy ítéletet tartson, mivel ő az emberfia. Ne csodálkozzatok ezen, mert eljön az óra, amikor mindnyájan, akik a sírokban vannak, meghallják az ő szavát, és előjönnek: akik jót tettek, az élet feltámadására, akik pedig gonoszat tettek, az ítélet feltámadására. Én nem tehetek magamtól semmit. Amint hallok, úgy ítélek, és ítéletem igazságos, mert nem a magam akaratát keresem, hanem annak akaratát, aki küldött engem." A holtak feltámadásának órája, az Istenfiú hangja meghallásának órája, amely – mint Lázár feltámasztásakor – előhívja a holtakat a sírjukból (vö. 11,43). Jézus itt arról beszél, hogy nem önmagától, önmagából cselekszik, hanem hogy egységben van a Mennyei Atyával. Ezt a kijelentést egy béna meggyógyításakor tette, Jeruzsálemben, a *sabbat,* azaz szombat napján. Életre hívás és ítélkezés az a két dolog, amit Isten a zsidó felfogás szerint *sabbat* napján is megtesz. Pontosan ezeket viszi végbe Jézus is, egységben az Atyával. Döntő fontosságú továbbvitele a zsidó gondolatvilágnak abban áll, hogy a jézusi hit már most az örök életet közvetíti és a hívő nem kerül az ítélőszék elé.

Mélyebben szemlélve az élet kenyeréről szóló példabeszédet (Jn 6), kiderül, hogy az idők végezetén a holtak feltámasztása a jézusi hit választásának erejénél fogva csak átmenetet jelent a halál és az örök élet között. Jézus az élet kenyere és mindenkinek életet ajándékoz, aki benne hisz: „De aki eszi az én testemet, és issza az én véremet, annak örök élete van, és én feltámasztom őt az utolsó napon" (v. 54).

Jézus és Márta párbeszédében Lázár feltámasztásáról eléri csúcspontját a negyedik evangélista örök életről és a holtak feltámasztásáról alkotott felfogása. Jézus válasza Mártának fenséges: „Én vagyok a föltámadás és az élet. Aki hisz bennem, még ha meg is halt, élni fog és mindaz, aki él és hisz bennem, nem hal meg soha. Hiszed ezt?" (11,25–26).

János nyelvezetére jellemző, hogy amikor Jézus órájáról beszél, akkor a beteljesedés óráját gondolja. Ez az óra még a Kánai menyegző idején nem érkezett el. Ezért válaszol Jézus anyjának egy máig talányos mondattal: „Mi közünk ehhez, asszony? Még nem jött el az én órám!" (2,4).

A jánosi evangélium számára akkor jön el Jézus órája, amikor az emberfiát felemelik és megdicsőítik. Ez az óra Jézus jeruzsálemi bevonulásával kezdődik (vö. 12,23.32.34;17,1). Mindkét fogalom, „felemeltetés" (*hypszoun*) és „megdicsőítés" (*doxazein*) emlékeztet Deuteroizajás negyedik, Isten szolgájáról szóló versére, melynek a Septuagintában olvasható görög fordítása így kezdődik: „Íme, sikert arat szolgám, magasra emelkedik (*hypszotheszetai*), magasztos és igen fenséges lesz (*doxasztheszetai*)" (Iz 52,13). Az emberfia jövendő felemeltetése, mely az evangéliumban több helyen az „Isten szolgája" helyére lép, nyilvánvalóan kettős jelentéssel bír: egyrészt Jézus felemeltetését jelenti a kereszten, másrészt az Atyához való felemelést és egyetemes megváltóvá való válását (vö. 12,32f). A kereszten való felemeltetés és az Atyához való felemeltetés az Atyához való átmenet (*metabaszisz*) órájának tartalma: „A Húsvét ünnepe előtt Jézus tudta, hogy eljött az ő órája, hogy átmenjen e világból az Atyához, mert szerette övéit, akik a világban voltak, mindvégig szerette őket." (13,1). Még ha Jézus feltámadása nem is kerül itt direkt módon megemlítésre, mégis szervesen kapcsolódik Jézus órájához, melyben halál, feltámadás és mennybemenetel egységet alkot. Jézus ezért mondhatja a feltámadás napján Mária Magdolnának az Atyához való felmeneteléről a következő szavakat: „Ne tarts fel engem, mert még nem mentem fel az Atyához, hanem menj el a testvéreimhez és mondd meg nekik: Fölmegyek az én Atyámhoz és a ti Atyátokhoz, az én Istenemhez és a ti Istenetekhez" (20,17).

János evangéliumában Jézus órája átfogja halálát, feltámadását, mennybemenetelét és a Lélek elküldését, tehát a krisztusi titok legfontosabb elemeit. Jézus hazamenetele egyúttal az ítélkezésre érkezés újraeljövetelének órája is. Jézus az előtte álló halál tudatában utolsó nyilvános beszédében, Jeruzsálemben így szól: „Ítélet van most e világ felett, most fogják kivetni ennek a világnak a fejedelmét" (12,31). Az ítélkezés az egyén Jézus Krisztushoz való viszonyára vonatkozik. A Nikodémussal történt esti beszélgetés után Jézus azt mondja, hogy az ember végső sorsa az őhozzá való viszonyban dől el: „Mert nem azért küldte az Isten a Fiút a világba, hogy elítélje a világot, hanem hogy üdvözüljön általa a világ. Aki hisz benne, az nem esik ítélet alá, de aki nem hisz, az már ítélet alá esett, mert nem hitt az Isten egyszülött Fia nevében" (3,17–18).

Jézus Atyjához való átmenetele egyúttal az az óra is, amikor tanítványainak új és örök otthont készít. Az utolsó vacsora termében így szól tanítványaihoz: „Atyám házában sok hely van. Ha nem így volna, mondtam volnae nektek, hogy elmegyek helyet készíteni számotokra? És ha már elmentem és helyet készítettem nektek, ismét eljövök, és magamhoz veszlek titeket, hogy ahol én vagyok, ti is ott legyetek" (14,2f). Ezzel Jézus órájának tartalma tovább bővül. Már nemcsak Jézus halálát, feltámadását, mennybemenetelét és a Lélek elküldését foglalja magában, hanem parúziáját, mely szorosan összefügg a hivők részesedésével a boldogító színelátásban, és amely elválaszthatatlanul összeforr Jézus dicsőségének szemlélésével. Jézus testamentumában, a főpapi beszédben ezt olvashatjuk: „Atyám, azt akarom, hogy ők is, akiket nekem adtál, ott legyenek velem, ahol én vagyok, hogy lássák dicsőségemet, amelyet nekem adtál, mert szerettél engem a világ teremtése előtt" (17,24).

4. SZENT ÁGOSTON ÉS CLAIRVAUX-I SZENT BERNÁT MAGYARÁZATA JÉZUS ÓRÁJÁHOZ KÁNÁBAN

a) Szent Ágoston (354–430) 414–417 között keletkezett, János evangéliumáról szóló prédikációiban a 8. és 9. traktátusban beszél a kánai borcsoda kapcsán Jézus órájáról (vö. CCL 36, 81–100). A hippoi püspök messziről indítva a következőképpen kezdi a magyarázatot: „A mi Urunk, Jézus Krisztus által végbevitt csoda, melynek folytán a vizet borrá változtatta, nem lepi meg azokat, akik tudják, hogy Isten cselekedte ezt" (81/135). Mert hiszen ha Isten megteremtette a világot egyetlen szavával, vagyis egyszülött Fiával, Jézus Krisztussal, akkor „miért csodálkozunk azon, hogy Jézus az ember a vizet borrá változtatja" (81/137f)? Szent Ágoston meggyőződése, hogy Jézus nem ok nélkül érkezett Kánába a menyegzőre. „Leszámítva a csodát, ez a tény [azaz Jézus jelenléte a menyegzőn] mégis titokzatos (*aliquid mysterii et sacramenti*). Kopogtassunk, hogy ajtót nyithasson és a láthatatlan borral kínálhasson minket, mert mi is víz voltunk, és ő borrá tett minket, ízletessé (*sapientes* [bölcs]) tett minket; olyan ízünk lett, mint az ő hitének (*fidem ipsius*), annak előtte pedig íztelenek (*insipientes* [nem bölcsek]) voltunk. Talán pont ez is hozzátartozik ahhoz a bölcsességhez, hogy Isten fölségének dicséretére és dicsőségére, mindenható irgalmasságának szeretetével megérthessük azt, ami ebben a csodában történt" (81/138).

Az kánai menyegzőről szóló ágostoni interpretáció gazdag tartalmából csak azt a részt emeljük ki, amely arról az óráról szól, amit Jézus említ az anyjával folytatott párbeszédben. Prédikációjában Szent Ágoston meg kí-

vánja védeni Jézus órájának bibliai értelmét a maga korában elterjedt eretnek és asztrológiai magyarázatokkal szemben. Mária megszólításából, vagyis hogy „asszony (*gynai*)", a dokéták azt a következtetést vonták le, hogy Jézus nem Szűz Máriától születhetett. Ágoston Mária istenanyaságát védelmezi egészen a kereszt tövében történt eseményekig bezárólag, amikor már eljött az óra, Jézus rábízza édesanyját Jánosra, Jánost pedig Máriára, aki ezáltal az Egyház minden hívő tagjának édesanyja lesz (v.ö. 87f/144–147). Az asztrológusok Jézus azon kijelentéséből, hogy még nem érkezett el az ő órája, arra a következtetésre jutottak, hogy a jóslatok és jövendölések hatalma alatt él. Szent Ágoston ezt a téves elképzelést János evangéliumának azon részeivel cáfolta, amelyek leírják Jézusnak azt a hatalmát, hogy életét képes önmagától is odaadni és visszavenni. Mint ahogy János evangéliumában, úgy Ágostonnál is Jézus órája halálának órájában csúcsosodik ki.

b) Urunk megjelenésének ünnepéhez írt prédikációjában Clairvaux-i Szent Bernát (1090–1153) többször is megemlíti a kánai borcsodát Jézus három ismert megjelenésével összefüggésben: vízkereszt (január 6.), megkeresztelkedés a Jordánban és a kánai borcsoda. Ez a három epifánia kinyilatkoztatja, hogy kicsoda Jézus Krisztus: „Első megjelenésekor, amikor gyermekként látjuk édesanyja keblén, kinyilatkoztatott a valóságos ember; a második esetben az Atya tesz tanúságot arról, hogy Isten valóságos Fia, a harmadik esetben kinyilvánul, hogy valóságos Isten, akinek parancsára megváltozik a természet" (1. Prédikáció Urunk megjelenésének ünnepén, 8 [336f]).

Szent Bernát Jézus órájának fogalmát beleveszi az istenségéről szóló kijelentésekbe is. Ezzel Jézus órája az átmenet és a beteljesedés órájává is válik. Urunk megjelenésének nyolcadát követő vasárnapra írt két prédikációjában a kánai menyegző evangéliumi részletét magyarázza. Jézus válaszáról Máriához így ír az első prédikációban: „Talán túl keménynek és szigorúnak hangzik Jézus válasza, de ő tudta, hogy kihez beszél és Mária is, hogy ki szól hozzá. De hogy felismerd, hogy milyen bizakodóan fogta fel a választ és hogy mennyire ismerte már akkor Fia jóságát, ezt mondta a szolgáknak: »Tegyétek, amit mond!« (Jn. 2,5)" (1. Prédikáció, 2 [366f]). A víz borrá változtatása Bernát számára egy még nagyobb csoda előképe, melyet Isten rajtunk visz végbe: „Valóban nagy jele volt az isteni fölségnek, hogy Jézus intésére a víz borrá változott, de van egy még nagyobb átváltozás, amelyben a Leghatalmasabb ereje munkálkodik és ebben a csodában nyer előképet. Mi mindannyian meghívást kaptunk egy szellemi lakodalomra, ahol Jézus, az Úr a vőlegény... A menyasszony pedig mi magunk vagyunk, éppen úgy, ahogyan mindegyikünk lelke egyenként is menyasszony" (2. Prédikáció, 2 [376f]).

5. EUCHARISZTIKUS BELÉPÉS JÉZUS ÓRÁJÁBA

A kánai menyegző borcsodája Jézus nyilvános működésének második titka a megkeresztelkedés után. Loyolai Szent Ignác „a mi Urunk, Jézus Krisztus élete titkainak" szemlélésénél említi.

Jézus órája, ami még Kánában nem jött el, jelenvalóvá válik minden szentmisében. Erre utalt II. János Pál pápa is a XX. Ifjúsági Világtalálkozó zárószentmiséjén (2005. augusztus 21.) tartott prédikációjában: „Az eucharisztia ünneplésekor Jézus órájában állunk, melyről János evangéliuma beszél. Az Oltáriszentség által ez az óra a mi óránk lesz, jelenvalóvá válik közöttünk." Az újdonság, amelyet Jézus tanítványaival tesz az utolsó vacsorán, „Izrael ősi áldóimádságának új mélységeiben rejlik, amely most az átváltoztatás szavaivá lesz, és megajándékoz bennünket a Jézus órájában való részvétellel... Megbízott bennünket, hogy lépjünk be az ő órájába. Ebbe az órába lépünk be az átváltoztatás szent hatalmának szavaival, melyek a dicsérőimában hangzanak fel, és folytonosságot teremtenek Izraellel és Isten egész üdvösségtörténetével, de egyúttal nekünk ajándékozzák azt az újat, amelyre ez az ima saját magában vár. Ez az ima létrehozza az Eucharisztiát." A belépés Jézus órájába azt az eucharisztikus belépést jelenti az átváltozás folyamatába, amely egyre szorosabb és mélyebb közösséget teremt Jézus Krisztussal.

Fordította: Sax László

ÉLETRAJZI ADATOK

Michael Figura, született 1943-ban, Gleiwitzben. Filozófiát és teológiát hallgatott Mainzban, Rómában és Freiburgban. 1969-ben szentelték pappá, 2000-től plébános Bingen-Dietersheimben.

MICHEL GOURGUES

„Kinyilatkoztatta dicsőségét"

Az immanens és a transzcendens találkozása János evangéliuma 2,1–11-ben

János evangéliumának a 2,1–11-ben[1] olvasható része a szereplők szempontjából négy részre osztható a bevezetés (2,1–2) után:

I. Jézus anyja, Jézus és a szolgák (2,3–5)
II. Jézus és a szolgák (2,6–8)
III. Násznagy és a vőlegény (2,9–10)
IV. Jézus és a tanítványok (2,11).

Ugyanehhez a tagoláshoz jutunk, ha a leírt cselekedeteket és válaszokat vesszük szemügyre:

I. Sürgető közbenjárás (2,3–5)
II. Befejezett közbenjárás (2,6–8)
III. Anyagi dolgok hatásai (2,9–10)
IV. Lelki dolgok hatásai (2,11).

A teológus habozik, vajon beszélhet-e négy jelenetről, mert az utolsó rész, miközben Jézusra és tanítványaira összpontosítja a figyelmet, inkább egyfajta összegzést ad, a leírt esemény együttesének teológiai jelentését és horderejét közli.

Ha a bevezetésnek és a négy résznek a tartalmát közelebbről megvizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a transzcendens és az immanens kereszteződésének vagyunk tanúi. Ebben a szakaszban, ahol elkezdődik Jézus mint az Atya küldöttje (4,34) művének beteljesedése, különböző módon, ám folyamatosan kereszteződik az emberi valóságok megtapasztalása és e mű végső

[1] A János 2,1–11-ről a legfontosabb bibliográfia J.-P.MEYER: *Un certain Juif Jésus. Les données de l'histoire*, I–II, Paris 2005, 1219–1220.

célja és jelentése. Ennek az elbeszélésnek az elemzése ezen túlmenően lehetővé teszi annak a váltakozásnak a megtapasztalását, ami az események felszíne és mélye között létezik.

A. Felszín (2,3–5): a várakozás szintje
B. Mélység (2,6–8): a közbelépés szintje
C. Felszín (2,9–10): az észlelt események szintje
D. Mélység (2,11): a nem észlelt események szintje.

BEVEZETÉS (2,1–2): AZ ADOTT KÖRÜLMÉNYEK

„Harmadnap menyegzőt tartottak a galileai Kánában,
amelyen Jézus anyja is ott volt.
Jézust is meghívták a menyegzőre, tanítványaival együtt."[2]

A kezdeti körülmények együttese így lett följegyezve: az idő (harmadnap), a cselekmény (menyegző), a hely (Kána), és a személyek (Jézus anyja, maga Jézus és tanítványai). Első látásra mindössze a tények egyszerű felsorolása történt. Valójában, ha közelebbről szemléljük, közülük három mélyebb jelentéssel, lelki tartalommal rendelkezik.

A „harmadnap" önmagában csak az idő pontos jelzésére szolgál. Ámde, már e szinten is az időbeli dolgok szélesebb, tágabb csoportjára utal. A kezdéskor úgy jelentkezik az esemény, mint egy részlet, amit hozzá kell csatolni az előzményekhez. Tehát időrendben vissza kell menni az 1,29-hez: „másnap" (ami a második nap), később megismételve az 1,35-ben: „másnap" (ami a harmadik nap), majd újból az 1,43-ban („másnap" = negyedik nap). Márpedig, ha János 2,1-ben a „harmadnapot" a „három nappal azután" értelmében kell venni, a kánai menyegző egy hétig tartott, amelynek főbb részeit az evangélista igyekszik gondosan rögzíteni. Ez az, ami időbeli, teológiai valóságba torkoll. János elbeszélésében az időrendi utalások lelki változás állomásai, ami nem más, mint Jézus fölfedezése és elismerése előbb Keresztelő Szent János, majd az első tanítványok által. János kijelentése – „Az Isten Báránya! Ő veszi el a világ bűneit." (1,29) – után öt tanítvány, közülük négy nevesített,[3] kezdi követni Jézust, napról napra, elismervén őt Messiásnak (1,41),

[2] A fordítás a Szent István Társulat által 2005-ben közreadott Biblia szövege.
[3] András (1,40), Simon Péter (1,40–41), Fülöp (1,43), Natánael (1,45).

olyannak, akiről a törvény és a próféták írtak (1,45), fölismervén benne Isten Fiát, Izrael királyát (1,49). A 2,1 indítása – „harmadnap" – tehát nem csupán a megkezdett hét időrendi jelzése, hanem a tanítványok egyre sebesebb haladásának csúcspontja, kiterjedvén az egész hétre. Ez az, amit az elbeszélés vége igazol: „Kinyilatkoztatta dicsőségét, s *tanítványai hittek benne*" (2,11).

„Menyegzőt tartottak a galileai Kánában." Kánának az említése az esemény befejezésekor is visszatér: „Ezzel kezdte meg Jézus csodajeleit a galileai Kánában" (2,11). A hely pontos jelzése azonban az elbeszélés lényegéhez keveset ad hozzá. Mégis, a 4,46-ban újra megtalálható Jézus második csodajelekor, ami küldetése bevezető szakaszának végpontját jelzi (2,1–4,54). Kána említése tehát a határok kijelölésére szolgál és Jézus megmutatkozása első szakaszának behatárolására. Végeredményben az első Kána (2,1) és a második (4,46) között egyre nagyobb erővel bontakozik ki Jézus küldetése, egyre többen tanúi cselekedeteinek: előbb a tanítványok szűk köre (2,1–11), majd a zsidók Jeruzsálemben és Júdeában (2,13–3,36), aztán a szamaritánusok (4,1–42) és végezetül a pogányok (4,46–54).[4] Ez tehát a földrajzi vagy helyrajzi adottság, amely teológiai jelentést kap. Amikor János a galileai Kánát említi, kevésbé a Jézus küldetése kezdeteitől megtett út kiinduló- és végpontját akarja előtérbe állítani, mint inkább Jézus misztériumának kezdeti leleplezését és elismerését e két kijelentés között: „Kinyilatkoztatta dicsőségét, s tanítványai hittek benne" (2,11); „Most már nem a te szavaidra hiszünk, mert magunk is hallottuk, és most már tudjuk, hogy valóban ő a világ Üdvözítője" (4,42); „Akkor az apa ráeszmélt, hogy épp ebben az órában történt, hogy Jézus azt mondta neki: 'Él a fiad.' És hívő lett egész háza népével egyetemben" (4,53).

„Jézust is meghívták a menyegzőre." Az ige passzív alakja (*eklēthē*, meg lett hívva) a történetben újra hangsúlyozza a folyamatosságot mindazzal, ami megelőzi (1,19–51). Eddig végeredményben Jézus tétlen, passzív volt, ebben az értelemben még nem kezdett hozzá saját kezdeményezésére cselekedni, még nem kezdte meg működését. Mások, János és az első tanítványok ismerik fel őt, akik vele kapcsolatban állást foglalnak. Az elbeszélés kezdetén Jézus passzív marad, mint a menyegzőre meghívott, egy a sok közül, és az első rész (2,3–5) nem az ő közbejöttéről szól, hanem anyja az, aki közbelép, hozzá fordul. Az elbeszélés végével (2,11) való összehasonlítás ezt a nézőpontot teszi még érzékletesebbé. „Ezzel kezdte meg Jézus csoda-

[4] Bizonyos jelek arra utalnak, hogy János – bár nem mondja ki nyiltan – a 4,46–54-ben a királyi tisztviselőt a pogányok képviselőjének tekinti.

jeleit a galileai Kánában": a passzivitásból, ami addig jellemezte, Jézus kilépett és cselekvővé vált. Elindult egy folyamat, ami folytatódni fog, a csodajel, amit Jézus tett, csak első az egymást követőkből. Ezt a cselekvőbe történt átmenetet, ami ellentétben áll Jézus kezdeti passzivitásával, János az egyszerű anyagi vagy eseményi megjelenítésen túl mélységgel ruházza fel: „Kinyilatkoztatta dicsőségét." Az olvasó megérti, hogy a falusi menyegző egyszerű eseményeinek keretében valami természetfölötti, egyedi fontosságú történik: Isten eddig ismeretlen és új jelenlétének a megmutatkozása az emberi világban. Végeredményben ez a történet végén említett dicsőség nemde ugyanaz, amiről a prológusban is szó van: „...közöttünk élt. Láttuk dicsőségét, az Atya Egyszülöttének dicsőségét" (1,14).

I. RÉSZ (2,3–5): JÉZUS ANYJÁNAK KÖZBEJÖTTE

Amikor fogytán volt a bor,
Jézus anyja megjegyezte: „Nincs több boruk."
Jézus azt felelte: „Mit akarsz tőlem, asszony?
Még nem jött el az én órám."
Erre anyja szólt a szolgáknak: „Tegyetek meg mindent,
amit csak mond."

„*Nincs több boruk*" (2,3): Jézus anyjának ezt a kijelentését többféleképpen lehet érteni.[5] A minimalista értelmezés szerint egyszerű megjegyzés, amely számot vet a zavarba ejtő helyzettel, de semmi sajátos várakozást nem fejez ki. Ez az olvasat azonban nehézkes, mert a 2,5-ben Mária újbóli közbejötte (az evangélista soha nem nevezi őt Mária néven) erről a várakozásról tanúskodik (Tegyetek meg mindent, amit csak mond!), ami létezik Jézus elutasító szavai (2,4) ellenére is. A másik véglet, a maximalista magyarázat szerint a 2,3 kijelentés egy csoda kéréseként értendő, ami megmenti a helyzetet. Ez az olvasat éppen annyi nehézséggel jár, mint az első. Egy ilyen várakozás végső soron „nem lenne a helyén", ha János nézőpontja is figyelembe vétetik. Az evangéliumnak ebben a szakaszában Jézus még nem kezdett hozzá küldetése teljesítéséhez, még nem tett semmi csodajelet. Föl kellene tenni, hogy anyja, aki eddig szintén ismeretlen, elővételez nála valami olyan hatal-

[5] Vö. L. Chacon: „Principales líneas de interpretacíon de Jean 2,3c–4 en la historia de la exégesis", *Estudios Eclesiásticos* 77 (2002) 385–400.

mat, amit ő még nem nyilvánított ki, hiszen még előtte vagyunk dicsősége kinyilatkoztatásának (vö. 2,11). A 2,3 kijelentés értelme tehát a két véglet között keresendő. Mária várakozik valamire, de ez a várakozás kezdetben emberi szinten helyezkedik el. Kissé úgy, mint a 6,5-ben, amikor Jézus az éhes tömeg jelenlétével maga is számolni kezd – Fülöpöt teszi próbára, amit maga a szöveg is megállapít (6,6) –, és emberileg előrelátható, megvalósítható megoldásként mond: „Honnan vásárolunk kenyeret, hogy legyen mit enniük?"

Jézus rejtélyes válasza a 2,4-ben: „Mit akarsz tőlem, asszony!"[6] pontosan tanúskodik az anya elvárása és az övé közötti eltérésről, hiszen Isten szándékának akar megfelelni. Először hivatkozván az ő „órájára", Jézus végeredményben megmutatja, hogy ő más szinten akar elhelyezkedni: nem pusztán emberi és anyagi tettet akar végrehajtani, amivel anyja kinyilvánított várakozására felelne; hanem egy teljesen más téren közbelépve, olyan csodajelet szándékozik véghezvinni, ami őt majd megdicsőíti. Ám ehhez, nyilvánítja ki előbb, még nem érkezett el az óra. Így tehát, Jézus anyjának kérésén keresztül a kánai menyegző története a szintek különbözőségéről tanúskodik, ami János evangéliumában rendszeresen fölbukkan Jézus és a vele szemben állók között.[7] Míg az emberek az események észlelésekor és elvárásaikban tisztán emberi és természetes szinten helyezkednek el, Jézus egy magasabb szinthez igazodik, és legtöbbször sikerül az embereket több-kevesebb fáradsággal fölemelni. A szokatlan „asszony" megszólítás, amellyel anyjához fordul (2,4), szintén azt nyilvánítja ki, hogy Jézus nem a test és a vér szintjén helyezkedik el, amely szinten Mária az ő „anyja" és ezen a címen fölmenője. Isten szándéka és művének beteljesítése (4,34) rendjében Mária, az emberi szinten anya elveszíti kiváltságait és valamiképpen a hitre meghívott asszonnyá válik.[8]

Pontosan ezt a hitbeli állásfoglalást tanúsítja Jézus anyjának válasza a 2,5-ben. Mintha fölfogta volna a kezdeti kérése és a hit és Isten akarata közötti szintkülönbséget, ami utóbbira Jézus törekszik, Mária egyszeriben erre a természetfölötti szintre emelkedik. Kétségtelenül, hite még csak nyitottság az ismeretlenre, egyfajta készség, amit a bizalom sugall, elfogadni minden lehetőséget, amint ezt a szolgák felé sajátosan megformázott mondata mutatja: „Tegyetek meg mindent, amit csak mond!"[9] Jézus csak anyja eme re-

[6] Ennek a kifejezésnek az értelméről lásd J.-P. MEIERnek az 1. jegyzetben idézett művét, II. 1224, 217. jegyzet.

[7] További példák: M. GOURGUES, *En Esprit et en vérité. Pistes d'exploration de l'évangile de Jean*, Montréal–Paris 2002, 72–76.

[8] M. GOURGUES: „Marie, la «femme» et la «mère» en Jean", *Nouvelle Revue théologique* 108 (1986) 174–191.

[9] Az alkalmazott görög nyelvtani szerkezet ezt támasztja alá.

akciója után egyezik bele az előbb megtagadottba, amint azt más alkalmakkor is teszi a hitbeli megnyilvánulásokkor (Jn 4,47–50; 11,21–44). Minden úgy történik, mintha valamiképpen „tesztelné" az Atya akaratát.

Jézus anyjának közbejötte, föntebb már szóltunk róla, előbb úgy tűnt, a felület szintjéhez kötődött. Ez nem teljesen pontos, ha figyelembe vesszük közbejöttének első pillanatát (2,3). A következő időszakaszban (2,5) várakozása emberi szintről a hit szintjére emelkedik. Jánosnál a hitnek eme jelentkezése indítja el Jézus küldetésének teljesítését.

II. RÉSZ (2,6–8): JÉZUS KÖZBEJÖTTE

Volt ott hat kőkorsó a zsidóknál szokásos tisztálkodás céljára,
mindegyik két-három mérős.
Jézus szólt nekik: „Töltsétek meg a korsókat vízzel!"
Meg is töltötték azokat színültig.
Ekkor azt mondta nekik:
„Most merítsetek belőle, és vigyétek oda a násznagynak."
Odavitték.

A történet e részében semmi nem utal a csodajel megtételére. Látszólag minden az emberi tevékenység terén zajlik a parancs kivitelezésétől a teendőhöz kötődő gyakorlatig: „Töltsétek meg a korsókat vízzel!" Semmi nem utal csoda megtevésére, mint más elbeszélésekben: „Nyújtsd ki a kezed! Az kinyújtotta, és meggyógyult a keze". Vagy, hogy Jánosnál maradjunk: „Kelj föl, fogd az ágyadat, és menj!" Az ember azon nyomban meggyógyult, fölvette ágyát, és elindult; vagy: „Majd meghagyta neki: »Menj, mosakodj meg a Siloe tavában.« Ez annyit jelent, mint: »küldött.« Az elment, megmosdott, s amikor visszatért, már látott." (Jn 9,7); avagy: „...hangosan beszólt: »Lázár, jöjj ki!« S a halott kijött..." (Jn 11,43). A sorok között kell olvasni s megragadni, hogy a kőkorsók tartalma addigra megváltozott, amikorra Jézus parancsba adta a belőlük merített ital megkóstoltatását a násznaggyal. Ez csak a következő részben lel magyarázatra: „Amikor a násznagy megízlelte a borrá vált vizet..." (2,9).[10]

A jelen részlet a kettős regisztrálás interferenciáját biztosítja: az anyagit és a lelkit, és inkább a hatodik versnél kell keresni az értelmet, a kőkorsók

[10] Lásd a 7. jegyzetben idézett művet, 181–188.

leírásánál, amelyek tartalmazni fogják a „jó bort." Számuk hat, a zsidók tisztálkodásra használták azokat; befogadóképességük jelentős: egyenként 100–125 literesek. A hangsúly olyan erős, hogy érdemes ezeknek a szimbolikus jellegére is gondolni. Az evangélium többi részében a hetes a teljesség és a befejezett sorozat száma, a hatosban tehát jogosult a befejezetlenséget látni. A rituális tisztálkodásra szolgáló víz ad helyet a jó bornak, ebben a régi rendnek az újjal való helyettesítését lehet látni, az átmenetet a másik állapotba, Isten egyik ajándéka helyet ad egy másiknak, és ez egybecseng a prológus végével: „Mert a törvényt Mózes közvetítette, a kegyelem és az igazság azonban Jézus Krisztus által lett osztályrészünk" (1,17). Az Ószövetség egész sereg helyét érdemes volt a kánai menyegző elbeszélésébe bezsúfolni? A történet különféle elemeihez fűződő allegorikus jelentések önmagukért beszélnek: bor, menyegző, lakoma, jegyes.[11] A menyegzői borban messiási lakomát kell látni? Őszintén szólva, János szövegének a józansága nagyobb visszafogottságot követel, és kétségkívül jobb az általánosabb jelentéseknél maradni, mint a dicsőség, amiről szó lesz a 2,11-ben, vagy Isten ajándéka, amit tett Jézus Krisztusban, hiszen a negyedik evangélium Jézust kiváltságos módon azonosítja az igazság vagy a kinyilatkoztatás ajándékával.[12] Istennek e végső és végleges ajándékához semmi sem hiányzik, amint a korsók űrtartalmán keresztül a bőség eszméje sugallja.

III. RÉSZ (2,9–10): FELSZÍNI JELENSÉGEK

Amikor a násznagy megízlelte a borrá vált vizet,
nem tudta honnan való – a szolgák azonban,
akik a vizet merítették, tudták –,
hívatta a násznagy a vőlegényt,
s szemére vetette: „Először mindenki a jó bort adja,
s csak amikor már megittasodtak, akkor az alábbvalót.
Te meg mostanáig tartogattad a jó bort."

Milyen szerep jut ennek az egész történetben? Kétséget kizáróan a csoda valóságának a bizonyítása az elsődleges feladata. Ennek a jelenetnek ugyanolyan a szerepe, mint a János 9,8–12-ben annak, amelyben a szomszédos

[11] Lásd J.-P. MEIER 1. jegyzetben idézett művet, 721.
[12] Jn 4,10; 6,28–51a.

emberek megállapíthatják, hogy a vakon született meggyógyult. Ez is felszíni jelenség, semmi helyet nem enged a hit iránti kérdésnek. Az emberek megállapítják a tényt, de nem kérdeznek rá sem az okára, sem annak személyére, aki a csodát véghezvitte. Ebben az esetben a násznagy nem tudja – a vőlegény sem, akinek szemrehányást tesz –, hogy a víz borrá változott, s ez Jézus csodatételének gyümölcse. Egyedül a szolgák tudják, akik viszont hallgatnak. Ez a jelenet tehát teljesen emberi szinten marad. A III. rész tehát az I. részhez csatlakozik, amelyben Jézus anyjának kérése ugyanilyen szinten maradt a kezdetnél.

A jelenet a násznagy csodálkozása és megelégedettsége mellett azt is láttatja, Jézus közbejötte miként haladja messze túl a legegyszerűbb emberi várakozásokat. Az ő közbelépésének köszönhetően a nászlakoma folytatódik annak rendje és módja szerint. Jézus tehát az anyja által kért legelemibb igényt elégítette ki, amint azt a gyógyítás (5. és 9.f.), élelemszaporítás (6.f.) és életre támasztás (11.f.) esetében is tette. A következő jelenet majd megmutatja, hogy Jézus beavatkozásának a hit és a láthatatlan rendjében valójában más mélysége van. A felszíni hatás, ami egyedül látható és felfogható, értékes és a maga terén a beteljesedésre irányítja a figyelmet, amint az elemzett jelenet bizonyítja.

„Te meg mostanáig tartogattad a jó bort." Talán szimbolikus módon ezt a 6. versben említett kőkorsókhoz is lehet kötni. Ha ugyanis a jó bor, a zsidók tisztálkodásra használt vizével ellentétben a kinyilatkoztatás eme szakaszában, amely Jézus küldetésébe torkoll, Isten ajándékát jelenti, a *heósz arti* („mostanáig") utalhat a menyegzőt megelőző eseményekre, vagyis áttételesen Isten útjainak előző kanyaraira-szakaszaira. Ebben az esetben János evangélista más, hasonló megjegyzéseire lehet utalni, amelyekben Jézus újdonságát hangsúlyozza, szembeállítva azzal, ami előzőleg volt. Vegyük például a 8. fejezetet, ahol Jézus kifejezetten megerősíti, hogy Ábrahám örült, amiért megláthatja az ő napját (8,56). Vagy negatív megközelítésben: „akik előttem jöttek, tolvajok és rablók, nem is hallgattak rájuk a juhok" (10,8).

IV. JELENET (2,11): HATÁSOK A MÉLYSÉGBEN

Ezzel kezdte meg Jézus csodajeleit a galileai Kánában.
Kinyilatkoztatta dicsőségét,
s tanítványai hittek benne.

A végső szakasz megmutatja a történtek mélységét és célját. Amit Jézus tett, az nem csupán a menyegzőn részt vevők várakozását és igényét elégítette ki, hanem, a lét mélyebb síkján jelként fogható föl, Jézus megmutatkozásaként, vagyis nem más, mint felszólítás arra, hogy benne higgyenek. A valóság, az emberi tapasztalat-megtapasztalás Jézus művével találkozik, benne beteljesedik, ugyanakkor nagyobb horderejűvé, mélyebb értelművé válik. A menyegzői lakoma „megmentése", vagyis a borról történt gondoskodás Jézus dicsőségének megmutatkozásává, Isten „áthaladásának" jelévé vált.

„Kinyilatkoztatta dicsőségét": a 2,4-ben említett, még el nem érkezett óra értelme itt világosodik meg. Jézus minden csodajele végeredményben misztériuma egy részének leleplezése – János itt kifejezetten hivatkozik a kezdetre, és az utolsónál ismét szó esik a dicsőségről (11,4) –, és a dicsőség ezen részleges és előzetes megnyilatkozására utalva mutatkozik majd meg Jézus órájának elérkeztekor (12,23; 17,1) a maga teljességében.

„S tanítványai hittek benne": az evangélista szemében ennek a történetnek ez az elsődleges értelme, haszna. A kánai menyegző mintegy befejezi az első tanítványok Jézushoz csatlakozását, ami az 1,29-ben kezdődött. Amint Jézus tette az anyagi dolgok síkján hozott változást, a csodajel lelki téren végezte el ugyanezt.

Jézus és a tanítványok kapcsolata miatt kellett elmondani a történteket. Az evangélista Jézus anyjának hitéről a történet végén hallgat. Valójában ez a hit már az első részben jelen volt, ha nem is kifejezetten hangsúlyozva. A 2,5-ben olvasott reakció sugallja, hogy Máriában megvolt a hit mint nyitottság Isten akarata irányában és a Jézusra való bizalomteli hagyatkozásban, ami a jel beteljesedését megelőzte, és ez a megfelelő álláspont (Jn 4,48.50). Mária hite megelőzte a csodajel hatására csatlakozott tanítványokét. A 2,4-ben „asszonynak" nevezvén őt, Jézus anyjának jelzi az új feladatkört, ami az övé lesz, vagyis Atyja műveit megteszi (vö. 9,4). Anyja hitét látván Jézus hozzákezdett küldetése beteljesítéséhez. Mária mint anya egyfajta módon elvesztette fiát, aki ezentúl teljes mértékben annak szolgálatára szenteli magát, aki őt küldte. Két futólagos említéstől eltekintve (Jn 2,12 és 6,42) az evangélium Jézus anyját többé nem szerepelteti, egészen a kereszthalálig (19,25–27). Ott, abban a pillanatban, amikor a halál fogja tőle elvenni a fiát,

Mária, aki a kánai menyegzőn hajlandó volt az „anya" szerepéből átmenni az „asszonyéba", ismét anya lesz. De fiai megsokasodnak, őket képviseli a tanítvány, akit Jézus szeretett (19,27). A hit rendjében anya ő, aki a kiindulópontón igent mondott erre.

A kánai menyegző történetének részei, az anya–fiú kapcsolat, az emberi tapasztalatok, valóságok, elvárások együttese az Atya művének beteljesedéséhez csatlakoznak, miközben a maguk rendjében elérik céljukat, s közben magasabb szinten, előre jutva új jelentéseket és célokat kapnak.

Fordította: Török József

ÉLETRAJZI ADATOK:

Michel Gourgues kanadai, domonkos rendi szerzetes, 1942-ben született. Újszövetségi egzegézist tanít Ottawában, a domonkos egyetem teológiai karán, vendégtanár a jeruzsálemi Biblikus Iskolában. Számos mű szerzője, legfőbb művét lásd a 7. jegyzetben. A *Studiorum Novi Testamenti Societas* – a 4. evangélium tanulmányozására – keretében folyó munkásságban jelentős részt vállalt (BETL 174, Leuven 2005).

ADALBERT REBIC

A borrá változott víz

A kánai menyegző mint jel

A kánai menyegző története rendkívül gazdag teológiai jelentésben.[1] Mindenekelőtt jel (*szémeion*), amely a názáreti Jézusról hirdeti a kinyilatkoztatott igazságot. A szakasz utolsó mondata jelentőséggel teli: „Ezzel kezdte meg Jézus csodajeleit a galileai Kánában. Kinyilatkoztatta dicsőségét, s tanítványai hittek benne" (Jn 2,11). Ezen mondat miatt a kánai menyegzőt Isten Jézus által tett kinyilatkoztatásaként kell érteni, az Újszövetség kinyilatkoztatásaként, amelyet majd Jézus köt az emberekkel. A vizet, ami az Ószövetséget jelképezi, átváltoztatván borrá, ami az Újszövetség jelképe, „Jézus kinyilatkoztatta dicsőségét, s tanítványai hittek benne".[2] Ez a mondat tartalmazza a biblikus teológia lényeges fogalmait: jel, Jézus dicsősége, hit.[3]

A „jel" szó Szent János evangéliumában tizenhétszer fordul elő. Az Ószövetségből származik, ahol olyan valóságot vagy igazságot jelöl, amelyet nehéz megragadni, s nem mindig csodát. Egy jelenséget jellemez, egy tettet vagy eseményt, amely által Isten kinyilvánítja jelenlétét, közbeléptét az emberi történelem során. A jelnek emlékeztetnie kell a zsidókat arra, amit Isten bevégzett,

[1] A kánai mennyegzõ evangéliumi részére vonatkozó szakirodalom gazdag. Vö. W. LÜTGEHETMANN, *Die Hochzeit von Kana (Jean 2,1–11). Zu Ursprung und Deutung einer Wundererzählung im Rahmen johanneischer Redaktionsgesichte*, Ratisbonne 1990, bibliographie aux 349–377; D. C. CHARLIER, „Les noces de Cana (*Jean* 2,1–11)", *Bible et Vie Chrétienne* 4 (1953), 81–86; R. SCHNAKENBURG, *Das erste Wunder Jesu*, Fribourg-en–Brisgau 1951; A. FEUILLET, „L'heure de Jésus á Cana", *Ephemerides Theologicae Lovanienses* 36 (1960); A. FEUILLET, *Études johanniques*, Paris 1962, 11–33; U. BUSSE-MAY, „Das Weinwunder von Cana (*Jean* 2,1–11)", *Biblische Notizen: Beiträge zur exegetischen Diskussion* 12, Bamberg 1980, 35-61 et A. SERRA, *Marie à Cana. Marie près de la Croix*, Paris 1983.

[2] A Bibliában a házasság is Istennek népe és az egyes ember iránti szeretetének jele. Az Ószövetségben az Isten és Izrael népe között a Sinai hegyén kötött szövetség emberarcú megjelenítése a jegyesség és a házasság. Lásd W.J. BITTNER, *Jesu Zeichen im Johannesevangelium: die Messias-erkenntnis im Johannesevangelium vor ihren jüdischen Hintergrund*, Tübingen 1987 („Wissenschafliche Untersuchungen zum NT, 2. Reiche" 26).

[3] Lásd a biblikus teológiai lexikonokat, különös tekintettel H. BALZ–G. SCHNEIDER (éd.), *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, 3 volumes, Stutgart etc., 1980-1983 et G. KITTEL–G. FRIEDRICH (éd.), *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, 10 volumes, Stuttgart 1933–1979. [N.d.T.: franciául lásd: Xavier LÉON-DUFOUR, *Dictionnaire du Nouveau Testament*, nouvelle édition revue et augmentée, Paris 1996.]

a szövetségkötésre (Teremtés könyve 9,12–13; 17,9–11). Az Ószövetségben találkozunk olyan jelekkel is, amelyek megfelelnek a csoda kívánalmainak, például az egyiptomi csapások, amelyek által Isten bizonyítani akarta Izrael fiai közötti, üdvözítő jelenlétét.

1. A KÁNAI MENYEGZŐ, KRISZTOLÓGIAI JEL

A kánai menyegző mindenekelőtt krisztologikus jel, amely feltárja Jézus Krisztus misztériumát. Jézus a kánai menyegzőn a középpontban találja magát, minden körülötte forog, minden reá utal, reá vonatkozik. Valójában ő a vőlegény, az isteni vőlegény. Ő nyilatkoztatja ki dicsőségét a tanítványoknak és vezeti őket a hit útján, vagyis hogy higgyenek benne, mint Messiásban, Isten Fiában, „akit kegyelem és igazság tölt be" (Jn 1,16), akit Isten küldött, hogy megkösse az Újszövetséget az emberekkel. Kinyilatkoztatja örök dicsőségét, amit Isten egyetlen-egyszülött Fiaként öröktől fogva birtokol. János evangéliuma prológusának végén fölfedi, hogy „láttuk dicsőségét" (Jn 1,14).

Ez a jel nem az *első* jel időbeni értelemben, hanem az elsőség értelmében. A kánai menyegző jelében ott van valamennyi jel, amelyek a negyedik evangéliumban találhatók, s amelyek egyetlen céllal rendelkeznek: kinyilatkoztatni Jézus dicsőségét, s ez által higgyék a tanítványok, hogy Jézus a Messiás, Isten Fia, a Megváltó, és a hit eme cselekedete által, az ő nevében életük legyen (Jn 20,31).

Jézus misztériumát egyedi módon fejezi ki a víznek borrá válása, valamint a kapcsolat a *jó* bor és a *silányabb* bor[4] között. A násznagy nem tudta, honnan származott a jó bor (Jn 2,9). Jobban érthető ez a „honnan" Jézus eredete kérdéskörének figyelembe vételével együtt (Jn 8,14; 9,29; 16,30; 17,70). A bor Isten Országának Jézus személyében elérkeztét szimbolizálja, az Újszövetséget, amit Jézus hamarosan megköt tanítványaival, s rajtuk keresztül minden emberrel.

2. A GALILEAI KÁNÁBAN ADOTT JEL AZ ÚJSZÖVETSÉG, AZ ÚJ ÜDVREND JELE

A násznagynak a vőlegényhez intézett szavaiból le kell vonni a következtetést: „Először mindenki a jó bort adja, s csak amikor már megittasodtak, akkor az

[4] M. HENGEL, „The Interpretation of the Wine Miracle at Cana: *Joh* 2,1–11", *in* L. Hurst (éd.), *The Glory of Christ in the New Testament: In Memory of G. B. Caird,* Oxford 1987, 83–112.

alábbvalót. Te meg mostanáig tartogattad a jó bort" (Jn 2,10–11). A különbség a vőlegény által „mostanáig" tartogatott jó bor és az „először" felszolgált „alábbvaló" bor között rendkívül hangsúlyos. Ugyanerre lehet következtetni a jó bor ismeretlen eredetéből. A násznagy „nem tudta, honnan való – a szolgák azonban, akik a vizet merítették, tudták" (Jn 2,9). A jó bor a rituális tisztálkodáshoz tartott vízből származott, amivel étkezés előtt éltek a zsidók. Nem közönséges vízről van szó, hanem rituális rendeltetésű vízről, amely megtisztításra, pontosabban tisztálkodásra, a vendégek kezeinek megmosására szolgált (lásd Mt 7,2–5; 15,2; Lk 11,38–39). Ebben az összefüggésben a víz a *zsidó vallást* szimbolizálja. János hangsúlyozni akarja, hogy a régi üdvrend a szemük láttára fejeződik be, és egy új kezdődik. A törvényt (héberül *torah*) az Ószövetségben Mózesen keresztül kaptuk, az igazság és a kegyelem (héberül *hesed ve'emet*) Jézustól származik (Jn 1,17). Keresztelő Szent János vízzel keresztelt, de Jézus a Szentlélekkel keresztel (Jn 1,33). János kinyilvánítja, hogy pontosan Jézus az, aki képes megtisztítani az embert a lelki tisztátalanságtól. Jézus az élet és az élet teremtője. Ő az Újszövetség kegyelme. „Láttuk dicsőségét, az Atya Egyszülöttének dicsőségét, akit kegyelem és igazság tölt be" (Jn 1,14).

A következő szakaszban, a 3. fejezetben az evangélista János újból Keresztelő Szent Jánosnak Jézusról tett tanúságára hivatkozik, amikor azt a vitát említi, amely Keresztelő János tanítványai és egy zsidó között zajlott a tisztulási rítusról. „János így válaszolt: »Az ember semmit sem vallhat a magáénak, hacsak nem a mennyből kapta. Magatok vagytok a tanúim, hogy megvallottam: Nem a Messiás vagyok, hanem csak az előfutára. ... Akit ugyanis az Isten küldött, az az Isten szavait közvetíti. ... Aki hisz a Fiúban, örökké él«" (Jn 3,27–36).

Ugyanebben a vonatkozásban János Jézust „új templomnak" mondja, hogy megkülönböztesse Jeruzsálem történelmi templomától[5] (Jn 2,19–22).

Ezekben a szövegrészletekben az evangélista Jézusról úgy beszél, mint aki megköti az emberekkel az Újszövetséget – ami lényegileg különbözik az Ószövetségtől és azt csodálatos gazdagsággal túlhaladja – a halálában („Még nem jött el az én órám". Jn 2,4). Jézusnak a kánai menyegzőn tett csodája jel, ami az új üdvrendre , annak misztériumára utal.

A „harmadnap" kifejezés (Jn 2,1) szintén az Újszövetség megkötésére utal?[6] A háttér az Ószövetség megkötése a Sínai hegyen: „Az Úr így szólt Mó-

[5] Lásd F. GENUYT, „Les noces de Cana et la purification du temple: Analyse du chapitre 2 de l'évangile de Jean", *Sémiotique et Bible* 31 (1983) 14–33.

[6] Lásd V. PARKIN, „On the Third Day there was a Marriage in Cana of Galilee (*Joh* 2,1)", *Irish Biblical Studies* 3 (1981) 134–144; P. TRUDINGE, „Ont he Third Day there was a Wedding at Cana: Reflections on *St. John* 2,1–12", *Downside Review* 104 (1986) 41–43.

zeshez: »Menj vissza a néphez. Ma és holnap készüljenek elő, mossák ki ruhájukat, és harmadnapra legyenek készen. Holnapután (vagyis harmadnapra) az Úr az egész nép szeme láttára leszáll a Sínai-hegyre«" (Kiv 19, 10–11). A rabbik ezt a szentírási szakaszt úgy magyarázták, hogy Isten adta a törvényt (*torah*) Mózesnek „harmadnapra". A zsidó liturgiában ez a sátoros ünnepre való felkészüléskor (Lev 23,33–36) nyilvánult meg, amikor az ünnepet megelőzően három napon át imádsággal, áldozatokkal, önmegtartóztatással készültek fel.[7] A szent közösségbe összesereglett nép ünnepélyesen megújította a szövetséget Izrael Istenével. Qumránban ilyen, szövetségmegújító ünnep nyomai maradtak fenn.[8] Jánosnak ismernie kellett egy ehhez hasonló hagyományt.

3. A GALILEAI KÁNÁBAN VÉGHEZVITT JEL A MESSIÁSI JAVAK JELE, MELYEKHEZ AZ ÚJSZÖVETSÉG IS TARTOZIK

A jó borra és a menyegzőre lehet támaszkodni e csodajel tartalmának további föltárásakor. A judaizmusban a jó bor az eszkatologikus javakhoz tartozott. A bor hasonló jelentésével az Ószövetség több helyén lehet találkozni. Jákob imígyen áldja meg Júdát: „Nem tűnik el a jel Júdától, sem a királyi pálca a lábától, amíg le nem róják neki az adót, és a népek nem engedelmeskednek neki. A szőlőtőhöz köti csikóját és a szőlővesszőhöz a nőstény szamár fiát. Borban mossa köntösét, s a szőlő vérében ruháját" (Ter 49,10–11). A termőre fordult szőlő, a jó, édes bor az eszkatologikus javak jelei. A rabbik így magyarázták ezt a szövegrészletet.

A „szőlő vére" szerepel Mózes énekében (MTörv 32,14). A rabbik ezt a helyet szintén eszkatologikus értelemben magyarázták. Szerintük abban az időben, amikor a Messiás eljön, minden szőlőfürt olyan nagyra fog nőni, hogy szekér kell egy-egy fürt szállításához. Más próféták (Ámosz 9,13; Joel 4,18; Iz 25,6 és az Én 5,1) az eszkatologikus idők beköszöntét a jó és bőséges bor jelével hirdetik meg.

Az Újszövetségen túlmenően, a kánai menyegzőn borrá vált víz Krisztus megváltó és üdvhozó Igéjét is jelenti, az ő Evangéliumát. Így lehet kapcsolatot teremteni a Sínai hegy és a kánai menyegző között. A törvényt (*torah*) Mózes a harmadik nap kapta, a kegyelem és az igazság Isten új népére a ká-

[7] Lásd M. Mc Namara, *The New Testament and the Palestinian Targum to the Pentateuch*, Rome 1966, 258–259; D. Le Deaut, *Introduction à la littérature targumique*, Rome 1966, 90–101.

[8] Lásd a kumráni közösség rendjét (héberül *Serek ha-Jahad*): 1 QS 1,18–11,26.

nai menyegzőn Jézus Krisztus által „harmadnapra" áradt ki. Isten dicsőségét megmutatta a Sínai hegyen, törvényt adván népének, Jézus ugyanúgy megmutatta dicsőségét a kánai menyegzőn tanítványainak: a jó borral együtt adván nekik az Evangéliumot, és ők „hittek benne".

„Te mostanáig (görögül *tetérékasz*) tartogattad a jó bort" – mondatnak teológiai jelentősége van. János evangéliumában a „tartogattad-őrizted" igét Jézus igéjének megőrzéséhez társítja, hiszen Jézus igéje azonos az Atya igéjével.[9] Jézus a vizet borrá azért változtatta át, hogy az üdvösség új idejét, a messiási javakat érzékletessé tegye.

Az átváltoztatás keretének, a menyegzőnek szintén teológiai jelentése van. A bibliai hagyományban a messiási idők beálltát, az Újszövetség megkötését a Messiás által, a házasságkötéshez hasonlítják (lásd Iz 54,4–8; Oz 1–3). Az Újszövetségben Jézus mint vőlegény Isten új népével üli nászát (lásd 2Kor 11,2; 6,5–17; Róm 7,1–4; Ef 5,21–32). A Bibliában a menyegző, vőlegény, menyasszony, jegyes hasonlatok Isten és a népe közötti kapcsolatot írják le. Az Ószövetség megkötése a Sínai-hegyen Isten és népe nászaként van feltüntetve, Mózes a násznagy, Yahve jön, hogy népével találkozzon, amint a férj hitvesével. Valójában nem a jegyesek állnak a kánai menyegző középpontjában, hanem az, aki a jegyest megszemélyesíti, Jézus, a Messiás. Ő az igazi vőlegény, férj.[10]

4. A VÍZBŐL LETT JÓ BOR SZINTÉN ESZKATOLOGIKUS JELENTÉSSEL RENDELKEZIK

A vízből lett jó bornak is eszkatologikus jelentése van. „Beteljesedett az idő" (Mk 1,14). Jézus szolgákhoz intézett szavai szintén fontosak: „Töltsétek meg a korsókat vízzel. Meg is töltötték azokat színültig" (Jn 2,7). A színültig nemcsak a teljességet, hanem a totalitást, a befejezettséget is jelenti. Jézus eljötte után nincs több próféta: szava a kinyilatkoztatás teljessége. „Mindannyian az ő teljességéből részesültünk" (Jn 1,16). A zsidó vízből származó jó bor Jézus szavát jelzi, amely túlhaladja, felülírja Mózes törvényét. Jézus meghirdeti az új időket, az Újszövetség főparancsát, a szeretet parancsát (Jn 13,34). A kapcsolatot Mózes törvénye és Krisztus Evangéliuma között a kétféle bor jelzi. A jegyes által fölszolgált bor (Jn 2,3) hitványnak bizonyul a Jé-

[9] Lásd Jn 8,51.52.55; 14,23; 15,20; 17,6; 1János 2,3.5; 3,22.24; 5,3; Jelenések 1,3; 3,8.10; 12,7; 14,12.24.

[10] Szent Ágoston, *In Johannis evangelium tractatus CXXIV*, CCSL 36, Turnhout 1954.

zus által adott borhoz képest, ami jó bor (görögül *kalon*), az előző pedig alábbvaló (görögül *elassó*) lesz.

A kánai menyegző új bora, „mostanáig tartogatva" (Jn 2,10)[11], jelzi, hogy ettől kezdve új, messiási idők kezdődtek. Krisztus elérkeztével tehát megkezdődtek a végső, eszkatologikus idők. A „harmadnapra", és a „még nem jött el az én órám" (Jn 2,4) kifejezések szintén az eszkatologikus időkre utalnak. A végleges és teljes kinyilatkoztatás akkor történt, amikor Jézusnak „a világból vissza kell(ett) térnie az Atyához" (Jn 13,1). „Azon a napon majd megtudjátok, hogy Atyámban vagyok, ti bennem; s én bennetek" (Jn 14,20). Ez az Újszövetség napja, vagyis Isten az egész emberiséggel kötött új szövetséget, amiben az Ószövetség megtalálta végcélját és beteljesedését.

VÉGKÖVETKEZTETÉS

Jézus nyilvános életének fontos pillanatában jelent meg mellette az anyja. Észrevette, hogy a bor fogytán. „Nincs több boruk" (Jn 2,3) – mondta neki. Mária szavai egy háziasszony együttérzéséről és megértéséről tanúskodnak az ínséget szenvedő szegények iránt, akik barátaikat meghívták ugyan a menyegzőre, de a háziak kevéske bora gyorsan elfogyott.[12] Max Thurian ezt az eseményt így értelmezte: „Mária hitével és imádságával úgy jelenik meg, mint az ínséget szenvedő emberiség és a messiási reményekben gazdag judaizmus. Egyszerre az emberiség és Izrael képe, akik szabadulásra várnak, ami misztériumos az emberiség és messiási Izrael számára"[13].

Fordította: Török József

ÉLETRAJZI ADATOK:
Adalbert Rebic 1937-ben született Humna Sutliban (Horvátország), tanulmányait Zágrábban és Rómában (Gregoriana Egyetem, Biblikus Intézet) végezte. Biblikus-teológiai művek szerzője, a zágrábi egyetem teológiai karán tanít.

[11] G. Ferraro, „Eos arti", *Rivista biblica italiana* 20 (1972) 529–545.
[12] Lásd II. Vatikáni Zsinat, *Lumen gentium* 58. sz.; G. Bessutti, „Nuove Note de cronaca sullo schema mariano al Concilio Vaticano II", *Marianum* 28 (1966) 147; A. Serra, *Marie à Cana*, 69-70.
[13] M. Thurian, *Marie, Mère du Seigneur*, 219.

Bernhard Dolna

A kánai menyegző – egy zsidó esküvő?

Jézus első csodáját egy ünnepen tette, a kánai menyegzőn, amely a végső idők ünnepének megízlelésévé vált. Ő az öröm, a földi és mennyei adományok teljességét ajándékozta. Kinyilatkoztatta dicsőségét és tanítványai hittek benne (Jn 2,11). Ez azt jelenti: Isten önmagát kezdi ajándékozni a Szentlélekben és ezáltal elkezdődik a világ átváltozása. A történet mélyebb értelme a hit számára már az első sortól kezdve felismerhető a „harmadik napra" való utalással (utalás az Úr színeváltozására a Sínai hegyen [Kiv 19,16] és a feltámadásra). Az üdvösség egésze mutatkozik meg szimbolikusan, Isten terve Izraellel és a világgal, az Újszövetség. Ezzel együtt az is az evangélisták szándéka, hogy az elmondott történet ne csak egy hasonlat legyen, amely egy fontos eseményt beszél el, hanem egy valóságos esemény, mely ebben a világban és ebben az időben történt. Az isteni beavatkozás ebbe a földi világba, ahogyan ez a hitben megtapasztalható, János szerint lényegesen hozzátartozik Krisztus misztériumához. Az olvasó e történet olvasása közben különböző szinteket figyelhet meg. Bár ezek a sorok egy földi menyegzőre terelik a figyelmet, azonban egy a hitben történő menyegzőről van szó, mégpedig Krisztus és az Egyház frigyéről Izrael Istennel való kapcsolatának történelmi keretében.

Az első öt tanítvány – útjuk Kánába

Az menyegző előzménye Jézus első öt tanítványának kiválasztása Júdeában a Jordánnál, a Kánába vezető úton. Jézust először két tanítvány követi – András és egy meg nem nevezett tanítvány –, miután Keresztelő Szent János a hozzá közeledő Jézust másodszor Isten Bárányának nevezi és ezzel messiási mivoltát Isten szenvedő szolgájával (Iz 53,6) hozza összefüggésbe. Jézus megkérdezte őket: „Mit kerestek?" (nem: „Kit kerestek?) Ők kérdéssel válaszoltak: „Rabbi, hol laksz?". Ők tanítójukban nem csak őt magát keresik, hanem az otthonát is. A tizenkét éves Jézus így válaszol az őt kétségbeesve

kereső szüleihez: „Miért kerestek engem? Nem tudtátok, hogy nekem az én Atyám dolgaiban kell lennem?" (Lk 2,49). Jézus otthona Atyjának világa, amelyben mozog, él és van, és erre a világra irányul az első két tanítvány kérdése is. Jézus így szól hozzájuk: „Gyertek és nézzétek meg." Ők elmentek, és látták, hol lakik, és attól a naptól kezdve vele maradtak, ez a tizedik órában történt (Jn 1,39).

Az első két tanítvány meghívását követi még ugyanazon a napon Simon, János fiának meghívása, akinek ezután Péter lesz a neve. Másnap követte Jézust Fülöp és Natanael, az igaz izraelita, akiben nincs hamisság (Jn 1,47). Jézus őt a fügefa alatt ismerte fel, mint a Tórában jártas írástudót. Neki adja Jézus az Izrael nevet, amit Jákob egy angyaltól kapott (Istenszülő, Ter 32, 25–29). Egy igazi istenkereső hamisság nélkül. Őrá is vonatkozik a Jákobnak tett ígéret beteljesülése: „Álmában azt látta, hogy egy létra áll a földön, a teteje pedig az eget éri, és Isten angyalai fel és le járkálnak rajta. Az Úr a létrára támaszkodott, és azt mondta neki ... Benned és utódaidban nyer áldást a föld minden nemzetsége... Nem hagylak el, amíg nem teljesítem mindazt, amit mondtam" (Ter 28,12–17). Ez az ígéret magához Jézushoz kapcsolódik és beteljesülését Natanaelnek hirdeti az Írás: „Bizony, bizony, mondom nektek: látni fogjátok a megnyílt eget, s hogy az Isten angyalai föl- és leszállnak az Emberfia fölött" (Jn 1,51). Natanael itt Izrael azon szenvedélyes istenkeresőit jelképezi, akiknek vágya Jákob állítását fejezi ki: „Nem eresztelek el, amíg meg nem áldasz" (Ter 32,27).A szeretet erejével, amely az Isten és az ő áldása utáni vágyból fakad, győzi le Jákob az angyalt és ezután Izrael lesz a neve és áldásban részesül. Az élő Isten utáni vággyal kutatja Natanael az Írásokat, hogy felismerje azt, aki hirtelen előtte áll és felismeri őt, ahogyan őt eddig még senki fel nem ismerte. Ennek hatására szívéből vallomás tör fel: „Rabbi, te vagy az Isten Fia, te vagy Izrael királya" (Jn 1,49). Ezek a meghívottak, Jézustól megszólítva, kezdik felismerni őt, és követői lesznek a Jordántól Kána felé vezető úton.

AZ ÚT KÁNA FELÉ – EGY ÚT A HITHEZ

A józan számítás mellett, amely szerint a Jordántól Kánába kb. háromnapi járás (gyalog) szükséges, állnak a meghívástörténetek az előző két napon. Ezek a történetek teológiai összefüggésben állnak a harmadik nappal, a kánai menyegzővel, amely ezzel a kijelentéssel zárul: „Kinyilatkoztatta dicsőségét, és tanítványai hittek benne" (Jn 2,11). A történet a tanítványok Jézusba vetett hitére mutat rá. Nyilvánvalóan dicsősége kinyilatkoztatásához szüksége

volt az őt ünneplők közösségére (az Egyház misztériuma jelenik meg itt) és hogy ők hinni tudtak benne. De nem voltak már meghívottak és követői és ezáltal hívők? Egy lehetséges segítséget nyújthatnak a kérdés elmélyítéséhez a Sínai hegyen történt isteni kinyilatkoztatás eseményei, mivel a két Isten-jelenés egymással kapcsolatban állhat. „Az Úr ezt mondta Mózesnek: Most tehát eljövök majd hozzád a felhők homályában, hogy hallja a nép, amikor beszélek veled, és higgyen neked mindörökre" (Kiv 19,9). Mózesnek hinni annyit jelent, mint engedelmeskedni Istennek, hinni benne (lásd Kiv 32). A Sínai hegyen történt Isten-jelenést megelőző események az isteni kinyilatkoztatás és a Sínai szövetségkötés által megpecsételődnek. Az Isten-jelenést megelőző esemény Izrael népének Istennel való jegyességének ideje a pusztában („Így szól az Úr: Emlékszem rád, ifjúkorod hűségére, jegyességed idejének szeretetére, amikor utánam jöttél a pusztában, a be nem vetett földön" Jer 2,2). „Megtesszük mindazt, amit az Úr mondott, és engedelmesek leszünk!" (Kiv 24,7). Így hangzik a nép szokatlan válasza Isten hívására, amely a rabbinikus hagyomány számára a zsidó hit megértésének kulcsa. Így a pusztai vándorlás az első szeretet és a bizonyítás ideje, a Sínai kinyilatkoztatás pedig Isten és népének menyegzője. Az Énekek Énekéhez írt egyik rabbinikus magyarázat így hangzik: „Csókoljon engem szája csókjával" (Én 1,2). Ezt mondták az izraeliták, amikor a Sínai hegyhez értek. Ez ahhoz a királyhoz hasonlít, aki egy jó házból való lányt akart feleségül venni. Küldött egy követet, akinek át kellett adnia a lánynak a király üzenetét. A lány így válaszolt: „Nem vagyok méltó, hogy a szolgája legyek. De ha ez így van, az ő saját szájából akarom hallani." A küldött visszatért a királyhoz. A király látta, hogy a küldött mosolyog. Üzenetére azonban nem is ügyelt. A király azt gondolta, ha szolgám mosolyog, úgy tűnik, hogy a lány beleegyezett. – A jó házból származó lány Izrael, a küldött Mózes és a király a Szent, áldott legyen."

E szerint az értelmezés szerint minden zsidó esküvő két részből áll: az eljegyzésből (erusin) és a felemelésből, az esküvőből. Ilyen módon válik jelenvalóvá Izrael története a jegyespárnál az ünneplő gyülekezetben és járja végig a hit próbájának útját a megvallott hitig, amely a szövetségkötésben (házasságkötésben) pecsételődik meg. Mielőtt egy hagyományos zsidó jegyespár elérkezik az esküvőre, a vőlegény és a menyasszony különböző helyen vannak. A vőlegény a vőlegény asztalánál ül örömteli hangulatban apjával és a menyasszony apjával egy teremben rabbiktól, férfirokonoktól és barátoktól körülvéve, ahol kora délután a mincha-imát mondták. Ők köszöntik a vőlegényt, énekelnek és írásmagyarázatát énekekkel szakítják meg. Hogyan készüljön fel házasságkötése napján egy beszédre? Itt pecsételik meg a ketubát, a házassági szerződést, amely elsősorban a menyasszony

jogait védi, az ősi arámi kifejezéssel – vekanina: „Megszereztük." Biztosan jogos a helységet, Kánát ezzel a kanina fogalommal (*terminus kanina*) összefüggésbe hozni. Mit szereztek meg a tanítványok a Kánába vezető úton? Egy megbízható biztonságot, hogy a Jézussal való együttélés Atyjával való együttélést is jelent. Kánában Jézus anyja és a neki engedelmeskedő szolgák hite által szerzi tanítványait. Ettől kezdve dicsősége kinyilatkoztatása után (ahogyan anyja már előtte is) hisznek benne. Milyen jelentős lépés, mert a tanítványok már megtapasztalták, hogy Jézus jelenlétében érezhető Isten dicsősége. Tudták, hol lakik. Kánában azonban ez a hit elmélyül, mivel immár hinni tudtak benne. Ő az Atya küldötte, az ő egyszülött Fia. Kánában Krisztus megszerzi magának az Egyházat, az ő jegyesét azáltal, hogy Mária hite a tanítványok hite is lesz.

Ebből a nézőpontból Jézus a vőlegény atyjával és a menyasszony apjával (Isten), barátaival és az elsőként meghívottakkal együtt megy az úton, hogy ők is felismerik, hol lakik, hogy ő ott lakik, ahol az ő Atyja. Nem kellett volna Jézusnak őket először otthonának titkaiba és küldetésébe bevezetnie, mielőtt megérkeznek Kánába, a menyegző helyére? Lehetőséget kellett adni nekik arra, hogy hitben mellette döntsenek, ezért kellett tudniuk, ki ő.

Egy hagyományos zsidó esküvőnél a fehérbe öltözött menyasszony egy másik teremben egy trónhoz hasonló székben ülve várja a vőlegényt, mint egy királykisasszony, rokonai és barátai társaságában. Táncolnak és énekelnek előtte és fogadja a jókívánságokat. A ketuba (házassági szerződés) megpecsételése után a vőlegény menetben vonul a várakozó menyasszony teréhez apja és a menyasszony apja, valamint asztala többi tagjának társaságában. Odamegy a menyasszony trónjához, és az esküvőig befedi arcát egy fátyollal. Ez a jelképes cselekedet az ünneplők jelenlétében többek között a menyasszony belső szépségére utal, ami a vőlegényé. Végül a vőlegény kis időre elhagyja menyasszonyát, hogy rokonai feladják rá esküvői öltözékét (mint egy királyra), egy fehér köpenyt, halotti öltözékét, amit a legfőbb zsidó ünnepen, a Jom Kippur-on (Kiengesztelődés napja) is hord. A menyasszony szépségének titka és a vőlegény királyi méltósága belső viszonyban állnak egymással. Egymással és egymásért Izrael közösségében azzá kell válniuk, amivé Isten szemében mindenkinek válnia kell, egy párrá, amelyre az egyetlen király titokzatos fényessége ereszkedik le. Meg lesznek áldva gyermekekkel és királyi emberré válnak (*nissu'in*).

A tulajdonképpeni esküvő ezután a *supa* (jelentése: betakarni) alatt történik, egy baldachin alatt, egy harmadik teremben, ahová a jegyespárt díszmenetben vezetik be. A baldachin jelképezi a jegyespár új otthonát, egy bizonyos sátorszerű lakást, amelyben Isten védelmezően jelen van. Az egész

szertartás a *supa* alatt zajlik le. Az eljegyzési áldással kezdődik, és az esküvő hét áldásával végződik. Minden egyes áldásnál bor szükséges a megszenteléshez.

KINYILATKOZTATÁS ÉS ELREJTŐZKÖDÉS – KÁNA ÉS SÍNAI

Így szól János evangéliuma a kánai menyegzőről: „Harmadnapon menyegző volt a galileai Kánában. Ott volt Jézus anyja" (Jn 2,1). Érthető ez úgy is (a hit szempontjából), hogy a történetben Mária, mint a várakozó, nemcsak fiára, hanem mint Krisztus jegyese, vőlegényére, Krisztusra vár? Nem ő a szeplőtelenül tiszta (a fehér esküvői ruha ennek jele), aki belső szépségével – *immaculata* – vőlegényét dicsőségének kinyilatkoztatására ösztönzi, úgy, hogy ő isteni-megváltói méltóságba öltözik? Nem fedi el belső szépségét, ami hitéből sugárzik, a jelenlevők hívatlan, szenzációéhes és kíváncsi szemei elől? A titokhoz való eljutás azonban csak a hitben lehetséges, ugyanabban, ami őt eltölti, ahogy később a szolgákat és a tanítványokat is. A többiek résztvevői maradnak egy csodának, egy biztosan megrendítő felfoghatatlan eseménynek, de a titok maga mindezen jelek ellenére sokak előtt lepecsételt és zárt marad. Nem volt ez egy tapasztalat, amelyet Jézus földi élete során oly sokszor szerzett? A Sínai események a kánaiak mellé állíthatók, hogy a kinyilatkoztatás és elrejtőzködés titkát elmélyítsük, ami az egész Szentírást betölti. A Kiv 19,16 így hangzik: „Amikor aztán eljött a harmadik nap, és felvirradt a reggel, íme, mennydörögni és villámlani kezdett. Egészen sűrű felhő borult a hegyre, és egyre erősödő harsonazengés zúgott, úgyhogy megrémült a nép, amely a táborban volt... A mennydörgés közepette Mózes beszélt és Isten válaszolt neki." A sűrű (nehéz) szó (lásd felhő) héber jelentése dicsőséget is kifejezhet. Meglepő, hogy a Szentírás arról számol be, hogy a Mózes által tanúsított Isten-jelenések egy felhőben történtek. Több helyen olvashatjuk: az Úr „szólította Mózest a felhő közepéből" (Kiv 24,16); az Úr megjelent és szólt hozzá „egy felhőoszlopban" (Szám 12,5; MTörv 12,5; Zsolt 99,7); „az Úr leszállt a felhőben" (Kiv 34,5; Szám 11,25); „megjelent az Úr dicsősége a felhőben" (Kiv 16,10); „a felhőben megjelenek" (Lev 16,2). Mire utal ez a gyakran használt kép? Közvetíti azt az alapvető igazságot, „hogy Isten, még ha ki is nyilatkoztatta magát, elrejtőzött, hogy bár hangja hallatszott, ő maga elrejtőzött"[1]. Az egyedülálló a Sínai kinyilatkoztatásban

[1] Abraham HESCHEL, *God in Search of Man: A Philosophy of Judaism* (New York 1955), 192.

az, hogy Izrael népe Isten önkinyilatkoztatása misztériumának részese. Volt azonban egy különbség a csodák megtapasztalásában „...a nép hallotta a mennydörgést, látta a villámlást és hallotta a harsonák hangját, látta a füstölgő hegyet. A nép megijedt és reszketett és messzebb állt meg...de Mózes közelebb ment a sűrű sötétséghez, ahol Isten volt" (Kiv 2, 18–21). A tapasztalatbeli különbség abból fakad, hogy a nép nagy része a külsőt tapasztalta meg. Ők hallották a harsonák hangját, a mennydörgést, látták a villámot, a hegyet tűzben, és megrémültek ettől a látványtól, de messzebb ott maradtak. „Mózes azonban figyelmét nemcsak a jelenségekre fordítja, hanem a felhő sűrű sötétségének közelébe ment, ahol Isten volt."[2]

És Kánában? Minden jelenlevő részesedett Jézus dicsősége kinyilatkoztatásának misztériumában, de biztosan ott is különböző volt a tapasztalat. Amint már említettük ugyanis, Mária és Jézus hitbeli viszonyának titka csak a hívők számára nyilvánvaló, a többiek számára rejtett. Mária az egyetlen, aki Jézus misztériumába belép (mint Mózes az Isten jelenlétét jelképező felhőbe) a hit által, nem mint test szerinti anyja. Mária hite megfelel Jézus küldetése titkának, aki maga a határtalan szeretet kinyilatkoztatója. A hit Jézus kinyilatkoztatásának eredménye világunkban és időben. Ez a hit az Atyától származik, „mert nem a test és vér nyilatkoztatta ki ezt neked, hanem az én Atyám, aki a mennyekben van" (Mt 16,17).

Kánában Jézus tanítványaival megjelenik egy esküvői gyülekezet közepén, amelyen már ott van anyja, ahova ő és tanítványai is meghívást kaptak. Sínairól így szól az Írás: „Mózes felment Istenhez. Ekkor az Úr szólította őt a hegyről és azt mondta: Ezt mondd Jákob házának s ezt hirdesd Izrael fiainak: Ti magatok láttátok, mit műveltem az egyiptomiakkal, és hogyan hordoztalak titeket sasszárnyakon, amíg idehoztalak titeket magamhoz. Ha tehát majd hallgattok szavamra és megtartjátok szövetségemet, tulajdonommá lesztek minden nép közül, hiszen az egész föld az enyém, és ti lesztek az én papi királyságom és szent népem" (Kiv 9,3–6). Mózest Isten arra hívja meg, hogy fogadja Isten ígéretét és küldetését a nép számára. Jézus, Isten Fia, Isten küldötte és emberek között tevékenykedett, hogy Isten ígéretét és küldetését közöttük beteljesítse és felfedje.

[2] MAIMONIDES, *Führer der Unschlüssigen*, II, 45.

JÉZUS MEGÉRKEZÉSE – EGY MEGLEPETÉS

Kérdéses, hogy az esküvő résztvevői tudtak-e valamit Jézus tanítványairól Kánába érkezésük előtt? Lehetséges az, hogy őt és öt tanítványát érkezésükkor hívták meg a menyegzőre? Barátokat, akik barátaikat hozzák magukkal, nem illik kizárni. Vajon e hat ember érkezése nem volt-e meglepetés a házigazda és Jézus anyja számára? A házigazda számára felmerült a megvendégelés és a bortartalék gyakorlati kérdése, mert a poharak kiürítése a rituális pohárköszöntő szerint minden esküvői vendég feladata volt. Anyja számára más volt, aki Jézust harmincéves tapasztalatból nemcsak mint anya, hanem hitben is ismerte. Mária már az angyali üdvözlet óta és Jézus isteni eredete titkának ismeretében tudott Jézus küldetéséről, amin szívében csendesen elgondolkozott: „Nagy lesz ő, a Magasságbeli Fiának fogják hívni; az Úr neki adja Dávidnak, az ő atyjának trónját, és uralkodni fog Jákob házában mindörökké és királyságának nem lesz vége" (Lk 1,32). A Jordánhoz való kivonulás óta nem kellett azzal számolnia Máriának, hogy megtörhet Jézus megváltói küldetése, hogy már nem az ács fia többé, hanem ahogy a tizenkét éves Jézus története kimondja, ő Istennek, az ő Atyjának kinyilatkoztatója? Nem lehet-e a megérkezés erre az menyegzőre egy új menyegzőre való utalás, amely Jézus dicsőségének kinyilatkoztatása és a tanítványok hite által jön létre, egy új Sínai, Jézus Krisztus Egyházának születési ideje? Ezt Mária nem tudhatta, de tudott a *kairosz*ról, az Isten által adott pillanatról, amikor felvonják a vitorlát, ha fúj a szél, mielőtt beáll a szélcsend.

Mária valószínűleg sejtette, hogy Jézus és tanítványainak érkezése összefüggésben volt küldetésével. Jézus és tanítványainak érkezése zavarodottságot vált ki, amit Mária szavaival ki is fejez: „Nincs boruk!" (Jn 2,3). Ezek a szavak, amelyeket Mária hittel és bizalommal mondott ki, utal valami fontos dologra: Hogyan lehet esküvőt tartani bor nélkül, hogyan mondható el egy kiddus (áldó imádság) bor nélkül? Hogy jöhet létre az esküvő, hogy maradhat meg az öröm? „Mi közünk ehhez, asszony?", válaszolt Jézus egy kérdéssel, hogy a következő pillanatban arról beszéljen, hogy küldetésének órája még nem érkezett el (Jn 2,4). Úgy tűnik, Jézus ezzel a kijelentéssel idegen voltát akarja kiemelni: ő az Atya egyszülöttje. Ezzel minden emberi szándéktól elhatárolja magát, amely húsból és vérből fakad. Itt most nem egy asszony és anya emberi reakciójának szintjén játszódnak le az események. Mária belső hitbeli indíttatásának szintjéről van itt szó. Máriában Jézus megfoganása óta élt a remény, hogy beteljesedik Gábriel arkangyal ígérete Jézusról, a Megváltóról. Nyilvánvaló, hogy Jézushoz intézett szavai hite mélyéből fakadnak, ugyanabból a forrásból, amelyből Jézus hite él, ez a forrás pedig

az Atyától származik, a Szentlélekből. Mária ahhoz fordul, ahonnan Jézus származik, ahol Jézus otthona van, és így szól a szolgákhoz: „Tegyétek meg, amit mond!" (Jn 2,5). A szolgák azonnal cselekedtek, visszakérdezés nélkül. Itt is kapcsolódik az esemény Sínaihoz. Az események csúcspontja a nép kijelentése: „Megtesszük mindazt, amit az Úr mondott, és engedelmesek leszünk!" (Kiv 24,7). A zsidó hagyomány ezt ígéretként értelmezi, hogy megtartják parancsait, mielőtt még megértenék. Ez azt jelenti: a hit megelőzi a tudást. Izrael népe a Sínai hegyen így szólt: „Megtesszük mindazt, amit az Úr mondott, és engedelmesek leszünk." Nem azt mondta: Engedelmeskedni fogunk és aztán megtesszük. Egy hang hallatszott az égből: „Ki fedte fel a titkot gyermekeim előtt, amit az angyalok, akik nekem szolgálnak, megteszneknek, a szavaimat teljesítik, mielőtt még a hangomat hallották volna?" A kánai menyegző történetében ezt olvassuk: „Anyja ekkor ezt mondta a szolgáknak: Tegyétek meg, amit mond!" (Jn 2,5). Mária szavain felbátorodva a szolgák teljesítik Jézus utasítását. „Színig töltötték őket." (kőedényeket) (Jn 2,7). Valószínű, hogy Máriának a Szentlélektől sugallt szavai arra ösztönözték a szolgákat, hogy Jézus szokatlan utasítását, amely minden realista számára abszurdnak tűnhetett, teljesítették. Hitből cselekedtek, hogy később megértsék: „...a szolgák, akik a vizet merítették, tudták" (Jn 2,9). Az angyalok titka, akik Isten szavait iránta való szeretetből valóra váltják, mielőtt még hallanák a hangját, egyben Mária és a szolgák titka is. Először tehát cselekedni, azután és az által, hallani és megérteni, mint a gyereknél, aki cselekvés közben érti meg a szülői utasítást. Ezt olvashatjuk János evangéliumában (Jn 7,17): „Ha valaki kész az ő akaratát megtenni, felismeri a tanításról, hogy az Istentől való-e." Jézus dicsőségének kinyilatkoztatása a hit oldaláról nézve érthető meg. Ez a hit azonnali és örömteli cselekvésre indítja az embert.

HAT VIZESKORSÓ – A SZOMBAT – AZ ISTEN BÁRÁNYA

Jellemző, hogy a hat vizeskorsó, amely a rituális tisztálkodásra volt előkészítve, boroskorsókká változik át, amivel a szentelési áldást (*kiddus*) mondják. Ezzel az esküvővel kapcsolatban a hatos számnak biztosan szimbolikus jelentése is van: hat nap alatt teremtette Isten a világot. „A hetedik napra befejezte Isten a munkáját, amelyet végzett, és a hetedik napon megnyugodott minden munkától, amelyet végzett. Megáldotta Isten és megszentelte a hetedik napot" (Ter 2,2–3). A világ a szombat nélkül „jó, nagyon jó", de nem beteljesített, nem megáldott. A teremtés műve nem lenne tökéletes a szombat nélkül. Így a hatos szám egy olyan világot is jelképezett, amelyből hiány-

zik a transzcendencia dimenziója, a szentség, amit csak a szombat ad meg. A szombathoz kapcsolódik a szentség. A szentség szó a Szentírásban először a szombattal kapcsolatban kerül említésre. (Ter 2,1). Egy szombat bor nélkül lehetetlen, ahogy egy esküvő is. Így minden zsidó esküvő belső kapcsolatban áll a szombattal. Egy lehetséges értelmezés szerint Jézus nélkül ez az esküvő földi vonatkozású maradna, de a Jézusba vetett hit által az emberek és a világ felemelkednek egy új szintre, ahol a bor, mint a szentség és az öröm szimbóluma, Isten jelenlétében bőségesen rendelkezésre áll. Egy zsidó esküvőnél a zsidó hitnek legalább három lényegi vonása fedezhető fel, amely a jegyespár számára életüket meghatározó: *a)* A Sínai hegyhez vezető út, mint a jegyesség, az Isten és népe közti szeretet ideje (Jer 2,2). *b)* A Sínai hegyen történt esemény: Isten dicsőségének kinyilatkoztatása és akaratának kinyilvánítása a nép számára, valamint a nép hívő válasza – a szövetségkötés (Kiv 19–24). *c)* A szombat, mint a teremtés és az Isten által történő megváltás értelmi célja (Kiv 20,8–11).

Vajon jelen vannak-e a kánai menyegzőn ezek a jellemzők az Egyházra való tekintettel, aki a vőlegénnyel egybekel, egy tökéletesebb formában? *a)* Jegyesek, akik egy földi esküvő alatt a Jézusba vetett hit által *b)* Krisztus menyegzői közösségének tagjaivá válnak. Ez ugyanis egy esküvő lényege: felemelkedni, egy új, beteljesedett méltósággal megszentelődni. Jézus követői hívőkké válnak, amely egy olyan lényegi állapot, amely Máriának mindig is sajátja volt. Ebben a történetben nyilvánvaló, milyen mélyen kapcsolódik az Egyház misztériuma Jézus anyjának misztériumához, akinek hite nélkül nem lenne Egyház. A Jézusba vetett hit megnyitja a kapukat *c)* egy túláradó örömhöz, egy szombathoz, amely nem ismer estét. Ez az Egyház valódi küldetése.

Egy könyvet lehetne írni ezzel a címmel: Hogyan hálálja meg Jézus, ha az ember befogadja őt. Jézus a földi és a mennyei szinten is megajándékozza az embert. Kánában ennek jele a bor. Ezzel és ebben a jelben, ebben a bőségben segít, hogy felismerjük az igazán fontosat. Lehetővé teszi, hogy felismerjük őt magát, higgyünk benne és ezzel nyitottá váljunk a Szentlélek befogadásához. A Lélek által, amelyre a víz borrá változtatásánál utalás történik, az esküvő az új szövetség ünnepévé válik, amely a prófétai jövendölés szerint mindig ott valósul meg, ahol Isten az ő népének a bűnöket megbocsátó Szentlelket ajándékozza, és önmagát és akaratát övéi szívébe írja (Jer 31,31k; Ez 36, 26k). Az utolsó vacsorán Jézus az Ószövetség legfőbb jövendölését idézi és hirdeti: „Ez az én vérem, a szövetségé, amely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára" (Mt 26,28). Ennek az új szövetségnek a megvalósításakor történik Isten menyegzője a hit által az emberiséggel, amely a megváltás számára megnyílik.

A zsidó esküvő végén 7 áldást mondanak: 1. áldás a borra; 2. áldás a teremtésre, amely Isten dicsőségére jött létre; 3. áldás az emberek Teremtőjére; 4. áldás a Teremtőre, aki saját képmására alkotta az embert; 5. áldás a békében egyesült népre az eljövendő Jeruzsálemben; 6. áldás a jegyespárra; 7. áldás Istenre, aki az öröm szerzője a jegyespár, egész Izrael és az egész világ számára.

Az áldások jellemzője a megváltás és az öröm. Az áldások azonban Jézus Krisztus Egyházának küldetését és célját is leírják, amely Izraelre, az egész emberiségre és a kozmoszra irányul. Az áldások keresztény szemmel olvashatóak. Tartalmuk a beteljesedés. Az áldások után a zsidó esküvőn összetörik a borospoharat. A nap túláradó ünneplő öröme egy kissé szomorúvá válik. Ennek oka a jeruzsálemi templom lerombolására való emlékezés és az ezt követő kivonulás Isten és a nép számára. Nagy az öröm, de a megváltás teljes értelmében még nem érkezett el. Így jellemezhető a hangulat. Ezt közvetítik a dallamok és beszédek, amelyek az örömnek könnyekké válásáról szólnak. Ez az öröm mélyen lelkesítő, de sohasem túláradó. Jézus is Kánából Jeruzsálembe megy a templomhoz (Jn 2,13–22) és ott saját testét a templommal azonosítja, és megjövendöli, hogy mindkettőt lerombolják majd. Jézus dicsőségének kinyilatkoztatása azonnal összekapcsolódik – Keresztelő Szent János értelmezése szerint – küldetésével, mint Isten Báránya, mint Isten Szolgája, aki János szerint meghal, ahogyan a húsvéti bárányok is leölésre kerülnek a templomban.

A végén már csak egy kérdés marad: Kánában egy zsidó esküvő zajlott le? Igen és még több: Izrael egész története Istennel láthatóvá válik Jézus életében és összekapcsolódik Egyházának misztériumával. Ez az esküvő így egy univerzális távlatot ölt, amelyet Aljosa a Karamazov testvérek című regényben így fogalmaz meg: „Aki szereti az embereket, szereti az örömüket." Ezt ki lehetne egészíteni ezzel: szereti maradandó örömüket. Döntő a zsidó Mária hite, aminek hatására a Jézus működésének ideje (amelyet az Atya szabott meg) – „Még nem érkezett el az én órám" – elérkezik és a „még nem" jelenné válik. Jézus eljövendő órája nem más, mint felmagasztalása a kereszten, amely számunkra a megváltást jelenti, amikor oldalából vér és víz folyik. Jézusnak ez a halálban kiáradó élete és a Lélek kiárasztása, amely létrehozza az Újszövetséget, megmenti és megdicsőíti az emberiséget, egy esemény mindazok számára, akik hisznek benne. Jézus tanítványai ezen a földi esküvőn követőiből benne hívőkké lettek, akik hittek Isten kinyilatkoztatásában. Ezáltal Krisztus jegyeséhez, Máriához, az Egyház misztikus testéhez csatlakoztak. És velük együtt mi is.

KIEGÉSZÍTÉS

A Szentírásban mindenhol jelenlévő kinyilatkoztatás és elrejtőzködés misztériumával kapcsolatban, amely hagyományosan az Énekek Énekében mint a szeretet eseménye (férfi–nő, Isten–Izrael, Krisztus–Egyház) fogalmazódik meg, így szól egy történet: Egy kisfiú, egy rabbi unokája, sírva lép be nagyapja szobájába. Nagyapja aggódva kérdezi tőle, hogy mi történt. A kisfiú így válaszolt: „Minden barátomat megkérdeztem, hogy nem akarnak-e bújócskát játszani velem. Mindnyájan nemet mondtak, nem akarnak, más dolguk van." Ekkor a nagyapa is elkezd sírni, karjaiba veszi a kisfiút és így szól: „Látod, így van ez a Szenttel (Istennel) is, áldott legyen. Ő elrejtőzik, de senki sem keresi őt."

Fordította: Szalados Réka

ÉLETRAJZI ADATOK:
Bernhard Dolna, nős, három gyermek apja. Teológiai doktor, a Nemzetközi Teológiai Intézet tanára Gamingban (Ausztria).

Daniel Bourgeois

A napkeleti bölcsek a kánai menyegzőre sietnek

1. Egy pogány téma átalakítása

A keresztény liturgia lényegében az a mód, ahogyan az Egyház az idő folyamán – ami neki itt lenn megadatik – ünnepli Jegyese és Megváltója, Krisztus misztériumát, aki az Egyházat bevezeti életének és dicsőségének bensőségességébe. Ezért igényli az Egyház, hogy legyen naptára-kalendáriuma, nem mintha az időt matematikai vagy csillagászati elvek alapján akarná szétosztani, hanem hogy létrehozza a találkozás, a dicséret ritmusát föltámadt Urával, Jézus Krisztussal. A ritmus kezdettől fogva a vasárnap heti ritmusa, a *dominica dies*, a nap, amelyet az Úr szerzett, föltámadásának napja: kezdetektől fogva az eucharisztia vasárnapi ünneplése a legalapvetőbb összetevő, az Egyház életét leginkább strukturáló tett. Mielőtt gyakorlattá, vagy az egyházi parancs engedelmes megtételévé, majd a modern gondolkodásban tetszőlegessé vált volna (e modern gondolkodás a létezés liturgikus dimenzióját egyre személyre szabottabbá és egyénivé tette és elvágta a térhez, időhöz kötődő gyökereit), a vasárnapi eucharisztiát a legnagyobb kegyelemként fogadták el és tartották számon, amit a Föltámadott szerzett népének. A megdicsőült Krisztus adta testét és vérét egybegyűlt népének, és e közösség az ő testévé lett húsvét ereje által; ő ébresztette föl dicsőséges visszatértére a várakozást, ő nyilvánult meg a püspök által hirdetett Igében, ő táplálta testével testének tagjait; ily módon az Egyház mindig Krisztus húsvétját ünnepelte, vagy évenként, vagy hetenként: az Egyház húsvétosult időbeliségében és történelmében, évről évre, hétről hétre, vasárnapról vasárnapra. Zenei hasonlattal élve, Krisztus húsvétja a keresztény liturgia generálbasszusa, ez a liturgia eredetében húsvéti és az is marad az idők végezetéig, amikor minden belefoglaltatik Krisztusba.

A kronológiák vagy kalendáriumok a kultúrák vagy népek történelmében nem kevésszer találkoznak vagy szolgáltatnak különböző egybeesésekkel, ez az eset karácsony és vízkereszt – epifánia esetében is. Eredetét illetően mindkettő a római *Sol invictus* kultuszhoz kapcsolódott; a „legyőzhetetlen nap" kultuszához, amit a téli napfordulókor ünnepeltek, jelezvén a kalendáris ciklus visszatértét: a nap az égen elérte a legalacsonyabb pontot és a na-

pok a legrövidebbek voltak, ekkor illett ünnepelni a ciklus megfordulását és elismerni a csillag-isten hatalmát, aki képes újjászületni és magával együtt újjászületteti a világot egy új esztendőre. Konstantin császár megtérése előtt szorosan kötődött ehhez a kultuszhoz és az általa veretett pénzeken a Nap sugaraitól koronázott fejjel jelent meg. A *Sol invictus* kultuszának helye a vatikáni dombon volt, az új bazilikához közel, amit kevéssel előtte Konstantin emeltetett.

Egyébként ismert – és ez valószínűleg nem véletlen – a vatikáni temetőben, a Julii mauzóleumában talált első mozaikok egyike Krisztust a *Sol invictus* formájában ábrázolta, az ókori kétkerekű, négyfogatú kocsi hajtójaként.[1] Mindez érthetővé teszi, hogy karácsony ünnepe, Krisztus *dies natalis*a (a *natalis* a francia *Noël* ünnepnév eredete) a 354-es *Chronographus Romanus*, a római püspökök és vértanúk emléknapjainak jegyzéke – amely dátumok valószínűleg 336-ban már véglegesültek – január kalendájának 8. napjával (december 25.) kezdődik: „Krisztus a júdeai Betlehemben született." Ahhoz, hogy egy ilyen évforduló hagyományosként és meghatározóként jelentkezzen Róma egyháza ünnepeinek ciklusában, nélkülözhetetlen, hogy gyakorlása, elfogadottsága ismert legyen legalább a 320-as évek óta. Nem nehéz felismerni, hogy a két kultusz együttlétezése gyakorlatilag ugyanazon a helyen, egyrészt a keresztény kultusz, másrészt a *Sol invictus* pogány kultusza a kereszténveket arra ösztönözte, hogy a pogány kultuszt ellehetetlenítsék oly módon, hogy új jelentést adtak neki császári támogatással, amely ebben a kultusz-változásban megtalálta a maga számítását.

Egy pogány eredetű ünnep bevétele a keresztény liturgikus kalendáriumba – ámbátor a természeti kultusz tapasztalati alapjának jelentése átalakult és transzcendens magasságba került – manapság talán túlzott engedékenységnek tűnik a szemünkben, mintha a IV. század hívői és papjai nem akarták volna fenntartani a liturgia húsvéti jellegének tisztaságát. Ám ennek az irányválasztásnak a tétjét félreismernénk, ha elfogadnánk az engedékenység túlzott voltát. Az üldözések ideje lezárult, a császárkultusz kihunyt, az Egyház kapcsolata a római társadalommal többé nem a keresztény hit pogányok szemében kihívó jellegén és az államegyház totalitárius megjelenésén nyugodott; többé nem a szakítás és az elutasítás radikális állásfoglalásaira összpontosított. Lehetségessé vált elgondolni és megvalósítani a keresztény kultusz és a természeti vallások legősibb értékeinek az egymáshoz közelítését anélkül, hogy szükségszerűen beleessenek a szinkretizmus vagy kulturá-

[1] E töredékében is szép alkotás képe többek között Guy BEDOUELLE könyvében látható, címe: *L'histoire de l'Église. Images et défits*, Rodez, 2004, 21.

lis alkalmazás csapdájába cinkosan-cinikusan, amint azt az Egyház szemére vetették gyakran. Az Egyház átvehette a pogány vallásosság egyes elemeit, új tartalommal töltve meg azokat.

A liturgia további fejlődése meg fogja mutatni, hogy ez a magatartás a keresztény közösségek életében gyakran hozott hasznot és felszabadított további erőket: a húsvéti tűz, a hamu szimbolikájának a bevezetése, a kereszt és a szenvedés misztériumának bizonyos újraolvasása a római hadseregek győzelmi rítusainak (a *labarum*, a *Vexilla regis* himnusz) fényében ugyanebből a törekvésből származnak. Fölhasználni a környező pogányság vagy a természeti vallások elemeit, megadni nekik a teljes értelmet, amivel önmagukban nem rendelkeztek, ám beolvasztásuk (*integration*) a liturgikus együttesbe az új értelmet föltárja és szerencsésen kitágítva megemeli, ez a *praeparatio evangelica* szép és mélyen átgondolt működtetése.

A földközi-tengeri világ másik végében, Alexandria városában, az ókori kultúra másik fővárosában hasonló liturgikus jelenségnek lehetünk tanúi. Itt már időtlen idők óta ünnepeltek egy napfordulót, de annak választott időpontja: január 6. Ez a nagyon ősi napkultusz különböző keleti vallási hagyományokban gyökerezett, nevezetesen az egyiptomiakban. Alexandiai Kelemen említi, hogy Baszilidész tanítványai, az alexandriai gnosztikusok már 120-140 között Jézus keresztségét ünnepelték, egész éjszaka olvasták a Szentírást, és „szerintük – pontosít Kelemen – Tiberius császár uralkodásának 15. évében, Tubi hónap 11. vagy 15. napján történt Jézus keresztsége." Ez az időpont megfelel január 6-ának vagy 10-ének. A gnosztikusok számára a „megtestesülés" a keresztségkor történt, és nem Jézus születésekor. Egyiptom keresztény közösségei késlekedés nélkül kisajátították ezt a dátumot és a szoláris ritmus megújulásának szimbólumát az Úr e világban történt születésének és megmutatkozásának ünnepléséhez. Az ünnep olyan sikerre talált, hogy Galliában 361-ben följegyezték: *die quam celebrantes mense januario christiani Epiphania dictitant.*[2] Vagyis ennek az ünnepnek a sajátosan keresztény hagyománya Keleten és főként Egyiptomban jó pár nemzedékkel előbb meggyökerezett.

Natale a születés évfordulóját jelenti és ekkortájt szokás volt a vértanúk égi születését e szóval jelölni, de a császári udvari rendtartás szintén használta: a császár hatalomra jutásának vagy apotheózisának az évfordulóját is jelölhette. Ennek a kifejezésnek az alkalmazása Krisztus születésére tehát

[2] „Január havának napján, amikor a keresztények azt az ünnepet ülik, amelyet epifániának neveznek." Idézet Ammianus MARCELLINUS: *Rerum Gestarum* XXI. 2.5. Ez utalás a Julianus Apostata alatt a Galliában 361-ben történtekre.

kettős értelemmel rendelkezik: ez a *natale* egyszerre jelentette hatalomra jutását az egész teremtett mindenség viszonylatában megtestesülése által, s ugyanakkor ünnepélyes beléptét e világba. Innen származik az *Epiphaneia* (a császári udvari rendtartás pontos jelentésű kifejezése) görög elnevezéshez történt rokonulása: e szó kiváltságos módon jelezte a császár megjelenését, bevonulását valamely birodalmi városba, amelynek latinul a *manifestatio, apparitio*, vagy méginkább az *adventus* feleltek meg. Ez utóbbi később a karácsonyra felkészítő időszak elnevezésére szolgált. A *Natale/Epiphaneia* tartalmának egy irányba mutatása a római császári rendtartásban tehát nem véletlen: ezentúl világosan kifejezi, hogy a megtestesülés az Úr igazi megjelenése az ő városa szívében, ami az egymástól elválaszthatatlan Egyház és a teremtett világ.

Érthető, hogy a kortársak szívében milyen visszhangot válthattak ki a biblikus szövegek, mint például Izaiás próféciája, amely karácsony napján az ünnepi mise bevonulási éneke lett: *Puer natus est nobis et Filius datus est nobis; cuius imperium est super humerum eius et vocabitur nomen eius: magni consilii angelus.* Úgy kell érteni, *prout littera sonat:* Gyermek született (*natus*) nekünk, a fejedelemség (*imperium*) az ő vállán és az ő neve (= hivatalos címe) a nagy tanács hirdetője. Tehát olyan személyiség, aki az *imperium* felelősségének teljességét viseli és akinek a földi császár ezentúl csak helytartója, felügyelője, a világgal kapcsolatos terveinek, tanácsainak alávetettje. A Tituszhoz írt levél részleteinek is megnőtt a fontossága, akár az éjféli misén: *Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri Jesu Christi omnibus hominibus ... ut ... vivamus ... expectantes beatam spem et adventum Domini.* Magyarul: Megjelent ugyanis megváltó Istenünk kegyelme minden ember számára ... hogy ... éljünk ... (és) várjuk reményünk boldog beteljesülését, az Úr dicsőséges eljövetelét (*adventum;* Titusznak írt levél 2,11–12). A latin *apparuit* ige a görög *epephanét* adja vissza.

A pásztorok miséjében: *Apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei... ut iustificati gratia ipsius, haeredes simus secundum spem vitae aeternae.* Magyarul: Üdvözítő Istenünk kinyilvánította (*apparuit*) jóságát és emberszeretetét ... hogy kegyelmével megigazuljunk, s az örök élet reménybeli örököseivé váljunk (Titusznak írt levél, 3,4,7).

Érezni, hogy nagy a tét: nem csak a természetes vallásosság értelmének átalakításáról van szó, egy átlagos napkultuszról, aminek a leghagyományosabb elemét kell átalakítani, nehogy megtévesztő legyen. Visszafogott módon, de valóságosan a társadalom egy fogalmának az átalakításáról van szó, amely kiegyensúlyozó pontot jelent, s ez a császár személye. Tehát azt kell tudatosítani, hogy az igaz Isten, a Megváltó valódi *manifestatio*-ja, *apparitio*-ja,

epiphaneia-ja felülírja a császári udvar rendtartását, s gyökeresen átalakítja a társadalom életének és rendjének alapelvét. A római világban gyakorolt klasszikus hatalomelmélet liturgikus felforgatásáról lehet beszélni. Még ha nyilvánvalóan könnyebb is a liturgia szimbólum rendszerét használva tárgyalni ezt a kérdést, akkor is megmarad a hatalom alapjára történt rákérdezés, ami a keresztények konkrét viselkedésében új, eredeti elemeket vitt be, s ezek eleddig ismeretlen megoldások keresésére ösztönöztek. Krisztusnak (és nem a császárnak) tulajdonítani az *Epiphaneia* kizárólagos jogát, önmagában komoly, felelős döntésnek számított.[3]

2. A TÖBBRÉTŰ LITURGIKUS MEGJELENÍTÉS

Erre a mögöttes valóságra feltétlenül emlékeztetni kellett, hogy világossá legyen, nem egyszerűen arról az igényről van szó, hogy a liturgikus ciklusnak Jézus életrajza segítségével történelmi hátteret teremtsenek[4]; a *Natale* és az *Epiphaneia*, vagyis karácsony és vízkereszt a IV. században gyorsan megtalálják majd helyüket a helyi egyházak legtöbbjében, sajátos jegyeket fölvéve. A római egyház liturgiájában Isten Fiának születésére helyezi a hangsúlyt, evangéliumi szakasznak Jézus Betlehemben történt születését és a pásztorok imádását választván, meghagyva a bölcsek imádását és az aprószentek legyilkolását a január 6-i vízkereszt ünnepének. Nem minden egyház követte ezt. Az afrikai egyház megőrizte karácsony ünnepét, amelynek során gyakorlatilag a gyermekségtörténet egészét elolvasták, amint Optatus numídiai püspök tanúsítja.

[3] Nincs abban semmi meglepő, hogy az alexandriai egyház liturgikus szokását Galliában átvegyék, a birodalomban a kulturális adottságok szokásos továbbadása gyorsabban történt, mint gondolnánk. A liturgikus szokások továbbadását párhuzamba lehet állítani azzal, hogy Szent Ágoston és társai Milánóban ismerték Szent Antal életét Alexandriai Szent Atanázon keresztül, és ezt a történetet Trierből visszajött szerzetesektől kapták. Mivel Ágoston nem tudott görögül, szükséges volt, hogy lefordítsák 386, Ágoston megtérésének éve előtt. Mellesleg az a módszer, ahogyan Ambrus igyekezett Kappadókiából, Szent Baszileiosztól liturgikus szokásokról hírt kapni, ugyanezen kulturális és kultikus csere keretébe illeszkedik.

[4] Ez az ötlet makacsul tartja magát, sok keresztény számára a liturgia a Názáreti Jézus dramatizált életrajza. Reméljük, sikerült bizonyítani a karácsony-vízkereszt pontos esete kapcsán, aminek ehhez semi köze, és az ókor liturgikus újításai nem kapcsolódnak ehhez a problémakörhöz. A keresztény liturgia nem évi, időrendi ismétlése Jézus élete főbb eseményeinek. Húsvét sajátos időbelisége, vagyis együttműködése és feszültsége az evilági idővel, valamint a Mennyei Királyság betörése az idők szívébe azért van, hogy kiragadjon bennünket ebből az időből.

A római liturgiában tehát január 6. örökölte a napkeleti bölcsek Máté-féle hódolatát, de nem valami exotikus anekdotának tartották (mint manapság sokan hajlamosak rá), hanem a bölcsek érkezése a rituális leborulással (*proszkünészisz*) és ajándékok átadásával a császári udvar rituális rendtartására utalt. Itt is Krisztus Úr-mivoltának a megtestesülésben való megmutatkozásáról-kinyilvánulásáról van szó. Kissé meredeken fogalmazva, ha az epifánia-vízkereszt ünnep megőrizte volna eredeti értelmét és valamennyi felhangját, a római hagyománynak nem lett volna szüksége Krisztus Király ünnepének bevezetésére.

Keleten bonyolultabbul alakultak a dolgok: karácsony bevezetése a keleti világban gyorsan megtörtént. 370 táján Kappadóciában, 386-ban Antiochiában, 430 táján Egyiptomban, egy évszázaddal később Jeruzsálemben. Karácsony elfogadása az egyházakat arra kötelezte, hogy ezeknek az ünnepeknek a celebrálásában egyensúlyt teremtsenek. Ismert, hogy a jeruzsálemi egyház a december 25-i ünnepre kevésbé bizonyult érzékenynek, és továbbra is a január 6-i ünnepre összpontosította a születés misztériumának átélését, ide értve a pásztorok és a napkeleti bölcsek imádását. A születés ikonjainak és festményeinek ikonográfiai szerkezetében ennek az együttes szemléletnek a távoli visszhangja fedezhető föl: Mária a barlangban e világra szüli Fiát, lentebb megjelennek a bölcsek vagy a pásztorok. Az egységhez ragaszkodás jelentkezik a bizánci liturgia híres karácsonyi antifonájában is: „Minden tőled származó teremtmény, ó Urunk, hálatelt tanúskodását hozza Néked; az angyalok az éneküket, az egek egy csillagot, a bölcsek ajándékaikat, a pásztorok csodálkozásukat, a föld a barlangot, a sivatag a bölcsőt." Ezek a tanúságok és más jelek azt bizonyítják, hogy Keleten komolyan törekedtek ezeknek az ünnepeknek egységbe foglalt értelmezésére.

Más helyi egyházak másként jártak el: Egyiptomban – amint már ismertettük – nagyon korán a január 6-i ünnep elsősorban Krisztus keresztségére összpontosított, emiatt vízkereszt új és drámaibb tartalommal bővült. Ő, aki a Jordán folyónál mint Úr mutatkozott meg és a bűnös emberiséggel közösséget vállalt, más módon is vállára vette az emberiség sorsát, mert Jánosnak úgy jelentkezett, hogy az őbenne fölismerje, ő az „Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit". Mivel Krisztus megjelenése, jelentkezése az általa teremtett világban a liturgikus ünneplés középpontja, habozás nélkül két esemény is társult hozzá, a napkeleti bölcsek imádása és a Jordánban történt megkeresztelkedés.

Ez a kapcsolatteremtés modern szemléletünkben eléggé mesterségesnek tűnhet, ám Kelet misztérium-megértéséből következik. Január 6-ának liturgiája Krisztus keresztségére összpontosít a vizek megáldásával, ez utalás az

Úr küzdelmére, aki a Sárkányt a Jordán vizeinek mélyén eltapossa, s az olvasmányokat és a zsoltárokat az Úr vizek fölötti jelenléte (28. zsoltár: az Úr hangja a vizek fölött; 113. zsoltár: látta a tenger és elfutott, a Jordán vizei visszafordultak) szempontjából választja ki; valamint a keresztség témájához társítja a fény szimbólum-rendszerét, amint a bizánci antifóna tanúsítja: „Ma a Jordán hullámai gyógyító vízzé váltak az Úr jelenléte által. Ma a paradicsom megnyílt az emberiség előtt és az igazság Fénye ragyog rajtunk. Ma kiszabadultunk a sötétségből és megvilágosodtunk az isteni ismeret fényességétől." Epifánia-vízkereszt keresztségi értelmezésének szépséges összegzése található Nazianzoszi Szent Gergely egyik homiliájában: „Már korábban méltó módon megünnepeltük a születést ... Futottunk a csillaggal (Mt 2,8,10), hódoltunk a mágusokkal (Mt 2,11), a pásztorokkal együtt bennünket is körülragyogott a fény (Lk 2,9), az angyalokkal dicsőséget zengtünk (Lk 2,13-14). ... Most Krisztus más tette és más misztériuma van soron. ... Krisztus világoskodik, ragyogjunk vele! Krisztus keresztelkedik, menjünk le vele (Mt 3,16; Mk 1,9; Lk 3,21), hogy feljöjjünk vele együtt. ... Jézus fel is jön a vízből (Mt 3,16), felhozza magával együtt a világot is. ... Azért, hogy olyanok legyetek a világban, mint a csillagok (Fil 2,15), éltető erő a többi ember számára, a nagy fénybe beavatott fényekként nyerjétek el a mennyei fénybe való beavatást, a Háromság által mind tisztábban és áttetszőbben megvilágosítva."[5]

Ez tehát Jézus Jordánban történt megkeresztelkedésének epifániai szempontja, ami az idézett részben és az egész beszédben előtérbe kerül: a háttér a születés Krisztus-fényessége, Nyugaton *Sol invictus* gyanánt ünnepelve, amihez a keresztség mint megvilágosodás hagyományos témája társul. Jézus megkeresztelkedésének az ünnepe tehát, mint az epifánia-vízkereszt központja, új, teologális mélységet kap, a keresztény életét, amely a Krisztustól származó fény segítségével bevilágítja életünket. Az Úr *adventus*ának témájához – melyet a latin világ ünnepelt – kapcsolódik ez a drága és gazdagító kiegészülés.[6]

A keresztség mint az embernek Krisztus által történő megvilágosítása az ő epifániájában: a keleti egyházak rítusainak szövegeiben bőséges visszhangra talál, már említettük a vizek megáldásának rítusát, ami a bizánci li-

[5] Nazianzoszi Szent Gergely beszéde Epiphaneia ünnepére, az ún. 39. beszéd, teljes terjedelmében olvasható *Nazianzoszi Szent Gergely beszédei* c. kötetben, Bp. 2001. Fordította Vanyó László, 249–268.

[6] A január 6-i ünnep szövegeinek részletes bemutatása Joseph LEMARIÉ tollából a *La Maison-Dieu*, no. 59 (1959) 85–104. Szintén tőle a Lex orandi sorozatban: *La manifestation du Seigneur*, Paris 1959.

turgiában központi helyet foglal el (a 26. és 28. zsoltárok). Ennek olvasmányai (Izaiás 55 és 12; 1Kor 10: átkelés a tengeren) ugyanezeket a témákat – melyek a keresztséget és a fényt egybekapcsolják – hangoztatják a nyugati szír és a keleti szír, a kopt rítusokban és kisebb mértékben az örmény rítusban. Epifánia ilyen, Krisztus keresztsége felőli megközelítése a milánói, a capuai liturgiában szintén otthonos, amint a gallikán liturgikus hagyomány jelentős részében is.[7]

Epifánia harmadik témája eleinte kevésbé volt jelen, majd idővel elhagyhatatlanná vált, ha hinni lehet a római liturgia antifónája szépséges szövegének:

„E napon mennyei Jegyesével egybekelt az Egyház. E napon a Jordánban lemosta Krisztus a mi vétkeinket. Adományaikkal sietnek a mágusok a királyi menyegzőre, s a vízből lett bornak a vendégek örvendeznek, alleluja."

A kánai menyegző evangéliumi szakaszának (Jn 2) valóságos „berobbanása", úgy tűnik, a szír egyházból származik, bevezetését Rómában és végül Nyugaton azzal a ténnyel lehet magyarázni, hogy a VII. és a VIII. század során több pápa szír származású volt. Mindenesetre a szír hagyomány igyekezett összekapcsolni a keresztséget Jézus a Fénnyel egyrészt, és az esküvői tematika erre rendkívül alkalmas: a menyegzői rítusok a jegyes fürdőjének értékére irányították a figyelmet és érthető, a megvilágosodás-keresztség szinte magától vonzotta a rítus folytatását, a Krisztus-Jegyes és az Egyház-Jegyes nászának megünneplését. A szír liturgia egyik imádsága minderről így szól:

„Dicsőség neked, lelki Jegyes, aki minden örömet előkészítettél jegyesed számára, akivel te házasságra léptél a halandók közül, és akivel tiszteletére csodálatos nászt ünnepeltél a Jordán folyóban, midőn szerelmedben Júdea tömegei közül kiemelkedtél, hogy János a te szolgád megkeresztelje.

Egyház, felékesített Jegyes, a Király Jegyese és a Fény Leánya, dicsérd és énekeld az égi Jegyest, aki a keresztség vizében téged megtisztított és megszentelt az ő irgalmasságában."[8]

Ennél jobban nem lehet kiemelni a kapcsolatot az Úr megmutatkozása ünnepének három dimenziója között: a keresztség a Jordán folyónál, Krisztus és az emberiség közötti menyegző ünneplésének a kezdete. Egyébként, az Egyház a Király Jegyese és a Fény Leánya, ami a karácsony-vízkereszt

[7] Ellentétben azzal, amit gyakran gondolunk, Nyugaton sem volt a liturgia teljes mértékben „római", a római egyház által szabályozott értelemben. Több helyi liturgikus hagyomány létezett, mint a milánói vagy a capuai rítus, a vizigót hagyományok, amit mozarab liturgiának is mondanak és a gallikán (Nagy Károly előtt).

[8] Joseph LEMARIÉ, *La Manifestation du Seigneur*, i. m. 366–367.

egész ünnepkörének mögöttes témáját hangsúlyozza. Mert Krisztus megtisztítja az emberiséget, ezzel teszi fénylővé, és így juthat érvényre a jegyesi gyengédség. Ha ehhez hozzátesszük, hogy a kánai csoda a víz borrá válása, vagyis átmenet a világ régiségéből a Krisztusban megkötött szövetség újdonságára, rögtön kitűnik mindaz a harmónia, ami a szimbolikus témák és a szövegek közelítéséből származik.

A Krisztus-Nap testben történt megszületéséből fakadó megmutatkozása után bebizonyosodik uralma (*imperium*) az egész teremtés fölött; a kappadókiai és bizánci értelmezés a keresztséget a megvilágosodáshoz társítja, hogy megmutassa az isteni Fény hatalmát, ami az embert lénye legmélyén megújítja, ezért a Megváltónak ez a megnyilvánulása ekkleziológiai befejezés, amit a szír hagyomány nekünk javasol, a keresztség-megvilágosodást úgy mutatván be, mint nászi találkozást a bűnös és az isteni irgalmasságtól kedvezményezett emberiség, valamint Krisztus között, aki közeledik felé, hogy megadja neki az üdvösség részegítő teljességét a borrá változott víz segítségével. A szír liturgia egyik éneke erőteljesen fogalmazza meg ezt a szintézist.

„A Jordán folyóban az Egyház jegyet váltott isteni Jegyesével. Ő (Krisztus) rányomta előbb istenségének imádandó nevét: a Szent Háromság egy Istenét. És íme, ő (az Egyház), gyermekei sokaságától körülvéve mindenütt ünnepli Jegyese keresztségének dicsőséges napját, lelki allelujákat énekelve. És ő (az Egyház) várja, hogy ő (Krisztus) befejezze benne, amit megígért beteljesíteni: visszatérni és őt (az Egyházat) bevinni oda, ahol az angyalainak mérhetetlen dicsősége ragyog. Ó Krisztus, aki az Egyházadnak megadtad az élet zálogát, teljesítsd benne azt, amit megígértél és könyörülj rajta."[9]

3. EGYHÁZTANI NYITÁS

Bemutatván epifánia-vízkereszt ünnepének születését – igaz, elég röviden –, néhány egyháztani következtetés megállapítására is lehetőség nyílik, amelyek manapság igen hasznosak. Az első és legfontosabb azon a tényen nyugszik, hogy vízkereszt liturgikus trilógiáját nem egyik napról a másikra vezették be, és a helyszín sem egyetlen: valamennyi nagy liturgikus hagyomány hozzájárult a maga részével ehhez az alkotáshoz: a kezdőpont valószínűleg Rómában található, ám, a Város IV. századi elejének konstantini atmoszféra-

[9] Uo. 369.

jától kissé túlzott mértékben függő perspektíva gyorsan megkapta a teológiai és szentségtani támogatást. A görög hagyomány pedig, élén vezéregyénisége, Nazianzoszi Gergely, valamint az alexandriai hagyomány a keresztség-epifánia témából kiindulva hamarosan kidolgozza a teológiai vonatkozásokat. Végül az antiochiai egyház a kánai menyegző elbeszélésén keresztül bevezeti a jegyességi-nászi témákat és a három esemény többoldalú megközelítését bontakoztatja ki a maga sajátosan lírikus és himnikus hagyományában.

Napjainkban túl könnyedén azt gondoljuk, hogy az ókor nagy keresztény közösségeinek liturgikus élete monolitikus tömbökhöz hasonlítható és egymáshoz viszonyítva azok élesen elkülönültek. Epifánia triptichonjának megalkotása szükségszerűen ennek ellenkezőjét tételezi fel: a római *Sol invictus*tól soha nem jutottak volna el a kánai menyegzőig Krisztus megkeresztelkedésének tematikus és szimbolikus átelmélkedése nélkül. Fontos tudni, hogy a liturgikus hagyományok nem a külsőségek és az átjárhatatlanságok kapcsolataiban helyezkednek el, mintha a hagyományok nem segítették volna elő kölcsönösen termékenységüket. Könnyen lehet megállapítani, hogy ma a legkreatívabb liturgikus helyek azok, amelyek leginkább odafigyelnek a liturgikus hagyományoknak erre az *intercommunio*jára.

A második megállapítás másféle: végeredményben, amikor az oly gazdag és érzékeny egyensúlyok helyükre kerülnek, semmi áron nem szabad azokat módosítani. És csak sajnálni lehet azt a módszert, amellyel a II. Vatikáni Zsinat után a *missale* és a *lectionarium* liturgikus reformja éppen ezen a fontos ponton eltékozolta (*a dilapidé*) ezt az igazi kincset. Egyrészt, meg akarván szüntetni azt a liturgikus struktúrát, ami meghosszabbítja Epifánia ünneplését és annak a szükséges teret biztosítja, ugyanis bizonyos, hogy advent első vasárnapjától az Úr bemutatásának az ünnepéig (február 2.) olyan koherens ciklus létezik, amelynek megvan a maga előkészületi része. Advent vasárnapjai ennek ellenére megtalálták a várakozás elmélyítésében való koherenciát és az előrehaladást, amit Szent V. Piusz *lectionarium*a elvesztett.

Másrészt, az ünnep örömének meghosszabbítása felől az ünnep örömének egyfajta megcsonkításával (*mutilation*) találjuk magunkat szemben. A karácsonyi időnek a lehető legrövidebbnek kell lennie, sőt a feriális olvasási ciklus térjen vissza bizonyos esetekben már vízkereszt előtt, mintha minél hamarabb vissza kellene térni a hétköznapiságba, a megszokott rendbe. Ami vízkereszt-epifánia idejét illeti, annak egészen egyszerűen el kellett tűnnie, jóllehet igencsak kitartott volna február 2-ig, ami a karácsonyi ciklus bezárásának hagyományos időpontja. Ez a „maltuzianizmus" igen szigorúnak tűnik kortársaink szemében, akiknek talán nagyobb szükségük lenne, hogy visszakapják az „örömöt és az éneket", amiről a zsoltár beszél... De

ami a legszomorúbb: a liturgikus ritmusnak ez a „szabályozása" és az a törekvés, hogy a papoknak prédikációs témákat adjanak, amelyek csak három évenként térnek vissza, (a jelenlegi *lectionarium* A/B/C ciklusa) most azt eredményezik, hogy három évre vetítve csak egyszer olvassák a kánai menyegző evangéliumi szakaszát.

Veszteség, hogy a szír egyházak sajátos hozzájárulása az Úr megmutatkozásának ünnepléséhez Krisztus és az Egyház jegyességén át nem kapott kellő hangsúlyt. Márpedig mindenki tudja, hogy ezek a közösségek, örökösei oly nagy és szép liturgikus hagyományoknak, jelenleg a mártír-egyház helyzetében és rettenetes emberi nyomorában találtatnak. Nem lett volna lehetőség visszaállítani a kánai menyegző vasárnapját azzal az ünnepélyességgel, amit megérdemel? Így meg lehetett volna mutatni a szír hagyományú testvéreinknek, hogy ami szépséget ők a liturgiához az első évezredben hozzáadtak, soha nem fog elveszni.

Fordította: Török József

ÉLETRAJZI ADATOK:
Daniel Bourgeois társalapítója Aix-en-Provence egyházmegyés szerzetesi közösségének. Tanít Nice, Toulon és Aix-en-Province szemináriumában. Szerkeszti a *Pierre d'Angle folyóiratot.*

Adrienne von Speyr

A rózsafüzér fényességes misztériumai

Isten a világosságot elválasztotta a sötétségtől. A világosság Krisztus világossága. A sötétség pedig a bűnbe esett világ. Ebben a szétválasztásban kettő áll egymással szemben: egyik oldalon az Úr és az ő világossága, a másik oldalon minden, ami nem az Úr. Mert nincs más világosság, csak az Úré. Nem létezik más fényesség, csak ez, amikor fényeskedni kezd a világban. Minden világosság tőle származik. A világosság és a sötétség szétválasztása ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a kettő között nem lenne kapcsolat. A világosságnak az a természete, hogy a sötétségben világít. Az Úr fényessége mindenben fénylik, ami nem Ő, mert minden arra rendeltetett, hogy hozzá tartozzék.

MEGKERESZTELKEDÉS A JORDÁN FOLYÓBAN

Az első tanúságtevő Krisztus világosságáról maga Keresztelő Szent János. Az ő képe segít megfejteni minden küldetés és tanúskodás titkát. Az Új Szövetség parancsa, úgy, amint az már Jánosra bízatott, a világosságról való tanúságtevés határtalan követelményét tartalmazza.

Jelentésteljes, hogy János saját kezdeményezésére csak vízben keresztel, s mégis ő kapja a parancsot, hogy magát az Urat keresztelje meg olyan keresztségben, ami valamennyi, a Szentlélekben történő megkeresztelkedés eredete-forrása. Ettől a keresztségtől kezdve János is keresztel a Szentlélekkel, ő is átadja a hittel teli életet, nem csak szóval, hanem a szentség által. Ugyancsak jelentős, hogy az Urat Mária a Szentlélektől foganta, és hogy János a Szentlelket Mária útján kapta, még anyja méhében. Maga Isten adja a küldetést, de Mária kezén megy át minden küldetés, aki ahhoz hozzáad valamit önmagából, termékenységéből, életerejéből.

Minden küldetés a Szentlélekben valósul meg. Ha az Úr a világba jött az Atyát kinyilatkoztatni, ha ő maga is az Atya megnyilatkozása, ez csakis az Atyától a Fiú által elküldött Szentlélek erejében történik. Ő a küldetés küldetése. Egyrészt ő (ti. a Szentlélek) Istenben a tanú, aki tanúskodik az Atya

és a Fiú közötti kapcsolatról, ő az egyetlen, aki „tárgyilagosan" képes tanúságot tenni szeretetükről az örökkévalóságban és a kereszt pillanatában szétválásuk misztériumáról. Másrészt mint Istenben a harmadik személy, ő az Atya és a Fiú közötti örök, kölcsönös ajándék, kölcsönös bizalmasuk, akinek az a feladata, hogy szeretetüket maradéktalanul átadja, ő a szeretet hírvivője és küldöttje. Ezért a Szentlélek a megtestesült Fiú mellett az Atyánál maradt dicsőségének is tanúságtevője – amit a hitben tesz láthatóvá – galamb képében, s tanúskodik az Atyától a Fiúnak juttatott küldetésről.

A KÁNAI MENYEGZŐ

Az első csodát ezen tette az Úr. Ő ezt nyilvános élete elején, sokak szeme láttára, hivatalosan cselekedte, mint minden más csodát is. Márpedig minden csoda tanúskodás és szemlélődés gyümölcse. Az Úr ezeket a csodákat mint ember teljesíti be, aki soha nem távolodik el a szemlélődéstől, mert ő folytonosan az Atya szemlélésében él, és mint Isten, akinek megvan a lehetősége bármikor csodák tételére saját akarata szerint. De mert mint ember, nem akar mást ismerni mint az Atya akaratának való engedelmességet, a csodákat ő inkább az Atya és kevésbé a saját hatalmával akarja beteljesíteni; mert minden csodának az Atya hatalmáról kell tanúskodni és az Atya megdicsőülését szolgálni. Ő az Atyát az Atya saját hatalma útján akarja szeretni és szolgálni. Ily módon valamennyi cselekedete, csodája a szemlélődés legmélyebb forrásából tör a felszínre.

Ám eleinte a Fiú nem akar hajlani az Anya kérésére. Az Anya azonban kitart. Ezért mondja a szolgáknak: „Tegyétek meg, amit mond." Ő, Mária hisz és bizakodik, bízó hittel van iránta, azzal a magabiztossággal, hogy neki joga van ehhez a hithez. Ha ő ebben a hitben továbbra is kitart és ha ez a kitartás úgy jelenik meg, mint a célba érkező akarat, eljárása nem egyéni, hanem egyházi dimenziót ölt. Mária megkezdi a Jegyes szerepét, vagyis a közbenjáró, kérő Egyházét. Ebben a pillanatban ő rendkívül törékeny-kényes helyzetben van, hiszen egyazon tekintettel szemléli az emberek ínségét és az Úr tartózkodó magatartását. S neki, Máriának nincs joga, hogy ebben a pillanatban engedje elutasítani magát. Különben nem tudná teljesíteni közbenjárói szerepkörét. Ő az Egyház, aki lángolóan vágyakozik az Úrral való egyesülésre. Bizonyos, hogy a menyasszony alá van vetve a vőlegénynek, különösen akkor, ha a menyasszony az Egyház és a vőlegény a Fiú isteni személye. Ám a menyasszony nem rabszolga; szabad és jogai vannak Jegyesével szemben. Ezek azok a jogok, amelyek itt az Anyát megvédik. Vannak

bizonyos dolgok, amelyeket ő mint nő, mint anya, mint feleség fog fel és még a férjnek is alkalmazkodnia kell a feleségéhez, ha vele akar élni; így az Úrnak is nyitottnak kell mutatkozni az Anya sajátosan női irányultsága felé. Az Anya és a Fiú közötti kapcsolat most majdnem fordítottja annak, ami közöttük volt Jézus tizenkét éves korában. Akkor neki, az Anyának tudomásul kellett vennie a nem-megértést (*non-compréhension*), ami a keresztig vezet. Most ő Fia mellett felnőttként áll, akinek tapasztalata van és megért.

A hit nem csalatkozik, Isten mindig felel a hitre, ami kér, még ha nem is cselekszik úgy, ahogyan talán a hívő emberileg elvárná. A hit maga nem vár semmi biztosat, csak a kegyelem válaszára vár, ami a meghallgatást bőven túlhaladja. Ez mindig előreláthatatlan marad. A hit Isten feleletében nem azt hallja, amit szeretne hallani; a felelet a kérdésre: a víz borrá lesz.

Ettől a csodától kezdve az Anyának köze lesz Jézus többi csodájához is. Egyetlen alkalommal mutatkozik meg, miként befolyásolja Fiát kéréseivel. Ez az egyetlen alkalom, időrendiségben elegendő, hogy megmutassa: az Anyának is köze van a csodákhoz. Annak nincs jelentősége, hogy ő befolyásolja a Fiút, vagy maga teljesíti be. Hatalmának lehetősége előttünk ragyog, hogy tudjuk: ő jelen marad mindig, mert ő a királynő, Fiára hatást gyakorolhat. Aztán a függöny visszahull, mert neki, az Anyának bele kell merülnie a fájdalomba. De mostantól kezdve tudjuk, hogy ő mindig közvetítő. Magának ő semmit nem kért, hanem odafigyelt az emberek ínségére. A Fiú válasza pedig az ő kérésére a lehető legbőségesebb volt: a meghívottaknak hitet adott, ami messze meghaladja mindazt, amit remélhettek; többet, mint a legjobb bort. Ebben az esetben senki nem fordult az anyához mint közvetítőhöz, mert senki nem sejthette előre közvetítői hatalmát. Először jelentkezett saját, közbenjáró-egyházi feladatkörében. Már joga és hatalma van parancsot adni: „Tegyétek, amit mond." Ez a jog szolgáló-mivoltából származik, s ez most őbenne a menyasszonyévá változik. Számára tökéletesen világos, hogy neki jogában és hatalmában áll így cselekedni. Alázatosságában pontosan ismeri méltóságát és helyét: minden nemzedék boldognak hirdeti majd. Az idő elérkezett, hogy mások is belépjenek a misztériumba.

ISTEN ORSZÁGÁNAK MEGHIRDETÉSE ÉS FELSZÓLÍTÁS A MEGTÉRÉSRE

A mennyország az Atya, a Fiú és a Szentlélek országa. Az egységnek ezen országa a Szentháromság-egy-Isten szeretetében áll fenn. Isten az Atya a Fiával a Szentlélekben marad örökké, de nem bezárkózván, hanem végtelen isteni nyitottságban a világ felé. Isten a világot egyedül azért teremtette, hogy része

legyen országának dicsőségében. Isten hívja az embereket, lépjenek be és örvendjenek, osszák meg vele az örök életet. Minden időben erre hívja őket. De az emberek semmit nem értenek ebből a birodalomból és nem tudják, miként feleljenek a meghívásra. Ezért az Úr a hegyi beszédében hosszan kibontja e témát, az emberiség meghívottságát Isten országába, és elmagyarázza, milyen úton lehet oda eljutni.

Semmi nincs olyan mélyen belefoglalva a szeretet misztériumába, mint a bűn. Semmi nem követel annyi szeretetet a megértéshez vagy a megmagyarázáshoz. A bűn csak akkor veszi föl a megváltás óta viselt jellegét, ha az Atya és a Fiú szeretete eljut hozzánk a Szentlélek révén. A bűnnek ez a jellege a teljes eltávolodás a szeretettől, a szeretet megtagadása és elvetése, ellenállás a szeretettel szemben. Ha a maga élesen negatív jellegében fejeződik ki a bűn, akkor egyedül a szeretet képes újra eltörölni, a legtisztább, isteni szeretet elvezethet a szeretet forrásához. Ekkor az Úr a bűnösöknek – akik megtapasztalták szeretetét és szomjaznak rá – megadja a lehetőséget a bűn elhagyásához. Ez mindig a szeretet által valósul meg.

A kereszt előtt az Úr előjelekkel többször utalt a bűnbánat és bűnbocsánat szentségére, de mindig Ő volt az, aki megbocsátott. A kereszten beteljesítette a megváltást, itt lenn és odaát, az időben és az örökkévalóságban. És hogy megmutassa, a megváltás már itt lenn valóságosan megtörténik, és nem csak az eszkatologikus távlatban, a földi Egyház kezei közé helyezte annak intézését. Folytonosságot hoz létre saját cselekedete és az Egyház cselekedete között. Ő bocsát meg, amikor a pap megbocsát. A pap az Úr nevében adja a feloldozást.

A SZÍNEVÁLTOZÁS

A Fiú dicsősége az Atyáé is. Jézus földi éltének ideje alatt csakis Fiú akar lenni, a tőle kapott dicsőségből akar élni. Ennek a dicsőségnek az egységét a szentség biztosítja, az Atyától kapott küldetés nem eshet szét különböző darabokra; minden külön összetevő csakis a teljesség ragyogása, ami Isten szentsége. Az Atya szentségének teljességét a Fiú elviszi az emberekhez. Nem kisebbítve vagy módosítva hozza el, hanem pontosan úgy, ahogyan ő kapta, az egészet mint teljességet. Ez az, ahol az Úr tartózkodik. Ő a híd, ami az Isten és az ember közötti fölmérhetetlen távolságot átíveli, megszünteti.

A Fiú az embereknek elhozta az Atya szavait úgy, amint kapta. Élt ezekkel a szavakkal, amelyek minden emberi megértést túlhaladtak. Mert Istennek Fiára bízott szavai ilyenek voltak, és a Fiúnak nem volt joga azokat megkurtítani, megcsonkítani, hogy az emberi befogadóképességhez alakítsa

azokat. Lehetetlen volt, hogy egyik szót kimondja, a másikat elhallgassa. Nem enyhíthette azt a szót, amelyik túl erős volt. Neki az üzenetet úgy kellett továbbadnia, amint ő maga kapta.

Ő minden nagyságát rábízhatta erre a szóra, egyedül azért, mert ő életével beteljesítette a közvetítést az ég és a föld között. Mert szeretete által ugyanakkor fölajánlotta a megértés lehetőségét. Tehát az igazságosságot nem egyszerűen létezni hagyja a szeretet mellett, hanem azt beburkolja szeretetébe, élete szeretetével együtt közli. Ily módon válik az igazságosság számunkra elfogadhatóvá és érthetővé. Az Úr tehát mindenütt jelen van az Isten és közöttünk történő, élő közvetítésben. Egyik kezével az Atya kezét fogja, a másikkal a miénket tartja.

Ezt a két mozgást beteljesítve, alászállni a legalsó fokra, ahol mi vagyunk és ugyanakkor az Atya felé mutatni, aki fönn van, a Fiú nekünk bebizonyította, hogy a mi keresztény életünk tökéletesen megvalósulhat és kell is, hogy megvalósuljon a mi emberi szintünkön. A kereszténység nem rajtunk túl van; nem az emberek fölötti emberek számára van fönntartva, hanem módot ad arra, hogy már földi létünk minden napján Isten felé forduló életet éljünk. A Fiú mindent itt hagyott nekünk, amik vagyunk, amik voltunk, amik leszünk; meghagyta nekünk a földi és nyomorult létünket éppen úgy, mint a szegénységet, de ugyanakkor megnyitotta számunkra a végső cél elérésének lehetőségét, és ez ő. Külsőleg az egész világ olyannak tűnik, amilyen eljövetele előtt volt. Bensőleg minden megváltozott és mozgásban van Isten felé.

AZ EUCHARISZTIA, A HÚSVÉTI MISZTÉRIUM SZENTSÉGI JELÉNEK ALAPÍTÁSA

Az Ige, aki kezdetben Istennél volt, és aki emberi testet fölvéve megtestesült, a szenvedéssel teli pillanatban ismét csak szó-ige, amikor ez a mondat elhangzik: „Ez az én testem". Az új és az örök szövetség, az egész kereszténység, minden megtörtént esemény, amelyek erre előkészítettek, és mindaz, ami még történni fog, most ebben az egyszerű mondatban jelenik meg: „Ez az én testem." Ez a mondat megragadja az egész küldetést és bemutatja az Atyának. Az egész szenvedés-kereszthalál már benne van elővételezetten ebben a mondatban.

A világ új központot kapott. Amint a Fiú testté lett, most kenyérré válik. A kenyérnek testét adja, az Egyháznak megengedi, hogy vegye a testét és alakuljon át testévé. Egyetlen teste három formát kap: a megtestesült test, az eucharisztikus test és az egyházi (*ecclésial*) test.

A tanítványok előre jelzik az Egyházat, akinek itt nincs jelen sem arca, sem belső élete, de amelynek ez a test fölajánltatik, anélkül hogy az (ti. az Egyház) tudná, miként éljen vele. A leggyötrőbb ebben az egész helyzetben talán az, hogy az Úr magát mint az Igét az Egyháznak fölajánlja, és mégis az Egyház csak ezen mondat elhangzása révén születhet meg. Az Egyház csak úgy szenvedhet vele, hogy előre megkapja testét és ez a test már benne él. Ha az Úr előbb szenvedett volna és csak utána alapította volna az Eucharisztiát, az Egyház nem részesedhetne az Ő szenvedéseiben. Ez utóbbi esetben az Egyház kezdettől fogva és kizárólagosan a diadalmas Egyház lenne, aki mindig maga mögött tudhatja az Úr halálát. Az Eucharisztia tehát csak az Úr föltámadt teste lenne. Márpedig az Egyház bűnösökből állván, ilyesmi számára lehetetlen. Az Úr tehát csak a keresztet megelőző életében alapíthatta ezt a szentséget, ugyanúgy a bűnbánat és bűnbocsánat szentségét csakis a kereszt után alapíthatta.

Az Anya kimondja az igent és ez a Fiú megtestesülésének egyik föltételévé válik. Maradván az, aki, Isten, a Fiú emberré lett, ráhagyatkozva erre az anyai beleegyezésbe. De az Anya beleegyezése hozzájárul elhatározásának lehetőségéhez, ami az Eucharisztia alapítását illeti. Az Anya termékenysége ily módon az ő Eucharisztiában megvalósuló termékenységének is előzetes föltétele. A megtestesülésre mondott igen értelme bensőleg már hozzájárul ennek a végcéljához, ami: az egyetemes megváltás. Mindez misztériumokkal teli, és mégis ezek a misztériumok egyszerűek, mert mind a megtestesülésen nyugszanak. A háttérben ott található az Anya felelete, ami mindennek előföltétele marad, és a hívek felszólíttatnak, hogy hangjukkal csatlakozzanak ehhez az igenhez.

Fordította: Török József

ÉLETRAJZI ADATOK:

Adrienne von Speyr 1902-ben született La Chaux-de-Fondsban. Protestáns volt, majd katolizált. Világi, orvos, író és misztikus, németül több mint hatvan könyvet diktált. 1967-ben halt meg. A közölt írása különböző műveinek az új rózsafüzértitkokra vonatkozó részleteiből állt egybe.

Dietrich von Hildebrand

Verba Christi*

A szentírásmagyarázat bizonyos modern szakemberei szerint Krisztus mondatait – úgy, amint azokat az evangéliumok tartalmazzák – csak értelmükben kell hitelesnek elfogadni, de nem megfogalmazásukban. Anélkül, hogy törődnénk azzal: igaz-e vagy nem ez az elmélet, érdemes tovább kérdezni. Miért kellene az evangéliumok által közvetített kifejezéseket másokkal helyettesíteni?

Azok, akik ezt a helyettesítést pártfogolják, föltételezik, hogy Krisztus az ő kora embereihez olyan nyelven beszélt, ami számukra megszokott volt. Szerintük ezért kellene az Egyháznak mindig lefordítani az adott kor nyelvére Jézus üzenetét. Ez az eszme kétértelműségből sarjad. Pontos annyiban, amennyiben az igehirdetésre vonatkozik. Világos, hogy egy beszédnek kapcsolatban kell lennie azzal a korral, amelyben elhangzik, jóllehet ez soha nem akadályozhatja meg a beszéd egyszerű és időtlen jellegét, és benne a természetfölötti valóság megnyilatkozását. Egészen más a helyzet, ha Krisztus szavairól van szó, és súlyos tévedés lenne azokat akármiben is megváltoztatni. Jézus szavai egyedüli ragyogással, titokzatos és kimeríthetetlen erővel és termékenységgel rendelkeznek. Egyszerűségük és valósággal telítettségük időtlen és isteni atmoszférát teremt. Két évezred alatt Jézus szavai számtalan lelket megérintettek, a legegyszerűbbektől a legnagyobb szellemekig, megváltoztatták azok életét, megmutatták számukra az üdvösség útját. Krisztus kijelentéseinek hangvétele, amelyet ismerünk, a legteljesebb mértékben helyettesíthetetlen.

Véletlenül született volna Jézus a palesztinai Betlehemben, a történelem adott pillanatában? Az óra és a hely megválasztása nem lenne része Isten kinyilatkoztatásának és az üdvtörténetnek? Vajon nem kell-e mélységes tisztelettel fogadni Krisztus üzenetét abban a formában, amelyben az evangélisták

* Részlet Dietrich von Hildebrand *A trójai faló Isten városában* (The Trojan Horse in the City of God. Chicago 1967.) című könyvéből.

egybegyűjtötték a születő Egyház élő és szent hagyományából? Nem ezek a szavak voltak az egész liturgia legfénylőbb szavai? Nem ezek a szavak, mondatok voltak az egyházatyák és egyháztanítók életének és gondolatvilágának legtermékenyebb erőforrásai? Mivé vált volna az Egyház, ha Jézus szavait minden nemzedék a maga korának megfelelő stílusúvá alakította volna, például a XVIII. században racionalista terminológiával, a XIX. század elején romantikus stílusban, és így tovább?

Az isteni eredetű kinyilatkoztatásban a Jézus üzenetét hordozó szavak is fontosak, amelyek két évezred óta összehasonlíthatatlan szépséggel, természetfölötti sugárzással ragyognak, időtlenek és örökké időszerűek, és erejüket semmi nem gyöngíti. Kétezer éves történelem nem bizonyította eléggé a Szentírás kimeríthetetlen gazdagságát, nemcsak tartalmában, hanem nyelvében is? Máshoz nem fogható stílusát nem őrizték egyaránt a protestáns és az ortodox egyházak? Nem lenne fontos az a tény, hogy Krisztus üzenete egyszerre vonzza az embereket tartalmával és formájával – amely oly távol van az evilág állandóan változó szellemi légkörétől – a természetfölötti világ, Isten világa felé?

Alapvető tévedés azt hinni, hogy az isteni üzenetet profán csomagolásban szükséges felajánlani, mert a hívek azt csak ebben a formában tudják életükbe szervesen integrálni. A liturgia, ezzel ellentétben, teljes egészében azon az alapelven nyugszik, hogy az istentisztelet misztériumait olyan formában kell bemutatni, amely a lehető legteljesebb mértékben tükrözi azok szakrális jellegét.

Márpedig manapság komoly törekvésnek lehetünk tanúi, miszerint az újszövetségi Szentírás az utca emberének – hogy ne mondjuk, közönséges – nyelvére legyen lefordítva. Ez azonban – megismételjük – súlyos tévedés. Azt jelentené, hogy feledésbe merül: Krisztus teljesen ember és teljesen Isten, következésképpen embersége is szent, mert ő Isten és ember, személyének egységében. Ezért emberségéből is kimondhatatlan szentség árad, és ez hitünk alapja, Isten epifániája Jézusban olyan mély benyomást gyakorolt az apostolokra, hogy *relictis omnibus*, mindent elhagyva követték őt.

Krisztusnak ez a szent embersége – ami fölötte van valamennyi, emberek alkotta eszmén – vezet el bennünket arra, hogy őt mint Istenembert imádjuk. Krisztus szavait triviális és hétköznapi formába öltöztetni: nem más, mint az ő képmásának lerombolása a hívők lelkében, és ezáltal hitük veszélyeztetése. Amikor a próféták hozzánk valamennyien ünnepélyes hangon szólnak, amikor Szent Pál, Szent Péter vagy Szent János levelei a keresztény kinyilatkoztatást nemes és magasztos formában adják tovább, jogos megkérdezni, vajon milyen bizarr logika sugallta egyeseknek az *Amen, amen dico*

vobis fordítását a következőképpen: *Let me tell you* (Hadd mondjam nektek, hogy...), jóllehet, a szöveg folytatása messzemenően prófétai hangvételű: „ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak".

Ez a hangvétel minden ünnepélyességtől és fenségtől megfosztja a mondanivalót, jóllehet ezek a vallási szövegek sajátjai, főként pedig az ószövetségi próféták kijelentéseitől, s legfőképpen az Istenember üzenetétől elválaszthatatlanok. S mindezt teszik annak örvén, hogy az üzenetet hozzáférhetőbbé kell tenni. Márpedig ez a pszichológiailag veszélyes és primitív kísérlet a valóságban elfödi, sőt eltorzítja Krisztus arcát, és aláássa az embereknek az ő igéjébe vetett hitét.

FORDÍTOTTA: TÖRÖK JÓZSEF

ÉLETRAJZI ADATOK:

DIETRICH VON HILDEBRAND: A több mint negyedszázada halott filozófus, teológus 1889-ben született Firenzében. Münchenben és Göttingenben végezte egyetemi tanulmányait, 1919-től egyetemi tanár Münchenben. A nácizmus elől 1933-ban Bécsbe, 1939-ben Toulouse-ba, 1940-ben New Yorkba költözött, ahol a jezsuita Fordham egyetemen tanított húsz éven át. Számos filozófiai, etikai, teológiai műve közül egyetlen jelent meg magyar nyelven a háború előtt *Liturgia és személyiség* címen.

Gál Ferenc

Mária Jézus nyilvános életében

Amit az evangéliumok Mária üdvtörténeti szerepéről bemutatnak, azt egyáltalán nem találjuk erőltetettnek. Semmivel sem beszélnek róla többet, mint amennyit keleten elmondhattak egy asszonyról, aki a háttérből figyeli és segíti fia működését. Először a kánai menyegzőn mutatkozik Jézus társaságában. Nem kétséges, hogy János ezt a történetet már abban a jelképes értelmezésében mutatja be, ahogy a harmadik keresztény nemzedék hite megkövetelte. Mária a szorult helyzetbe jutott emberek szószólója. Jézus látszólag kitér az anyai jog természetes megnyilatkozása elől és elutasítólag válaszol: még nem jött el az órám. Nyilvános működésében nem akar az anya-gyermek viszonyában mutatkozni. Már tizenkétéves korában is erre céloz, amikor az Atya ügyét helyezi érdeklődése középpontjába. Eszerint a kánai menyegző jelenete is olyan, mint sok más, hogy Jézus a természetes adottságból áttér a természetfölötti szintre. *Gächter inkább arra hivatkozik, hogy Mária közbenjárása majd csak Jézus „órája", azaz halála után bontakozik ki (Maria im Erdenleben, 1955, 188).* De a történet nem hagy kétséget közbenjárásának hatékonysága felől.

Egy másik jelenet (Mt 3,31–35; Lk 11,27–28) a Krisztusra épült közösség szellemi és kegyelmi természetét illusztrálja. Jézust tömeg veszi körül egy házban. Tudtára adják, hogy „anyja és testvérei keresik". Erre hallgatóira tekintve így válaszol: Íme, anyám és testvéreim. Aki megteszi Isten akaratát, az nekem testvérem, nővérem és anyám. Vagyis aki a hit által Isten gyermekévé válik, az vele rokonságba kerül. Az összetartozás fokát a szeretet határozza meg. Kétségtelen, hogy Mária így is első helyre kerül. Hasonló logikát találunk a Lk 11,28-ban is. Hallgatói közül valaki boldognak nevezi anyját, aki őt nevelhette. Jézus válasza egyúttal átmenet a természetfölötti rendbe: még boldogabb, aki hallgatja és megtartja az Isten szavát. Az utalások egyúttal megvilágítják, hogy Mária is Krisztus igazi követése által növekedett a tökéletességben. Ki kellett üresítenie magát az anyai érzelmektől, hogy valami többet kapjon: azt a kegyelmi anyaságot, amely már az egész misztikus Krisztusra vonatkozik.

Egyébként az nem véletlen, hogy az evangélisták feltűnően keveset beszélnek Máriáról. A Fiú, az Atya küldötte nyilatkoztatta ki magát, s e mellett egyelőre minden háttérbe szorult. A nyilvános működés egyébként Jézus számára is csak bevezetés: még nem jött el az órája. Még a Szentlélek sem jött el, mert Jézus még nem dicsőült meg (Jn 7,30). Mária üdvrendi szerepe is csak akkor lesz nyilvánvaló, ha Jézus feltámad a halálból és az Egyház megalakul. Az átmenet a szenvedés ideje. Itt Mária már úgy jelenik meg, mint a szenvedő Megváltó anyja. Jézus órája elérkezett, azért kijelöli anyja helyét az üdvrendben. János apostol a kereszt alatt jelképpé válik: azokat képviseli, akik kitartanak a kereszt mellett vagyis a hitben alkalmazzák magukra a megváltást. Ők lesznek majd Mária gyermekei, ők keresik anyai közbenjárását, de egyben tiszteletét is hirdetik, mert elismerik anyjuknak a kegyelmi rendben. János evangéliumának teológiai természete is javallja, hogy a kereszt alatt lejátszódó jelenetben többet keressünk az esemény egyszerű megörökítésénél. A hagyomány Órigenész óta valóban ezt teszi (*Gächter, i.m. 201*).

Mária a keresztúton részesedett Krisztus önkiüresítésében. Ahol valakit elítélnek mint gonosztevőt, ott a barátokra és a rokonokra sem vár sok dicsőség. De Mária Krisztus útját akarja járni: engedelmes egészen a kereszt gyalázatáig, azért megkapta az ígéretet, hogy anyja lesz minden hívőnek és az anyai szeretet minden áldásában részesítheti őket.

A Szentírás semmit sem közöl Mária további életéből. Csak annyit tudunk, hogy János magához vette és hogy pünkösd előtt ott van az apostolok és a hívők csoportjával, akik imádkozva várják a Szentlelket. (ApCsel 1,14). Ebből biztos, hogy a maga módján ő is hirdetője volt a feltámadásnak, bár arról nincs tudomásunk, hogy neki is megjelent-e Jézus a feltámadása után. Anyai szerepe az maradt, hogy Krisztus szeretetében és a boldog reményben összefogja az imádkozó Egyházat, mint egykor az ősi jeruzsálemi közösséget. Ő tehát az Egyház belső gazdagságához tartozik, nem hivatalos szervezetéhez. Földi életében kegyelmi teljessége ellenére is beilleszkedett abba a keretbe, amely az apostolok vezetése alatt kialakult. Mária is a hitből élt, a hitnek pedig az a sajátsága, hogy minden világossága ellenére megmarad belső homálya. Benne is éppúgy felmerültek újabb kérdések és problémák, mint minden hívőben. Erős hite révén sokaknak lehetett támasza, de egyúttal ő maga is támaszt talált a közösség szeretetében. Természetfölötti anyasága is ilyen személyes közreműködés és közbenjárás.

Gál Ferenc

Jézus csodái

A racionalizmus kora és a természettudományok előretörése óta a teológiában egyre nagyobb helyet kapott a csodák hitvédelmi tárgyalása. A csodán olyan érzékelhető eseményt értettek, amely bizonyos szempontból kívül esik a természet rendjén, illetőleg a természet törvényeinek megkerülésével jön létre, ezért az isteni mindenhatóság közbelépéséről tanúskodik. Vagyis igazolja, hogy a csodatevő személyért és tanításáért Isten vállalta a felelősséget. A vallás nem nélkülözheti ezeket az apologetikai szempontokat, ha a hit ésszerűségét hangoztatni akarja. A csodáknak ez a tárgyalása összefügg az evangéliumi elbeszélés történetiségével, illetve a történeti Jézus alakjának tisztázásával. Itt újra csak arra utalunk, amit már kezdetben is kiemeltünk, hogy a történeti Jézus nem választható el a hit Krisztusától és hogy a hit Krisztusa csak a történeti Jézus lehet. Az apostolok ugyanis a názáreti Jézust hirdették, róla állították, hogy csodákkal igazolta magát s végül feltámadt a halálból. Tanúskodásuk egyúttal történeti igazolás is akart lenni: „A názáreti Jézust az Isten igazolta előttetek hatalmas csodákkal és jelekkel, amelyeket – amint tudjátok – általa tett köztetek. Ezt az embert az Isten elhatározott terve szerint kiszolgáltattátok és a gonoszok keze által keresztre feszítve eltettétek az útból. Isten azonban feloldotta a halál bilincseit és feltámasztotta" (ApCsel 2,22-24). Az Egyház az első pünkösd napjától kezdve ezen az álláspontón van. A csodák Jézus nyilvános életének kísérői voltak, azokat ellenfelei sem tagadhatták, legföljebb isteni hatás helyett ördögi mesterkedést emlegettek. Apologetikai szempontból még azt is hozzátehetjük, hogy a csodák sorozata a feltámadásba torkollik. A messiási küldetés végső bizonyosságát a feltámadás adta meg.

Mi azonban itt dogmatikai szempontból nézzük a csodákat, tehát a természetfölötti rendnek, Isten országának a megnyilvánulásait látjuk bennük. A csodák nemcsak igazolják, hogy Isten országa elérkezett, hanem feltárják erőit és kegyelmeit. Isten közöttünk van mindenhatóságával és hatalmát az irgalom jegyében gyakorolja: Vakok látnak, sánták járnak, leprások tisztulnak, süketek hallanak, halottak feltámadnak és a szegényeknek hirdetik az

evangéliumot (Mt 11,5-6). A szinoptikusok általában erőnyilvánulásoknak (*dynameisz*) mondják a csodákat. Jézus ellenfelei inkább jeleket (*szémeion*) akarnak látni. Olykor a csodálatos dolog kifejezés is előfordul (*thaumaszia*, Mt 21,15).

De a dogmatikai tárgyalásnál is figyelembe vesszük a manapság állandóan hangoztatott tételt: Az evangéliumokban nem közvetlenül Jézus csodatettei állnak előttünk, hanem azok katekétikai bemutatása. Az evangélisták értelmezték is a csodát, nemcsak leírták. Ezt tette már az apostoli igehirdetés is. Az értelmezés abból a hitből fakad, amely végső fokon Jézus feltámadásán nyugszik. Nem is tudjuk elképzelni, hogyan lehetett volna másképpen beszélni Jézusról, mint a „hit szerzőjéről és bevégzőjéről". Jézusban a Logosz nem azért lett emberré, hogy itt időzzék, hanem azért, hogy higgyünk benne mint Megváltóban. Tetteit sem azért vitte véghez, hogy ne maradjon tétlen, hanem azért, hogy rajtuk keresztül kinyilvánítsa magát és az Isten országát. A csoda tehát minden esetben feltételezi és követeli az értelmezést. Jézus ellenfelei is értelmezték, de úgy, mint démoni erők megnyilvánulásait. Velük szemben elég volt arra hivatkozni, hogy Jézus tettei az Isten irgalmának és szeretetének bizonyítékai, nem pedig a megtévesztés vagy ártalom eszközei. Ezért Jézus joggal állítja, hogy tetteiben az Atya működik.

A csodák mint a természetfölötti rend jelei azt igazolják, hogy az Atya dicsősége és ereje Jézuson keresztül kiárad a világba. A vakok meggyógyítása utal arra, hogy ő a világ világossága, a sokféle gyógyítás és a holtak feltámasztása igazolja, hogy ő az örök élet szerzője, a gonosz lelkek kiűzése arra emlékeztet, hogy ő megtöri a bűn hatalmát, a természetben végbevitt csodák (kenyérszaporítás, vízenjárás, vihar lecsendesítése) úgy mutatják be, mint aki képes a fizikai világot megdicsőíteni és az üdvözült ember életének keretévé átalakítani. A csoda tehát a hit fontos eszköze, de mindig felszólító jel marad, nem kényszerítő eszköz.

Az ember szabad állásfoglalása tehát a csodával szemben is megmarad. Jézus nem is úgy alkalmazta a csodát, mint a hit felébresztésének egyetlen útját. Tanításának nagyszerűsége, egyéniségének varázsa, jósága, türelme, őszintesége éppúgy a karizma erejével hatottak, mint rendkívüli tettei. Máté, Zakeus, Mária Magdolna és sokan mások ilyen személyes értékek miatt fordultak feléje, nem csodái miatt. Ő maga tudta, hogy ennek az útnak jövője is van: Boldogok, akik nem látnak és hisznek.

Jézus csodáival kapcsolatban is érvényes a megállapítás, hogy az ember tetteit önmagukban, vagyis a személytől elvonatkoztatva is lehet szemlélni, elbeszélni, de nem megérteni vagy megmagyarázni. Egyúttal az is igaz, hogy az ember tetteit legjobban abból a végső állapotból lehet értelmezni, ahová

eljutott, amivé tette magát. Legalábbis tudatos tetteit, amelyekkel egyéniségét akarta kifejezni. Jézus egész életén át úgy mutatkozik meg, mint a Fiú, de legjobban tükrözi ezt halála és feltámadása. Ott már az tűnik ki, hogy egészen átadta magát az Atyának és az Atya elfogadta. Ezzel átment a természetfölötti rendbe, egészen a hit tárgya lett s az apostolok érzik, hogy nem hallgathatnak róla (ApCsel 4,20). Alakjából kiárad az isteni erő, s a benne hívő közösség ezt veszi át. Az egész világra szét akarja vinni az evangélium örömhírét. De a húsvét egyúttal arra is készteti az apostoli egyházat, hogy Jézus alakját és életét közelebbről tanulmányozza. Megtalálják az összefüggést tettei és személyes sorsa között. Ami vele történt, az magyarázza csodáit. Ő a földi életből átment a természetfölötti rendbe, hazatért az Atyához. Csodái előre jelezték ezt a változást, illetőleg a természetfölötti rend jelenlétét. Igazi nagy csoda tehát feltámadása volt. Többi tette csak egy-egy szikrát vagy szilánkot mutatott ebből a végső csodából. Viszont időben megelőzték a feltámadást és így Krisztus misztériumának fokozatos kibontakozását szolgálták. Isten kinyilvánította bennük magát, de egyúttal el is zárkózott mögéjük. Ő mint igazi transzcendencia nem lehet egészen benne a világ érzékelhető jelenségeiben. Ezért Krisztus csodáiban is volt valami, amit nem értettek, vagy amin botránkoztak. Attól függően, hogy ki milyen előítélettel vagy fenntartással közeledett.

A csodák leírásánál, illetőleg katekétikai előadásánál meg lehet figyelni a *népies elbeszélő módszert*. A gyógyításoknál többnyire ezek a mozzanatok fordulnak elő: a beteg találkozása Jézussal, a betegség megjelölése, bizonyos gyógyító mozdulatok vagy szavak s végül a gyógyulás megállapítása, amit már a körülállók végeznek el. Ezekben azonban sokszor már az apostoli egyház reflexiója is benne van. Pl. Márk 7,37-ben a tömeg így reagál: Mindent jól csinált: a süketeknek megadta, hogy halljanak, a némáknak, hogy beszéljenek. A megállapításban benne van az Iz 25,5-ben olvasható messiási jövendölés teljesedése.

A mai ember kételyei főleg abból a feltevésből táplálkoznak, hogy a régiek könnyen hajlottak a hiszékenységre, nem ismerték a természet erőit, azért könnyen csodának minősítettek olyan jelenségeket is, amelyeket ma szuggesztióval vagy önszuggesztióval meg tudunk magyarázni. Ezekre az apologétikai kérdésekre nem akarok kitérni, csak azt jelzem, hogy a nehézség eloszlatásához igazában csak egy út van: ha az apologetikai igazolást együtt végezzük a csodák dogmatikai értékelésével. Vagyis ha Krisztus feltámadásától tekintünk vissza és meglátjuk, hogy maradandó hitet csak a húsvéti esemény tudott adni. A nyilvános működés idején művelt csodák létrehoztak valamilyen hitet, de az nem bírta ki a nagypéntek megpróbáltatását. Va-

lószínűleg ma is ez a helyzet a hit terén. Aki az evangéliumokban szereplő csodákat önmagukban szemléli, az nem készül el velük. Egyszerűen azért nem, mert a tudományos módszer mindig talál új megfontolást, új feltételezést. Aki viszont elfogadja Krisztus feltámadását, az érzi, hogy az apostolok történeti tanúságtétele, a feltámadás és a csodák egybekapcsolódnak és egymást erősítik.

Jan-Heiner Tück

XVI. Benedek pápa, az igazság munkatársa

Első nyilvános üzenetében XVI. Benedek pápa úgy beszélt magáról, mint „az Úr szőlejének egyszerű és alázatos munkásáról". Az új pápa, XVI. Benedek szájából az ehhez hasonló szavak egyáltalán nem csupán üres szófordulatok.

Sokkal inkább az Egyház egy olyan emberének lelkületét foglalják össze, aki egész püspöki szolgálatát az alábbi mottó alá helyezte: legyetek „az igazság munkatársai" (3Ján 8).

XVI. Benedek pápa eszménye keresztényként, papként és teológusként mindig is az volt, hogy szolgálja „Jézus Krisztus fényének" kiáradását az egész világra; mégpedig „nem a saját fényének, hanem Jézus Krisztus fényének." (XVI. Benedek pápa, *Üzenet a bíborosokhoz*. 2005. április 20.)

Az új pápa, XVI. Benedek, az első pápának, Szent Péter apostolnak a lépéseit követi ama mély meggyőződésben, hogy a pápaság „nem a dicsőségről szól, hanem egy olyan szolgálatról, amelyet egyszerűen és megközelíthető módon kell ellátni; Tanítónkat és Urunkat követve, Aki nem azért jött, hogy Neki szolgáljanak, hanem hogy Ő szolgáljon (Mt 20,28). Ő az Utolsó Vacsorán megmosta az apostolok lábait, és megparancsolta, hogy ők is hasonlóképpen cselekedjenek (Jn 13,13–14)." (XVI. Benedek pápa, *Üzenet a bíborosokhoz*. 2005. április 22.)

XVI. Benedek pápát csaknem huszonöt éves megbízatása alatt, amikor a Hittani Kongregáció elöljárójaként szolgált, a sajtó könyörtelenül úgy festette le, mint „keményvonalas konzervatívot".

E jellemzés rajta ragadt, és látszólag mindenki egyetért, hogy ezúttal egy „Páncélbíboros" követte Szent Pétert a pápai trónon; a „jobboldal" nagy örömére, valamint a „baloldal" hasonló mértékű, de merőben ellentétes irányú csalódottsága közepette is.

Valóban igaz, hogy mint a Hittani Kongregáció elöljárója, az akkori Joseph Ratzinger bíboros a hagyományos római katolikus álláspontokat védelmezte olyan kérdésekben, amelyekben a nyugati országok nagy többsége önmagát „progresszívnek" nevezi.

Amit azonban mind a „liberálisok", mind pedig a „konzervatívok" hiányolnak a Hittani Kongregáció hajdani elöljárójából, az az, hogy ő nem a saját vérmérsékletét vagy a véleményét erőltette az Egyházra, hanem inkább tanúságot tett az Egyház hitéről

Tanúságot tett arról, hogy Isten egyetemes üdvözítő üzenetet bízott az Egyházára, amelynek hűséges hirdetése az Egyház egyetlen igazi létjogosultsága. Az új pápának, XVI. Benedeknek, nincsenek egyeduralkodói hajlamai, és a tömegek igényeit sem akarja mindenáron kielégíteni.

Kitér minden erőfeszítés elől, amely őt az elcsépelt „liberális" avagy „konzervatív" kettős nyelvjátékba akarja kényszeríteni, amelynek alapján az újságírók próbálják meg folyamatosan értelmezni a II. Vatikáni Zsinat utáni Egyházat.

A saját legmélyebb önértelmezésében, mind a pápává megválasztása előtt, mind pedig azután, a mostani XVI. Benedek pápa sosem volt semmi más, mint egyszerűen „az igazság munkatársa".

XVI. Benedek pápa számára „az igazság munkatársának" lenni – akár mint egy egyszerű keresztény, akár mint a Hittani Kongregáció elöljárója, akár legújabban mint Róma püspöke –, egy olyan valaminek, vagy inkább Valakinek a képviselete, Aki nagyobb őnála.

Számára ez arról szól, hogy meghal az énje, az egója számára, és Jézus Krisztusnak szentelve támad föl. Számára e szolgálat arról szól, amit az egyházatyák és az egyházanyák előszeretettel hívnak *anima ecclesiasticá*nak: olyan embernek, aki rendelkezik az Egyház sajátos lelkületével.

Ha XVI. Benedek pápa most botránykő is lett, ez nem azért van, mintha egy afféle tekintélyelvű ember volna, aki vonzódik az uralkodáshoz: hiszen azok, akik ismerik őt, egyhangúlag dicsérik a visszafogottságát, az udvariasságát, a tapintatát, továbbá a képességét az odafigyelésre Az ok sokkal inkább az, hogy valamiképpen magának az Egyháznak a botrányos valóságát hordozza a saját személyiségében.

XVI. Benedek első nyilatkozatai, amelyeket immár pápaként tett, ama mély meggyőződéstől átitatottak, hogy a pápaság voltaképpen az egység szolgálata az Egyház és a világ számára, amelyet egyedül a Föltámadt Úr kegyelme táplál és tart fönn.

A pápai mottó, „az igazság munkatársa", nemcsak megragadja XVI. Benedek pápa keresztény jellemét, hanem a teológiája szellemiségének összefoglalását is nyújtja: számára ugyanis a jellem és a teológia egyet jelentenek.

Nem érthetjük meg az új pápát, XVI. Benedeket, ha elfelejtjük, hogy a római katolikus teológia megújulása az elmúlt évszázad közepén nemcsak

hogy mélyen befolyásolta őt, hanem ez fordítva is igaz: ő is mélyen befolyásolta a római katolikus teológia megújulását az elmúlt évszázad közepén.

E megújulást gyakran nevezik *ressourcement*-nak, amely francia szó a forráshoz, a forrásokhoz visszatérést jelenti: amennyiben az akkortájt uralkodó új skolasztikát visszatérítették a római katolikus teológia nagy Hagyományához.

A *ressourcement* gondolkodóit, mint például Joseph Ratzingert, Henri de Lubacot, Hans Urs von Balthasart és Louis Bouyert (de említhetjük akár a hiteles Aquinói Szent Tamás fölfedezőit is, például Etienne Gilsont vagy Joseph Piepert), gyakran progresszívekként, azaz haladókként emlegették a II. Vatikáni Zsinat előtt.

Ám a II. Vatikáni Zsinat óta, érdekes módon, ugyanezen embereket bélyegzik meg „konzervatívként", vagy egyenesen „reakciósként". De valójában mi a magyarázata eme hirtelen változásnak az értelmezésükben?

Valójában nem e teológiai óriások gondolkodásának változását sejdíthetjük a háttérben, hanem a római katolikus teológia egy részének kudarcát abban, hogy a II. Vatikáni Zsinat igazi mondanivalóját megértsék, amelyet éppen e gondolkodók munkája készített elő.

Való igaz, hogy a II. Vatikáni Zsinat szándéka az volt, hogy az Egyház kitörjön a magára erőltetett elzárkózásból a világ felé. Ám ezt nem azáltal kívánták elérni, hogy az Egyházat a fölvilágosodás képére alakítják.

Az ő céljuk sokkal inkább az volt, hogy az Egyházat visszafordítsák a forrásához, a föltámadott Jézus Krisztushoz, Aki az Egyház Hagyományában mindig ugyanaz, ugyanakkor pedig mindig új is.

Noha a vérmérséklete és a stílusa jelentősen különbözik elődjétől, II. János Pál pápától, XVI. Benedek pápa teljesen egyetért elődje meggyőződésével, hogy Jézus Krisztus nemcsak Istent nyilatkoztatja ki nekünk, hanem ezáltal kinyilatkoztatja az embert magát is.

XVI. Benedek pápa azért tudja a pápaságot az egység szolgálataként fölfogni, mert valójában eme kettős kinyilatkoztatás tiszta szolgálataként tekint rá. XVI. Benedek pápa szerint az Egyháznak joga van minden emberhez szólni, és mindenhez, ami az emberben van.

És éppen azért van meg e joga, mert az Egyház által hirdetett jó hír, az evangélium, nem emberi vélemény, hanem ama Logosz, amaz Értelem kinyilatkoztatása, amely az egész Világot egyben tartja.

Az Egyház, és benne az összes hívő is, voltaképpen „a Föld sója"; méghozzá éppen azáltal lehetünk „a Föld sója", mert érdemeinken túl is, arra vagyunk hivatva, hogy „az igazság munkatársai" legyünk.

Ám amikor XVI. Benedek pápa erőteljesen kikel a relativizmus, vagyis a „viszonylagosság diktatúrája" ellen, egyáltalán nem valamely fundamentalista kizárólagosság-hit, exkluzívizmus mellet áll ki.

XVI. Benedek pápa arra törekszik ezáltal, hogy önmagát és az egész Egyházat áttetszővé tegye valami számára, ami nagyobb, mint az emberi vélemények, vagy az emberi ideológiák. XVI. Benedek pápa legalább is egyenlő II. János Pál pápával abban, hogy szenvedélyesen és értelmesen szereti az emberi személyt.

XVI. Benedek pápa szeretetteljesen fordul továbbá az emberi személy titokzatos lényegéhez, amely képes a Végtelen befogadására. Hasonlóképpen, XVI. Benedek pápa szeretettel fordul az értelemhez és a szabadsághoz is, amelyek a Végtelen befogadásának képességét az életben kifejezésre juttatják.

Amikor XVI. Benedek pápa – és vele együtt az Egyház is – foglalkozik a nemiség és a szaporodás kérdéseivel, ez egyáltalán nem azért van, mert túlságosan is korlátozottak ahhoz, hogy a hatvanas évek szexuális forradalmának dicsőséges eredményeit értékeljék.

Ennek sokkalta inkább az az oka, hogy tudják, hogy fölhatalmazásuk van Jézus Krisztustól arra, hogy védelmezzék és őrizzék az ember emberségét, humanitását. Az emberséget pedig napjainkban ama veszély fenyegeti, hogy a technológia játékává válik, amelyet hatalmas politikai és kereskedelmi érdekek mozgatnak.

A nagy német költő, Friedrich Hölderlin a következő megfigyeléssel kezdi az egyik leginkább ismert költeményét: „Ahol veszély van, az is növekszik, ami megment." Noha több mint kétszáz esztendővel ezelőtt írta le e sorokat, csodálatosan megragadja a helyzetet, amelyben mi magunkat is találjuk manapság.

Másfelől pedig, az elmúlt évszázad történelme több okot szolgáltatott számunkra az elkeseredésre, mint valaha. Még az amerikai élet hangos vidámsága mögött is megbújik egy rejtett és csak részben beismert nihilizmus.

Mindezzel együtt, az elmúlt évszázad egészen rendkívüli keresztény tanúk sorát is nyújtotta, akik újfönt fölkínálták a csüggedt szívünknek a reményt, hogy újrakezdhessük az eredettől, a föltámadott Jézus Krisztustól, Aki valóban a „fiatalság forrása".

XVI. Benedek pápa, miként maga II. János Pál pápa is, eme nagy tanúságtévők egyike. Ő nemcsak hogy páratlan mélységben és kifinomultsággal érti korunk „veszélyét", hanem azzal is tisztában van, hogy mi „ment meg" bennünket.

Ami bennünket megmenthet, az a következő: egy olyan igazság nyújtotta túláradó öröm, amely egy az Isten megváltó jelenlétével a szenvedő testünk-

ben. Mindent elárul erről ama figyelemre méltóan hálatelt és örömteli tekintet, amellyel az új pápa, XVI. Benedek üdvözölte a világot a Szent Péter térre néző erkélyről.

E tekintet elárulja azt, hogy Jézus Krisztus föltámadt a halálból, és ekképpen a végső szó nem a széttöredezettségé, hanem a teljességé: ama szent teljességé, amelynek szentsége az Egyház, hogy a világnak élete legyen.

Fordította: Nagypál Szabolcs
(Békés Gellért Ökumenikus Intézet, Pannonhalma)

ÉLETRAJZI ADATOK:
Jan-Heiner Tück a németországi Freiburgi Egyetem Hittudományi Karának tanára. A cikk először egy római katolikus világhálós magazinban jelent meg.

Joseph Ratzinger bíboros

Európa a kultúrák válságában

Korunk észelvű kultúrájának jelentősége és határa

Az első kérdésünk az, hogy elértük-e az egyetemes, végre teljesen tudományos bölcseletet, amely kifejezésre juttatja az emberiség közös értelmét. Ezzel kapcsolatban azt kell felelnünk, hogy valóban elértünk fontos eredményeket, amelyek egyetemes érvényességre tarthatnak számot.

Elértük például azt, hogy a vallást nem kényszerítheti ki az állam, hanem csak szabadságban üdvözölhetjük; elértük a mindenkire egyformán érvényes emberi alapjogok tiszteletét; továbbá elértük a hatalomelválasztást és a hatalom ellenőrzését.

Nem szabad azonban azt képzelnünk, hogy ezen alapértékek, noha általánosan érvényesek, minden történelmi helyzetben ugyanúgy valósíthatók meg. Nem minden társadalomban vannak meg az előföltételei a nyugati típusú pártalapú demokráciának.

Ugyanezen alapon, az állam teljes vallási semlegességét a legtöbb történelmi helyzetben illúziónak kell tekintenünk. Ezzel pedig már elérkeztünk a második kérdés által fölvetett nehézségekhez.

De először is tisztázzuk a kérdést, hogy vajon a modern fölvilágosodott bölcseletek, egészükben véve, kimondhatják-e az utolsó szót az értelem nevében, amely közös volna minden emberre nézve.

E bölcseletek jellemzője a pozitivizmusuk, és ezáltal a metafizikaellenes beállítottságuk. Következésképpen, végső soron nem hagynak helyet Isten számára. A pozitív értelem önkorlátozásán alapulnak, amely, noha a műszaki területen megfelelő, amikor azonban általánosítják, megcsonkítja az embert.

Mindebből az következik, hogy az ember nem ismer el semmilyen erkölcsi tekintélyt a számításain kívül, és amint láttuk, még a szabadság gondolata is, amelynek kiterjedése első látásra határok nélkülinek tűnik is, végső soron a szabadság önmegsemmisítéséhez vezet.

A pozitivista bölcseletek nyilvánvalóan tartalmaznak fontos igazságelemeket. De ezen elemek az értelemnek az adott kulturális helyzetre jellemző önkorlátozásán alapulnak, mégpedig a modern Nyugatén, és ekképpen nem lehetnek az értelem utolsó szavai.

Noha teljesen ésszerűnek tűnnek, nem magának az észnek a szavai, hanem bizony maguk is kulturálisan meghatározottak: korunk nyugati helyzete határozza meg őket. Ezért egyáltalán nem jelentik ama bölcseletet, amely egy napon jogosan igényelhetne érvényességet az egész világon.

Mindenekfölött azonban azt kell mondanunk, hogy a Fölvilágosodás eme bölcselete, a rá vonatkozó kultúrával együtt, tökéletlen. Tudatosan elmetszi tulajdon kulturális gyökereit, ezáltal megfosztva magát az eredeti energiáktól, amelyekből kihajtott, vagyis az emberiség alapvető emlékezetétől, amely nélkül pedig az értelem elveszítené az iránytűjét.

Valójában a ma uralkodó alapelv azt mondja ki, hogy az ember a cselekedeteinek a mértéke. Ha tudjuk, hogyan kell megtennünk, egyszersmind jogunk van meg is tenni. Nincs többé olyan dolog, amelyről tudnánk, hogyan kell, ám mégsem volna jogunk megtenni. Egy efféle helyzet ugyanis ellentétes volna a szabadsággal, amely itt a legfölsőbb, abszolút érték.

Ám az ember számos dologról tudja, hogy miként kell megtenni, sőt valójában egyre többről; és ha e tudásnak nincs mércéje egy erkölcsi szabályban, akkor romboló erővé válik, amint azt már sok esetben láthatjuk is.

Az ember tudja, hogyan kell embert klónozni. Az ember tudja, hogyan használja az embert, mint más emberek szerveinek „raktárát": úgyhogy meg is teszi, mert úgy tűnik, hogy a szabadsága kívánja ezt meg tőle.

Az ember tudja, hogyan építsen atombombákat: úgyhogy megépíti őket, ami azt jelenti, hogy elvileg szándékában áll használni is őket. Még a terrorizmus is az ember „önfölhatalmazásán" alapul, és egyáltalán nem a tiszteletreméltó Korán tanításain.

A fölvilágosodás bölcseletében a gyökerek végleges elvágása, amikor mindent elmondanak és meg is tesznek, végül is az ember nélküli cselekvés útjává lesz. Az embernek, a legmélyebb ponton, már tulajdonképpen nincs is szabadsága, ahogy azt a természettudományok szószólói elmagyarázzák nekünk, ellentmondásba kerülve ezáltal magával az egész vita kiindulópontjával.

Az embernek ugyanis itt nem szabad azt gondolnia, hogy ő valami különleges a többi élőlényhez képest, következésképpen őt is ugyanúgy kéne kezelni, mint a többit: így mondják nekünk egy olyan bölcselet legfejlettebb szószólói, amelyiket nyilvánvalóan lemetszettek az emberi történelem emlékezetének gyökereiről.

Két kérdést tettünk föl magunknak az imént: vajon az észelvű (pozitivista) bölcselet szigorúan észelvű-e, és ezért egyetemes érvényű-e? És vajon teljes-e? És önmagában elegendő-e? Száműzheti-e, vagy egyenesen száműz-

nie kell-e a történelmi gyökereit a távoli múltba, és ezáltal a csak szubjektíven érvényes területére?

Mindezen kérdésekre egyértelműen nemmel kell felelnünk. E bölcselet nem fejezi ki az emberi értelmet a maga teljességében, csupán annak egy részét, és miután ezáltal megcsonkítja az értelmet, nem tekinthető észelvűnek.

Ugyanezen okból hiányos is, és csak akkor gyógyítható, ha újra fölveszi a kapcsolatot a gyökereivel. Egy gyökerek nélküli fa elszárad. E kijelentéssel nem tagadjuk mindazon pozitív és fontos dolgot, amelyet e bölcselet kijelenthet. Sokkal inkább azt mondjuk, hogy kiegészítésre van szüksége, és hogy gyökeresen hiányos.

Európa keresztény gyökereinek félretétele végül is nem egy fölsőbb türelem kifejezése, amely minden kultúrát egyenlően tisztel, és megtartóztatja magát attól, hogy bármelyiket is előnyben részesítse. Hanem sokkal inkább egy gondolkodásmód abszolutizálása, és ezen álláspont megélése, gyökeres ellentétben többek között az emberiség többi történelmi kultúrájával.

A korunk világát jellemző igazi ellentét nem a különböző vallásos kultúrák között áll fönn; hanem a nagy vallásos kultúrákkal áll szemben az ember gyökeres elszakítása Istentől és az élet gyökereitől.

Ha történetesen kultúrák összeütközésében találjuk magunkat, ez nem a nagy vallások összeütközése miatt lesz – amelyek mindig is összetűzésben voltak egymással, de amelyeknek végül is mindig sikerült együtt léteznüük –, hanem az ember eme gyökeres elszakítása és a történelem nagyobb kultúrái közötti összeütközés miatt.

Ezen értelemben, Isten említésének elutasítása egyáltalán nem egy olyan türelem kifejezése, amely a nem istenhívő vallásokat, avagy az ateisták és az agnosztikusok méltóságát védené. Ez sokkal inkább egy olyan gondolkodásmód kifejezése, amely az Istent egyszer-s-mindenkorra az emberiség közéletéből kitörölve szeretné látni, és száműzve a szubjektív szférába, amelyet a múlt hátrahagyott kultúrái éltetnek.

A viszonylagossághit (relativizmus), amely mindezek kiindulópontja, ezáltal olyan dogmatizmussá lesz, amely önmagát az értelem meghatározó tudása birtokosának hiszi, és azon jognak is, hogy minden egyebet az emberiség fejlődésében csupán egy állomásnak tekintsen, amelyet immár alapvetően meghaladtak, és amelyet ezáltal tiszta viszonylagosságként kell kezelni.

Ez igazából azt jelenti, hogy a túléléshez gyökerekre van szükségünk, és nem veszíthetjük szem elől Istent anélkül, hogy az emberi méltóságunk el ne tűnnék.

A fölvilágosodás és a modernség egyszerű elutasítása volna ez? Egyáltalán nem. A kereszténység a kezdetektől fogva úgy értelmezte magát, mint a Logosz vallását, vagyis mint az értelemnek megfelelő vallást.

Az elődjét a kereszténység elsősorban nem más vallásokban találta meg, hanem a bölcseleti fölvilágosodásban, amely megtisztította a hagyományok útját, hogy az igaz és a jó keresésének szentelhesse magát: az egyetlen Isten keresésének, Aki minden istenség fölött áll.

Mint az üldözöttek vallása, és mint államokon és nemzeteken túlnyúló egyetemes vallás, a kereszténység tagadta az állam ama jogát, hogy a vallást a saját rendszere részének tekintse, és ezáltal kiállt a hit szabadsága mellett.

A kereszténység mindig is úgy határozta meg az embert, mégpedig megkülönböztetés nélkül minden embert, mint Isten teremtményét és képmását; és elvben mindig hirdette az egyenlő méltóságukat is, noha az adott társadalmak kikerülhetetlen határai között.

A fölvilágosodás ezen értelemben keresztény eredetű, és nem véletlen, hogy pont és kizárólag a keresztény hit területén született meg. Igaz, hogy éppen e területen a kereszténység a saját természetének sajnálatos módon ellentmondott azáltal, hogy államhagyománnyá és államvallássá lett.

Dacára, hogy a bölcselet, mint az ésszerűség keresése – beleértve a hit ésszerűségét is – mindig is a kereszténység egyik jelessége volt, az ésszerűség hangját túlságosan is letompították.

A fölvilágosodás érdeme volt, hogy újra kiállt a kereszténység ezen eredendő értékei mellett, és visszaadta az ésszerűségnek a rangját. A II. Vatikáni Zsinat, az Egyházról és a modern világról szóló konstitúciójában újra megerősítette a kereszténység és a fölvilágosodás eme mély összefüggését.

A zsinat a kereszténység és a modernség között valódi kiengesztelődést kívánt elérni, lévén az egy olyan örökség, amelyet mindkét félnek hivatása védelmezni. Mindezek után a két félnek önmagát kell megvizsgálnia, és készen kell állnia saját hibáinak kijavítására.

A kereszténységnek mindig észben kell tartania, hogy a Logosz vallása, és hit a Teremtő Lélekben, minden valóság forrásában. E hitnek kell a kereszténységet bölcseleti erővel eltöltenie napjainkban is.

A nehézség, amellyel ma szembesülünk, a következő: a világ vajon az ésszerűtlenből ered-e, s az értelem ezáltal csupán a fejlődésének egy (netán egyenesen ártalmas) „melléktermé ke"; avagy a világ az értelemből ered, és ezáltal az értelem a világ fő mércéje és célja.

A keresztény hit inkább a második álláspontón van. Tisztán bölcseleti nézőpontból ekkor elég jó helyzete van; annak ellenére, hogy manapság sokan kizárólag az első álláspontot tartják „ésszerűnek" és korszerűnek.

Ám egy olyan értelem, amely az ésszerűtlenből tör elő, és amely végső soron maga is ésszerűtlen, nem jelent választ a nehézségeinkre. Egyedül a teremtő értelem, amely a megfeszített Istenben szeretetként mutatta meg magát, mutathatja meg nekünk az utat.

A római katolikusok és a szekuláris érzelműek közötti szükséges párbeszédben nekünk, kereszténynek különleges figyelmet kell fordítanunk arra, hogy hűek maradjunk az alábbi alapelvhez: ama hitet kell megélnünk, amely a Logoszból táplálkozik, a teremtő értelemből, és amely ennélfogva nyitott minden felé, ami valóban ésszerű.

E ponton azonban, mint hívő, hadd tegyek egy javaslatot a szekuláris érzelmű embereknek. A fölvilágosodás megkísérelte az alapvető erkölcsi szabályokat meghatározni, miközben azt állította, hogy akkor is érvényesek volnának, *etsi Deus non daretur*, vagyis ha nem volna Isten.

A felekezeti összeütközések és az istenképmás válsága közepette, a fölvilágosodás kísérletet tett arra, hogy az alapvető erkölcsi értékeket ellentmondásmentesen tartsa, és olyan bizonyítékokkal támassza alá, amely függetlenítheti a különböző bölcseletek és hitvallások megosztottságaitól és bizonytalanságaitól.

A fölvilágosodás alapgondolata az volt, hogy az együttélés alapjait, és ezáltal általában véve az emberiség alapjait biztosítsa. Azidőtájt ez lehetségesnek is tűnt, amennyiben a kereszténység által megteremtett nagy alapmeggyőződések még álltak, és tagadhatatlannak tűntek.

Ám ma már nem ez a helyzet többé. Megbukott azon igyekezet, amely egy minden különbözőségen túli megingathatatlan bizonyosság megerősítésére törekedett. Minden tagadhatatlan nagysága ellenére még Immanuel Kant sem volt képes megteremteni a szükséges elfogadott bizonyosságot.

Immanuel Kant tagadta, hogy Isten megismerhető a tiszta ész határain belül, noha ugyanakkor úgy gondolkodott Istenről, a szabadságról és a halhatatlanságról, mint a gyakorlati ész posztulátumairól, amelyek nélkül lehetetlen következetes módon erkölcsösen cselekedni.

Vajon a világunk mai állapota nem gondolkodtat-e el bennünket, hogy Immanuel Kantnak végül is nem volt igaza? Hadd fogalmazzunk másként: a szélsőséges kísérlet, hogy Istenre hivatkozás nélkül tervezzük meg az emberi dolgokat, mind közelebb visz bennünket az örvény széléhez, az ember teljes eltörléséhez.

Jó okunk van tehát arra, hogy a fölvilágosodás axiómáját a feje tetejére állítsuk, és azt mondjuk, hogy még azoknak is, akik nem tudják elfogadni Istent, meg kéne kísérelniük úgy élni, *veluti si Deus daretur*, mintha volna Isten.

Ez volt ama tanács, amelyet Blaise Pascal adott a nemhívő barátainak; és ez ama tanács, amelyet mi is szeretnénk adni a mai nemhívő barátainknak. Ezáltal senki szabadsága nem korlátozódik, de minden emberi megkapja a támogatást és a mércét, amelyre oly sürgetően szüksége van.

A történelem e percében leginkább olyan emberekre van szükségünk, akik Istent láthatóvá teszik a világban a fölvilágosodott és megélt hitükön keresztül. Ama keresztények negatív tanúsága, akik beszéltek ugyan Istenről, de Őellene éltek, homályossá tették Isten képmását, és megnyitották a hitetlenség kapuját.

Olyan emberekre van szükségünk, akik a szemüket Istenre függesztik, és Őtőle tanulják meg, hogy mi az igazi emberség. Olyan emberekre van szükségünk, akiknek a szellemét Isten fénye világosította föl, és akinek a szívét Isten nyitotta meg, hogy a szellemük mások szelleméhez beszélhessen, és a szívük megnyithassa mások szívét.

Isten olyan embereken keresztül tér vissza az emberekhez, akiket előzőleg megérintett. Olyan emberekre van szükségünk, mint Nursiai Szent Benedek, aki a hanyatlás és a kicsapongás idején a legszélsőségesebb egyedüllétre szánta rá magát.

A szükséges megtisztulások után pedig képes volt újra fölemelkedni a fényre, visszatérni, és megalapítani Monte Cassinót, a hegyre épült várost, amely oly sok rom között összegyűjtötte mindazon energiákat, amelyekből egy új világ ölthetett alakot.

Ezáltal Nursiai Szent Benedek, miként Ábrahám, számos nemzet atyja lett. A szerzetesei számára adott ajánlásai a *Regulája* végén ma is mutatják az utat, amely a magasba vezet, a válságokon és az öldökléseken túl:

„Minthogy van olyan keserű buzgóság, amely elvezet Istentől, és a pokolba vezet, van olyan jó buzgóság is, amely elvezet a bűnöktől, és Istenhez és az örök életre vezet. És ez ama buzgóság, amelyben a szerzeteseknek a legbuzgóbb szeretetben kell gyakorolniuk magukat. Versenyezzetek egymás tiszteletében; legyetek a legnagyobb türelemmel egymás testi és erkölcsi gyöngeségei iránt. Szeressétek egymást testvéri érzelemmel. Féljétek Istent szeretetben. Semmit se tegyetek Jézus Krisztus elé, Aki mindenkit képes elvezetni az örök életre" (72. fejezet).

Fordította: Nagypál Szabolcs
(Békés Gellért Ökumenikus Intézet, Pannonhalma)

Joseph Ratzingert XVI. Benedek néven 2005. április 19-én pápává választották.

JEAN-MARIE LUSTIGER BÍBOROS

„Idősebb testvérek"

A *Nostra Aetate* negyvenedik évfordulója
Bécs, 2005. október 30.

II. János Pál pápa 1986-ban a római zsinagógában kijelentette: „Krisztus Egyháza fölfedezi kapcsolatát a judaizmussal, „vizsgálván saját misztériumát" (ld. *Nostra Aetate*). A zsidó vallás számunkra nem „külső" (*extrinsèque), hanem, bizonyos módon vallásunk számára „belső" (intrinsèque*) valóság. Mi tehát irányában olyan kapcsolattal rendelkezünk, amilyent egyetlen más vallással kapcsolatban sem mondhatunk magunkénak. Ti tehát a mi legkedvesebb testvéreink vagytok, és bizonyos módon azt lehetne mondani, a mi „idősebb testvéreink."

Ez a II. János Pál pápa által alkalmazott kép számomra rendkívül érzékletes. Azt javaslom, gondolkodjunk azon, mit is jelent ez a testvériség az idősebb és az ifjabb között.

1. Mindenekelőtt, mi ennek a képnek az alapja?

Ha azt mondjuk, hogy a zsidók és a keresztények, egyik a másikával úgy van, mint két testvér, akkor kijelentjük, hogy nekik ugyanazon személy az atyjuk. Ki ez az atya? Ábrahám?

Az idősebb testvér számára a válasz nyilvánvalóan és egyértelműen igenlő. Ám a fiatalabb mondhatja magát legitim módon Ábrahám gyermekének, és milyen címen? Az idősebbnek ezzel egyet kellene érteni, ő ebbe beleegyezhetne? Vajon az atya Ábrahám lenne vagy a Mennyei Atya? Miként lett kinyilatkoztatva ez az atyaság, és milyen következményekkel jár ez a fiúság, milyen a kapcsolat az elsőszülött és a fiatalabb fiú között, és a két fiú ugyanannak az örökségnek a részese...? Mindenesetre, a történelem kapta Isten kinyilatkoztatását, az Egyetlen kincsét, Igéjét. Tehát egyik is, másik is meghívást kapott az Atya parancsolatai iránti feltétlen hűségre.

2. Próbáljuk most elképzelni azokat a kapcsolatokat, amelyek a két testvér között létrejöhetnek.

A Teremtés könyvének első példája bennünket megrettent: Ábel és Káin. Ábel és Káin, ez az abszolút féltékenység, amely gyilkosságig vezet.

Sokáig azt gondoltam, hogy ez az utalás a maga lelki természetében jelentheti a zsidók kiirtását. Márpedig a náci erőszak sokkal messzebbre megy, mint Káin. Mert a zsidók kiirtása: maga Isten elleni merénylet, mivel a zsidók az a nép, amely örökre a sínai hegyi kinyilatkoztatás tanúja, s amely által a tíz parancsolat átadatott minden népnek. Napjaink Káinja Nietzschét olvasta. Ő soha nem készítene áldozatot Istennek, mert megigézte a kígyónak Ádámhoz és Évához intézett kijelentése:

„Olyanok lesztek, mint az istenek!"

Nekem úgy tűnik, ez a Shoah őrületének végső magyarázata, amint ezt helyesen meglátta Saul Friedländer a „Gondolatok a nácizmusról" című könyvében, s ez a következő sorokkal zárul: „Az alapvető kísértés a mindenhatóságra törekvés, amely értelménél fogva a legfőbb törvényszegés, a kiváltképpeni kihívás-gőg, emberfölötti küzdelem, aminek a fizetsége csakis a halál lehet. Ez az ugyanakkor metafizikai és őrülten gyermeteg kísértés – olyannak lenni mint Isten, Istennek lenni – dupla vagy semmi, azaz mindent meg lehet nyerni és mindent el lehet veszíteni, ide értve az életet is. (...) A mindenhatóság iránti vágy, tudjuk, mindig jelen van és a Törvény mindig gátolja és elnyomja, ami a rombolás kockázatával jár, azzal a különbséggel (ez talán megszelídíti – vagy ellenkezőleg, túlzásba hajszolja – az apokaliptikus révedezéseket-álmokat), hogy ez alkalommal a mindenhatóság megostromlásába fogni annyit tesz, mint egészen biztosan alámerülni önnönmaga szakadékában, és vele az egész emberiséget is belerántani egy totális és mindörökké orvosolhatatlan rombolásba, pusztításba."[1]

3. Jákob és Ézsau elmélkedésünk második példája. A két testvér kapcsolata legalábbis szertelen, viharos. Előbb Ézsau elfogadja, hogy eladja Jákobnak elsőszülöttsége jogát egy tál lencséért. Majd amikor Izsák halni készül, Rebekka Ézsaut Jákobbal helyettesíti, hogy ő részesüljön az atyai áldásban.

Még ha a Biblia azután el is mondja Jákob és Ézsau találkozását, meg szót ejt mindkettőjük könnyeiről; nyugodtan lehet azt mondani, hogy Jákob kapcsolatukat óvatos gyanakvással kezelte. Anélkül, hogy erőltetni akarnánk a Szentírás adta tényeket, nem fedezhetjük-e fel Malachiás próféta jóslatában (1,2) – „Szerettem Jákobot és gyűlöltem Ézsaut" – Isten visszavonhatatlan választásának az értelmét, aki előre visszautasítja a helyettesítés elméletét, amely szerint az Egyház foglalja el a zsidó nép helyét? Mert Izrael-

[1] Ed. Le Seuil, Paris, 1982. 138–139.

Jákob az idősebb, Isten szeretetének szabad választása szerint, soha nem vetette meg, sem nem engedte át az elsőszülötti címet. Mert Rebekka nem tudta eltitkolni a fiatalabbat, hogy ő helyettesíthesse az idősebbet.

Egy pillanatig el kell időznünk a helyettesítés ezen elméletén és annak következményein. Ez az elmélet nagyon hosszú időn át károsította annak eszméjét, hogy a keresztények az üdvtörténetben megszerezték a választott nép helyét. Gyakorlatilag ez Izrael történelmének és emlékezetének kisajátítása azok kisemmizésével, akik törvényesen letéteményesek.

Ennek az elméletnek az alátámasztására nem hiányoztak a zsidóságot terhelő megállapítások. Először is a mindennél kegyetlenebb, felelősség Krisztus haláláért. Ugyanakkor az Egyház mindig vallotta, hogy Krisztus, az Isten báránya, aki a világ bűneit hordozza, és senki ember – mert mindannyian bűnösök vagyunk – nem moshatja kezeit, a római Pontius Pilátus sem. Az evangéliumok, Szent Pál apostol és az egész Újszövetség hangsúlyozza, hogy az egész emberiség felelős az Ő szenvedéséért és haláláért. Amint ezt világosan megerősítette a II. Vatikáni Zsinat a Trienti Zsinat katekizmusa alapján.

E teológiai vádaskodás alapján a középkorban és az utána következő századokban termékeny talajra találtak a hagymázas vádaskodások és a rituális vérvádak, stb...

Az említett elmélet ellenére a keresztények lelkivilágában egy tényező megingathatatlan: az üdvösség története a zsidó néppel kezdődik. Krisztus mint Ábrahám, mint Dávid fia mutatkozik be. Az Isten által sugalmazott Szentírást a zsidók kapták és adták át. Az Egyház lényegileg soha nem engedett Markion kísértésének, aki Kr.u. a II. században az Újszövetségből ki akarta irtani az Ószövetségnek még az írmagját is. Jóllehet Adolf von Harnack, a kiemelkedő protestáns és liberális teológus azt írta, hogy „a protestantizmusban kitartani az Ószövetség mint kanonikus dokumentum mellett és annak az Újszövetséggel egyenlő értéket tulajdonítani nem más mint az egyházi és vallási bénultság következménye."

Eltávolítván, elrejtvén vagy kiűzvén a zsidókat, a keresztény népek saját önazonosságuk homogenitását akarták megőrizni. Ám keresztényként nem tudták megtagadni az üdvtörténet folyamatosságát, Izrael történetét kénytelenek voltak sajátjukként elfogadni. Érdekes módon a helyettesítés elmélete, amely az Újszövetségi Szentírás bizonyos helyeinek pontatlan és részrehajló magyarázatán nyugszik, arra volt hivatott, hogy biztosítsa a folyamatosságot, fenntartva a kizárást. Erről a kérdésről, kérem önöket, olvassák el a Pápai Biblikus Bizottság hivatalos állásfoglalását tartalmazó dokumentumot, amely Joseph Ratzinger bíboros irányításával készült, és címe: „A zsidó nép

és Szent Könyvei a keresztény Bibliában." Ez a hivatalos állásfoglalás szembenéz valamennyi kérdéssel és tanúsítja az Egyház állásfoglalásának koherensségét a Szentírás egészének tanításával, amelyet a II. Vatikáni Zsinaton hirdettek ki.

4. Már volt alkalmam hangoztatni, hogy a zsidók és a keresztények osztoznak közös gyökereiken, valamint egy konfliktuson. Ám ez a konfliktus a keresztények szemében beíródik abba a várakozásba, hogy az emberi történelem beteljesüljön Isten akarata szerint; és ez a zsidó gondolkozás számára is rokonszenves horizont. A helyettesítés elmélete fölszámolja a konfliktust, fölszámolván a várakozást, mivel eltávolítja a zsidókat, őket az Egyházzal helyettesítve és örökre kisajátítva az örökséget, ami ily módon elárultatik.

Alaposan szemügyre kell vennünk a konfliktus tartósságát. Ez a konfliktus a történelmi időt jelzi, és nem fog megoldódni, csak az idők végezetén, amikor Izrael befogadja Messiását, a Nemzetek Fényességét (Lukács 2, Izaiás 49.) és a keresztények látni fogják „az Emberfiát dicsőségében, elérkezvén az ég felhőiben", akiről Dávid próféta beszél (Dániel 7.). Ez a befejezetlenség, ez a feszültség, ami fönnáll, a történelem alkotó eleme, mert minden ember arra hivatott, hogy Isten hívására feleljen; mivel a föltámadás reménye, amelyet mi keresztények Krisztusban élünk meg, csak az égi Jeruzsálem látomásában valósul majd meg, amit Izaiás próféta hirdetett meg és a Jelenések könyve írt le. Ez tehát nyitott idő, a konfliktus ideje, a bűnös megtérésének ideje, az éjszakai hűség ideje, és egyetlen szóval a reménységé. A zsidókat éppen úgy, mint a kereszténeket ez a remény tölti el. Közös a kapott és továbbadott Kinyilatkoztatás, amely tekintetüket a befejezésre irányítja, melynek vonásait a századok, kultúrák, népek tapasztalatai alakították ki.

Ki ne érezné itt, hogy a feszültségek annál erősebbek és fájdalmasabbak, minél több közös nézőpont létezik, amelyek gazdagabbak és végeredményben erősebbek. Attól a pillanattól kezdve, hogy közösek a gyökereink, minden feszültség sebesülésnek érződik, lehetséges visszautasításnak; ám azt meg lehet élni a mind nagyobb termékenység és fényesség reményében is.

5. Most a testvéri kapcsolatok harmadik példájáról szeretnék beszélni. Józseféról, amikor megtalálta testvéreit Egyiptomban. Egy anekdóta ezt lehetővé teszi. Mondják, hogy XXIII. János pápa a zsidóság képviselőit fogadván így mutatkozott be: „Én vagyok József, a ti testvéretek." Roncalli pápának ugyanis József volt a keresztneve. Ebben az önmegnevezésben egyesek csak szellemes, humoros fordulatot láttak, de mély igazságtartalma van.

A legfiatalabb, József és idősebb testvérei között, a hosszú távollét miatt nyelvi nehézség adódott, a feledés is közrejátszott, különböző élettapasztalat, az elhagyottság és az elárultatás emléke. Emlékezni kell arra, miként kérdezte József testvéreit – akik nem tudták, ki is ő valójában – atyjukról. S főként érdemes elmélkedni azon a felkavaró jeleneten, amikor József fölfedi kilétét, és szemtől szembe találják egymással magukat és kicserélik, mivé lettek, s ami őket elválasztotta attól, hogy fölleljék közös eredetüket, kezdeti közösségüket. Ez a jelenet nem emlékeztet bennünket mindarra, amit egy fél évszázada megélünk? A tapintat arra indít, hogy hallgassak a könynyekről, amelyek néhányunk szemében most is úgy csillognak, mint egykoron Józseféban.

Úgy hiszem, a jelen történelmi körülmények között egy ahhoz hasonlítható helyzet áll fenn. Fölidézem egyikét azoknak a tájékozódási pontoknak, melyeket XVI. Benedek pápa javasolt a kölni zsinagógában. „A keresztény közösségekkel való szívélyes együttélésen" túl a pápa messzebbre hív bennünket. „Egymást kölcsönösen meg kell ismernünk, még mélyebben, még jobban. Bátorítom az őszinte, bizakodó párbeszédet a zsidók és a keresztények között. Csak így juthatunk el a még vitatott történelmi kérdések közös értelmezéséhez." Bárcsak sokasodnának a hasonló találkozások, József és testvérei egymásra találásának jegyében.

Az alapozó munka még hátra van. XVI. Benedek ezekkel a szavakkal fogalmazta meg ezt: „Előre haladni egymás megbecsülésében, teológiailag és a zsidóság-kereszténység közötti kapcsolatok terén." Ez a kölcsönös megbecsülés lehetővé teszi mind a zsidóknak, mind a kereszténynek, hogy a maga részéről mindenki meglássa, milyen kapcsolatban van a másikkal, és miként fogadja el a másikat Isten tervében. E két látásmód nem eshet egybe, mivel kiindulópontjaik különbözők. Mindenkinek meg kell tudni érteni a másik nézőpontját és elfogadni, amit az a maga módján gondol, nem csak beletörődni abba, megtűrni azt. XVI. Benedeknek egy másik gondolata itt nagyon hasznos: „Ez a párbeszéd, ha őszinte akar lenni, nem hallgathatja el a meglévő különbségeket, azokat nem kisebbítheti, pontosan abban, ami bennünket megkülönböztet egymástól a mi belső, hitbeli meggyőződésünk miatt, és éppen emiatt kell egymást kölcsönösen tisztelnünk."

6. Az eddigiekben Káin és Ábel példája segítségével a halálos kimenetelű összetűzésbe került testvéreket láttunk, Jákob és Ézsau esetében a atyai örökség ellentmondásos követelésének voltunk tanúi, Józsefnél pedig a közös leszármazás iránti hűségben való egymásra találást ünnepelhettük. Létezik még egy másik példa: Mózes és Áron, akikre isteni eredetű, legfölemelőbb

küldetés lett bízva – s mellettük ott van nővérük, Myriam. Ám ezen alkalommal az összehasonlítás túlzottan merész és azzal a kockázattal jár, hogy állást foglaljunk a legélesebb konfliktusban, ami az Isten által megígért nagy Próféta (MTörv 18,15) személyét illetően. Marad tehát Mózes és Áron esetében az Isten által nekik juttatott közös, prófétai és papi felelősség a nép üdvössége és Isten iránti saját hűségük érdekében.

Térjünk vissza II. János Pál pápa kijelentéséhez: „Önök a mi különösen kedvelt testvéreink, s bizonyos módon azt lehetne állítani, idősebb testvéreink." Mi tehát egymás mellett találjuk magunkat, szemben egy teljes felfordulást megélő világgal. XVI. Benedek említette, idézem: „Testvéri kapcsolat létezik közöttünk, amit a növekvő bizalom sugall." Ez tény, amit mindannyian megállapíthatunk, áldva ezért Istent. A *Nostra Aetate* megjelenése indította el eme bizalom újra megtalálását, II. János Pál pápa inspirált szavainak és tetteinek köszönhetően.

Emlékezzünk arra is, hogy alapvető módon az Egyház magatartását világosabbá tette egy másik deklaráció, amely a vallásszabadságról szól, az ugyanazon évben elfogadott *Dignitatis Humanae*. A Katolikus Egyház, hogy hűséges legyen saját tanításához, köteles tiszteletben tartani minden ember szabadságát. Semminemű vallási cselekedetet nem lehet kikényszeríteni, lett légyen az akármilyen természetű; mert az imádás, amit Isten elvár, az emberi szabadságon nyugszik, és ezt mindenki köteles a másik ember kapcsán tiszteletben tartani, mint Isten ajándékát. Bármi is történjék, nem lehetséges egy újabb inkvizíció.

Egyedül a kölcsönös tisztelet és szeretet teszik lehetővé, hogy igazi szeretetben éljük meg azt a strukturális feszültséget, ami átszövi a judaizmus és a kereszténység közötti kapcsolatokat és kelti életre tanúságtételüket; egyedül az ő feladatuk „együttesen, még egyöntetűbb tanúságtételt tenni" – amint azt XVI. Benedek mondja. „Együtt dolgozván gyakorlati téren az emberi élet szent jellege fényében az emberi jogok előmozdításáért, a családi élet értékeiért, a társadalmi igazságosságért és a világ békéjéért." E területeken a tízparancsolat iránti tisztelet egyesít bennünket az ember javának és igazi kiteljesedésének azonos látásmódjában.

Mi is mindannyian adjunk hálát Istennek. Imádkozzunk egymásért. Kérjük a másik ember számára Isten áldását. Ezek az új egymásra találások segítsenek bennünket nagyobb hűséggel tenni meg azt, amit Isten tőlünk vár. Így, a mennyekben imádságaink egyesülnek az egész világ üdvösségére, amint egyesül Mózes és Áron imádsága. Nem ez az, amit Isten tőlünk vár?

Akkor, amikor a civilizáció alapjaiban megrendül és gyors előrehaladása, szédületes gazdagsága miatt a nagy veszteségek kockázatát is vállalja, ez

a közös tanúságtétel, s reméljük, egyöntetű, kötelességgé válik, jócselekedetté, amit Isten elvár mindkét féltől. Már lehetett látni ennek az új magatartásnak a gyümölcseit, amint megjelenik sokféle módon, konkrét megvalósulásokban, hogy segíteni lehessen a legelesettebbeken, hatékony és célzott közbelépés történjen ott, ahol – úgy tűnik – az emberi cselekvőképesség elérte végső határát.

Úgy vélem, ami a régi antiszemitizmus föléledését vagy egy új antiszemitizmus jelentkezését illeti, a Katolikus Egyház és a zsidó közösségek közös fellépése a legjobb eszköz az említettek megelőzéséhez, mert előtérbe állítja azt, ami egyesít bennünket, idősebb és ifjabb testvéreket.

FORDÍTOTTA: TÖRÖK JÓZSEF

Szuromi Szabolcs Anzelm OPraem

Hans Urs von Balthasar ekkleziológiai koncepciója és a hitletétemény*

KORUNK ÉSZELVŰ KULTÚRÁJÁNAK JELENTŐSÉGE ÉS HATÁRA

A Katolikus Egyház, mint Isten Újszövetségi Népe, alapításától fogva meghatározott tanbeli és fegyelmi keretek között működik, melyek alapvetően és lényegileg Jézus Krisztus személyéhez, tanításához és az Egyházat létrehozó tettéhez kötődnek. Az Egyház vallja, hogy Istennek, a kinyilatkoztatásban meghatározott tartalmú tanítását hirdeti, alapítójára visszanyúló szent hatalommal és küldetéssel rendelkező apostolutódok, azaz a püspökök által, meghatározott közösség számára. Ez az egyháztörténelem minden egyes korszakát jellemző meggyőződés röviden az egyház működésének *doctrinalis* és a *disciplináris* egységében foglalható össze.[1] Az egyes időszakok mértékadó egyetemes zsinati vagy pápai állásfoglalásai, illetve az egyházatyák teológiai elemzései, tiszta képet adnak számunkra, a lelkek üdvösségének előmozdítását szolgáló Egyház működésének sajátosságairól. Az egyes dogmatikai jellegű állásfoglalások mutatják az évszázadok folyamán egymásra épülő, és az adott kor kérdéseire a Szentírás és a Szenthagyomány fényében választ adó hitletétemény egységességét, melynek alapja az Egyház igehirdető és szentségkiszolgáltató élete. Ez tehát az a változatlanság, amely a változó keretek között is az állandóságot jelenti az Egyház történelme folyamán intézményesedett életében.[2]

1. Amikor mindennek előrebocsátása után a Basel-ben, 1988. június 26-án elhunyt H. Urs von Balthasar teológusi tevékenységének ekkleziológiai vonásaira rátérünk,[3] nem szabad elfelejtenünk, hogy mint minden más katoli-

* Elhangzott a *Hans Urs von Balthasar tiszteletére, születésének 100. évfordulója* alkalmából rendezett tudományos ülésen (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar, Budapest 2006. február 24.).

[1] Vö. Erdő P., *Az egyházjog teológiája intézménytörténeti megközelítésben*, Budapest 1995, 95.

[2] Vö. G. Segalla, *Carisma e istituzione a servizio della carità negli Atti degli Apostoli*, Padova 1994, 13.

[3] *New Catholic Encyclopedia*, II, Washington D.C. 2003², 33–35.

kus teológus, ő is alapvetően a kinyilatkoztatás igazságainak rendszerezésére törekedett, kortársai és az adott kulturális környezet számára. Így az egyháztan egyes elemeinek vizsgálata, neki is ugyanazon forrásoknak az elemzését jelentette, amely a katolikus Egyház hitletéteményét foglalja magában.[4] Ez a teológusi érdeklődés vezette *Órigenész*,[5] *Nüsszai Szent Gergely*,[6] *Maximus Confessor*[7] és természetesen *Szent Ágoston* műveinek elmélyült tanulmányozására. Látható, hogy a felsorolás egyfelől tartalmazza mind a keleti, mind a nyugati gondolkodás, a középkor számára is maradandó hatást jelentő szerzőit. Annak ellenére, hogy műveire a fenti gondolkodóknál kisebb mértékű befolyással rendelkeztek, mégis meg kell említenünk *Szent Ciprián*, *Szent Jeromos* és *Szent Ambrus* személyét,[8] akiknek ekkleziológiai felfogása a már idézett egyházatyák mellett komolyan meghatározta az egész középkor teológiai fejlődését,[9] egészen a Trentói Zsinat (1545–1563) határozataiig;[10] sőt fontos szerepet kapott (különösen Ciprián) a II. Vatikáni Zsinat egyháztani képének kialakításában.[11] Ha egy pillantást vetünk Balthasar, először 1977-ben Einsiedeln-ben megjelent *Christlicher Stand* című munkájára, láthatjuk a felhasznált patrisztikus anyag gazdagságát, amellett, hogy egyértelműen kitűnik Szent Ágoston írásainak meghatározó volta. Szembetűnő az is, hogy a középkori szerzők közül Balthasar leginkább Aquinói Szt. Tamás *Summa Theologiae*-jával és Francisco Suárez műveivel foglalkozik.

Hans Urs von Balthasar teológiai elemzéseit teljes mértékben átszövi az egyházatyák írásainak ismerete.[12] Nem elsősorban az egyes szerzők gondolatainak az eredetével és korrajzával foglalkozik – mint azt például Jean Daniélou tette[13] – hanem a patrisztikus auktorok gondolatainak lényegét igyekszik megérteni és lehetőleg töretlenül átültetni a modern kulturális környezetbe. Az első keresztény századok teológiai műveinek szerkezete és

[4] E. T. Oakes, *Pattern of Redemption: The Theology of Hans Urs von Balthasar*, New York 1997^2, 5–7.

[5] H. U. Balthasar, *Parole et mystère chez Origène*, Paris 1937.

[6] H. U. Balthasar, *Présence et pensée*, Paris 1942.

[7] H. U. Balthasar, *Die Gnostischen Centurien des Maximus Confessor*, 1941.

[8] J. Quasten, *Patrology*, II (The Ante-Nicene Literature After Irenaeus), Westminster, Maryland 19884, 340–383.

[9] Vö. Szuromi Sz.A., "Patrisztikus szövegek a Collectio canonum Anselmi Lucensis 'A' Recenziójában", *Kánonjog* 7 (2005) 55–63.

[10] *Decrees of the Ecumenical Councils*, II. Washington D.C. 1990, 660–779.

[11] *Decrees of the Ecumenical Councils*, II. 850–851.

[12] Vö. *Hans Urs von Balthasar, Bibliographie: 1925–1990*, Einsiedeln 1990.

[13] Vö. J. Daniélou, *A History of the Early Christan Doctrine before the Council of Nicea*, I–III. London, Phil. 1964–1977.

stílusa szembetűnően visszatükröződik Balthasar munkáinak szövegében.[14] Ez a patrisztikus gondolkodás és a XX. századi teológiai irányzatok érvrendszerének integráns ötvözését jelenti, a felmerülő ellentétek dacára.[15]

2. A következőkben a *Christlicher Stand* (Keresztény életállapot) című kötetén keresztül igyekszünk bemutatni Balthasar ekkleziológiai magyarázatát.[16] A mű második fejezete foglalkozik részletesen a keresztény életállapot egyes formáival. Ehhez először magának az egyház fogalmának az elemzéséből indul ki, melyhez az εκκαλέω – εκκλησία hagyományos etimológiát használja fel.[17] Ennek alapján jelenti ki, hogy az Egyház nem más, mint Isten kiválasztásának és megformálásának eredményeként létrejött valóság. A megtestesült Második Isteni Személy hívása, személyre szólóan választja ki az egyes embereket arra, hogy a keresztény közösség tagjává váljanak.[18] A kiválasztás és a hívás az Istentől származik és az örökéletre, az örök dicsőségre szól, mely a látható egyházba való meghívással veszi kezdetét. Az Egyházban való lét, Balthasar gondolatmenetében, a kereszthez hasonlóan, horizontális és vertikális jelleggel rendelkezik: az Evangélium szerinti élet és a világ szerinti élet különbözősége; továbbá a papi és laikusi feladatkör megkülönböztetése. Jézus nyilvános működésének ideje alatt többeket meghívott követésére, a küldetés mibenléte azonban az Ő keresztáldozatával vált egyértelművé. Az apostolok számára átadott hatalom, különösen a szentségek kiszolgáltatása; a bűnöknek, az egyház szolgálata által történő megbocsátásán keresztül, lényegileg megkülönböztethető a krisztuskövetők általános meghívottságából fakadó kötelességektől és jogoktól. Jézus körül tehát két fajta közösséget találunk, amelyek szorosan összetartoznak: azt a számos hívőt, aki meghallotta az Ő személyre szóló hívását a krisztuskövető új életre, illetve az apostolokat, akiket saját döntésével választott ki Jézus, meghatározott formában, az általa meghatározott feladatkör gyakorlására (vö. pl. Lk 6,13). Balthasar részletesen elemzi a kétfajta meghívottság mibenlétét, alapvetően az egyes evangéliumok szövegének szisztematikus exegézisével. Az új életállapotra történő kiválasztást *minőségi hívásnak* nevezi, amely nemcsak az Egyházba hív meg,

[14] Ch. KANNENGIESSER, „Listening to the Fathers", in D. L. Schindler, *Hans Urs von Balthasar. His Life and Work*, San Fransisco CA 1991, 59–63, különösen 62.

[15] Vö. H. U. BALTHASAR, „Meeting God in Today's World", in *The Church and the World* (Concilium. Theology in the Age of Renewal 6), New York, N.Y. 1965, 23–39.

[16] H. U. BALTHASAR, *Christlicher Stand*, Einsiedeln 1977; vö. J. O'DONNELL, „Hans Urs von Balthasar: The Form of his Theology", in Schindler, *Hans Urs von Balthasar*, 207–220, különösen 218–220.

[17] L. COENEN, „Kirche", in *Theologisches Begriffslexikon zum NT*, Wuppertal 1972. II. 784–785.

[18] BALTHASAR, *Christlicher Stand*, 139–142.

hanem további hivatásbeli meghatározottságokat ad az Egyházon belül.[19] A két alapvető életállapot megkülönböztetéséhez Francisco Suárez érvelését használja fel, hogy bemutassa a köztük fennálló viszony sajátosságait.[20] A tökéletes életre való meghívást egyszerű és egyértelmű formában megtaláljuk az apostolok kiválasztásának elbeszélésében, amely a korábbi életformához kötő meghatározottságoknak az elhagyását jelenti.

3. Mindezen bevezető után Balthasar behatóan elemzi Isten Újszövetségi Népének szerkezetét.[21] Ehhez először az élet krisztusi állapotát vizsgálja. Külön foglalkozik a Boldogságos Szűzmária sajátos helyével az Egyház életén és a krisztushívők mindennapi vallásosságán belül. Az élet krisztusi állapota röviden - véleménye szerint – a „Krisztusban való élet" kifejezéssel foglalható össze. Ez természetesen magában foglalja az Isten általi kiválasztás és a sajátos hivatás felismerését, majd Jézus megváltó tettére, illetve Mária sajátos küldetésére való reflexiót. Szeretnénk kiemelni a máriás-lelkület Balthasar általi hangsúlyozását, mint az Egyházhoz tartozás egyedi jegyét. Annak ellenére, hogy ebben a művében nem találunk utalást Szent Jusztinosz írásaira,[22] mégis Balthasar eszmefuttatásából egyértelműen kitűnik nemcsak Szent Pál és Szent Ágoston befolyása, hanem a korai egyházatya gondolataihoz való kötődés is.[23] Mária alázatos és tiszta engedelmessége, valamint Jézus életpéldája és tanítása kijelöli a világhoz kötődő életből kiinduló utat a keresztény kiválasztottság felé.[24]

4. Önálló kérdésként jelenik meg Balthasar-nál a krisztuskövetés és a szabadság viszonyának a problémája. Ennek kifejtésére leginkább Szent János Evangéliumát használja fel (vö. Jn 8,31–32; 3,35–36). A hívásra való válasz a meghívott szabadságából fakad. Azonban az emberi természet bűn által való megsebbzettségének a kereszten történő megváltása, radikálisan átalakítja a hagyományos „szabadság" fogalmat. Az isteni hívásra adott válasz nemcsak az emberi természethez kötődik, hanem egyúttal megtaláljuk azokat a kegyelmi eszközöket, amelyek a megváltás művén és a Krisztus által alapított és az Egyház szolgálatára bízott szentségeken keresztül, megerősí-

[19] Vö. BALTHASAR, *Christlicher Stand*, 148.
[20] Vö. SUÁREZ, F., *Opus de Religione*, II/II. Cap. 1, 4 (*Opera Omnia*, XIV. Paris 1859. 115).
[21] BALTHASAR, *Christlicher Stand*, 183–389.
[22] Vö. J. QUASTEN, *Patrology*, I (The Beginnings of the Patristic Literature), Westminster, Maryland 1988[4], 196–219.
[23] BALTHASAR, *Christlicher Stand*, 201–209.
[24] BALTHASAR, *Christlicher Stand*, 211.

tik a kiválasztás követésében ingadozó hívőt. Ez felveti a szabadság és az engedelmesség Egyházon belüli viszonyát.

A kereszténység alapigazságaival kapcsolatos és a lelkiismeret által vezérelt döntés, az emberi szabad akarat gyakorlásának része, amely meghatározza annak a mindenkori társadalmi környezetben való megjelenési formáit. Nyilvánvaló tehát, hogy a keresztény hit elfogadására, lelkiismerete ellenében, senkit sem szabad kényszeríteni, ahogy azt az egyházi tradíció alapján már az 1917-ben kihirdetetett *Egyházi Törvénykönyv* 1351. kánonja is megfogalmazta, majd a II. Vatikáni Zsinat *Dignitatis Humanae* kezdetű konstitúciójának 2. pontja is leszögezte.[25] A lelkiismeretileg elfogadott valláshoz való ragaszkodás azonban, már nem nevezhető fakultatívnak, mivel az egyúttal az elfogadott Istenbe vetett hit elutasítását is jelentené. Balthasar érveléséből, amely ezen a ponton szintén kötődik Szent Ágoston gondolatrendszeréhez, egyértelmű, hogy aki egyszer az Egyház tagjává vált és ezzel feladatot kapott az Egyházra bízott isteni küldetésben való részvételre, annak ebből fakadó joga van arra, amit ez a hivatása megkíván, de az Egyházon, vagyis a lelkiismeretileg elfogadott meghatározott vallási közösségen belül. Krisztushívőként nem lehet joga arra, ami ezzel a hivatással ellenkezik, azaz ebben az esetben a katolikus hittől való elszakadásra. Balthasar hangsúlyozza, hogy ez egyáltalán nem az evilágban való mindennapi élet lerombolását jelenti, hanem a keresztény életállapot sajátosságain keresztül kapott kegyelmek felhasználását, az evilágban betöltött feladatkör krisztusivá tételére. Sajátosan is igaz ez a házas életállapot megszentelésére.[26] A teljes egészében Istennek szentelt élet és a keresztény házas élet közti különbözőségek és hasonlóságok bemutatására Balthasar Nagy Szent Bazil aszketikáról való beszédét, Aranyszájú Szent Jánosnak a Teremtés könyvéhez írt 18. homíliáját, Szent Ágoston Hiláriuszhoz írt levelét és Órigenész írásait használja fel. Megállapítja, hogy a keresztény házasság lényege közvetve magából a kereszt-áldozatból következik. Az Isten felé megnyilvánuló emberi szeretetnek a másik, kitüntetett formája, az isteni tökéletes szeretetnek való teljes önátadás, amely a szüzességben vagy az Istennek szentelt celibátusban valósul meg.

5. Az életállapot második felosztásának tárgykörében Balthasar a papi és a laikusi státusz elemzésével foglalkozik, valamint kitér a világi harmadrendek sajátosságaira. Jézus Krisztus utolsóvacsorai cselekménye egyedülálló a

[25] *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Bologna 1978³, 1002–1003. Vö. ERDŐ P., „Engedelmesség és szabadság az Egyházban az új Codex szerint", *Teológia* 18 (1984) 34–38.

[26] BALTHASAR, *Christlicher Stand*, 225.

vallástörténetben, hiszen személye egyszerre gyakorolja az áldozatot bemutató papi funkciót, miközben ő maga a bemutatott áldozat. Ebben a sajátos értelmű papságban részesülnek a katolikus Egyház hite szerint Jézus Krisztus személyében tevékenykedő, *tanítói*, *megszentelői* és *kormányzati* feladatot végző felszentelt krisztushívők.[27] Balthasar arról beszél, hogy a papi életállapot objektív módon a Krisztus által alapított sajátos szolgálat gyakorlását jelenti, míg szubjektíven Krisztus követésének egyedi formája. Mindkettőben alapvető szerepet játszik az Egyház kiválasztása. A konkrét papi hivatás tehát csakis az Egyházban és az Egyház szolgálata általi kiválasztás és az egyén személyre szóló hivatásának összhangjában valósulhat meg.[28] A papság elsődlegesen egyházi funkció, ami alapvetően szolgálatot jelent, melynek alá van rendelve az adott személy teljes élete. Ez olyan szolgálat tehát, ami meghatározza a kiválasztott személy egyházon belüli tevékenységét, de ez az a tevékenység, ami megkülönbözteti a kiválasztott személy sajátos szolgálatát, más – az Egyházhoz tartozó krisztushívő – szolgálatától. A papság szentségi működése mindig összhangban van – pontosabban „kell, hogy legyen" – az Egyház fejével, amely láthatóan a mindenkori pápával való doktrinális és diszciplináris egységet jelenti.[29] Ezt nevezi Balthasar a „Titokzatos Test tagjaként való személyes együttműködésnek." Azok a fogadalmak és kötöttségek, amelyek az ókeresztény kortól a szolgálati papság jellegzetességeit adják, éppen annak a tökéletességre irányuló életállapotnak a sajátosságai, amelyek a Szentmise bemutatásán és az egyes szentségek és szentelmények kiszolgáltatásán keresztül az egyedüli Úr megjelenítését szolgálják a krisztushívők közösségén belül, mint egyedül álló lelkipásztori szolgálat. Ennek kapcsán újra észrevehető mind Órigenész,[30] Szent Iréneusz,[31] Nüsszai Szent Gergely[32] és Szent Ágoston[33] érvelésének befolyása Balthasar gondolatmenetére. A papság életének sajátosságai közé tartozik, a Krisztus követésére való meghívás és az Istennek szentelt papi szolgálat teljesítése.[34] Figyelemre méltó Szent Péter és Szent János személyének Balthasar által történő összehasonlítása. Az egyes evangéliumok elbeszéléséből egyértelműen kitűnik, az Egyházon belüli eredendő hierarchikus alá- és fölérendeltségből következő

[27] Vö. S. De Giorgi, „L'Eucaristia: vita e missione della Chiesa", *Monitor Ecclesiasticus* 115 (1990) 154.
[28] Balthasar, *Christlicher Stand*, 266.
[29] Balthasar, *Christlicher Stand*, 269.
[30] Origenes, *Psalmus LXX*, 14.
[31] Irenaeus, *Adversus Haereses*, II. 28. 3: *Patrologia Graeca*, VII. 806.
[32] *Patrologia Graeca*, XLIV. 939–941.
[33] *Patrologia Latina*, XXXV. 1803; cf. *Patrologia Latina*, XXXVIII. 931.
[34] Balthasar, *Christlicher Stand*, 279.

fegyelmi rend. Péter primáciája tiszta megalapozást nyer mind a szinoptikus, mind a Szent Jánoshoz kötődő hagyomány alapján. Maga az Úr, Jézus Krisztus az, aki fenn tartja Szent Péter egyedi helyzetét az apostol kollégiumon belül, még Szent János, a „szeretett tanítvány" irányában is. Ez a kitüntetett helyzet különleges módon is kifejezi az Egyház egységét, amely mind a tanításban – azaz Krisztus példájának, mint normának, az igehirdetésben való átadásában –, mind az egyházfegyelemben, vagyis Szent Péternek és a Péter-utódnak való fegyelmi engedelmességben, megnyilvánul. Az engedelmesség lehetőségének és szükségességének bemutatásához Balthasar újra az egyházatyák érv- és fogalomvilágát használja fel, különösen Szent Ciprián, Euszebiosz, Szent Ambrus és Szent Ágoston magyarázatát.[35] Az Egyház hierarchikus szerkezetének teológiai kifejtése kapcsán Balthasar részletes kitérőt tesz a *Christlicher Stand* II. fejezete 2. címének keretében. Mindennek szisztematikus felvázolásához Aranyszájú Szent János *De Sacerdotio* című munkája és Nagy Szent Gergely pápa XL. homíliája jelenti az alapvető forrást, amelyet Aquinoi Szent Tamás *Summa Theologiae*-jével ötvözve mutat be. Érvei között feltűnnek az érett középkor egyetemes zsinatainak állásfoglalásai is, különösen az 1274. évi II. Lyoni Zsinat rendelkezései.[36] Sőt, X. Szent Piusz pápát idézve Balthasar megjegyzi, hogy a szolgálati papság megkülönböztető jegyei közé tartozik, a Krisztussal való imádságbeli egység, az elmélkedés és a lelki olvasmányok végzése, amelyek tükröt tartanak a Krisztuskövető papság élete elé.[37]

6. A papságra meghívást kapott, és az Egyház által erre a szolgálatra kiválasztást nyert személyek mellett találjuk, a világban tevékenykedő világi krisztushívőket, akik sajátos feladatként kapták – amint azt korábban láttuk – életállapotukon keresztül, meghatározott munkájuk keretei között és szintjének megfelelően, a világ megszentelését és annak a keresztény küldetés üzenetével való átitatását. Ennek az állapotnak az elnyerésére nincsen szükség egyedi felszentelésre, hanem mindenki részesül belőle, aki megkapta a keresztség szentségét.[38] A laikusok Egyházon belüli küldetésének leírására Balthasar elsődlegesen az 1. Korintusiaknak írt levél exegézisét használja fel (vö. 1Kor. 12,8–28). A laikusok életállapota Balthasar gondolatmenete alapján egyáltalán nem az Egyházban való passzív jelenlétet mutatja, hanem az Egyházon keresztül elnyert kegyelmekkel megerősített aktív munkát,

[35] Balthasar, *Christlicher Stand*, 294–297.
[36] Balthasar, *Christlicher Stand*, 307.
[37] Pp. Pius X, exhort. „Haerent Animo" (August. 4, 1908), *ASS* 41 (1908) 555–577.
[38] Balthasar, *Christlicher Stand*, 329–330.

amely együttműködik a sajátos kiválasztottsággal rendelkező szolgálati papság megszentelő tevékenységével.[39] Ennek alapján előttünk áll az Egyházhoz tartozó személyek egymáshoz való viszonyának vázlata: a papi életállapot, amelynek teljessége, a püspök személyében megjeleníti és magában foglalja Jézus Krisztus küldetésének, *tanítói*, *megszentelői* és *kormányzati* feladatkörét. Ebből következik az Egyház „evangéliumi állapota", amely a mindennapi igehirdetésen és szentség-kiszolgáltatáson keresztül valósul meg. Végül ehhez kapcsolódik a laikusi életállapot, amely mindezen források alapján saját maga és környezete megszentelésén fáradozik, állapotbeli kötelezettségeinek teljesítésén keresztül.[40]

7. Az Egyház felépítésének, a benne található horizontális és vertikális viszonyok Hans Usrs von Balthasar értelmezése alapján történt bemutatása jól mutatja, az Egyház, mint Isten Újszövetségi Népe egységét.[41] Látható, hogy ennek az egységnek a természetes tudata tükröződik az ősegyház életében, amelyről megfelelő tanúságot adnak Szent Pál levelei. De ez az egység, és az egységben való különböző küldetések hierarchikus jellege jelenik meg az egyháztörténelem, a dogmatörténet és a kánonjog korai forrásaiban is. Ezek a patrisztikus írások, amelyek a Krisztus személyéhez kötődő tiszta hit és az Egyház mindennapi igehirdető és szentségkiszolgáltató életéből merítenek, meghatározó módon befolyásolták Hans Urs von Balthasar gondolatvilágát, mellyel az Egyház mibenlétének megvilágítására törekedett.

Joseph Ratzinger bíboros, aki jelenleg, mint Szent Péter utóda, XVI. Benedek néven vezeti a katolikus Egyházat, 1988. július 1-jén, Hans Urs von Balthasar temetési szertartásán homíliájában kiemelte: „Von Balthasar kitüntető tiszteletet tanúsított Szent Péter Széke és az Egyház hierarchikus rendszerének irányában."[42] Szent Ágoston és Nüsszai Szent Gergely írásainak elemzése az Egyház hitletéteményének beható tanulmányozására sarkalta. „Krisztus az életem" idézte Ratzinger bíboros beszédében Szent Pál Filippiekhez írt levelét (1,21).[43] Ez a mondat teljes összegzését adja Balthasar több évtizedes teológiai munkásságának.

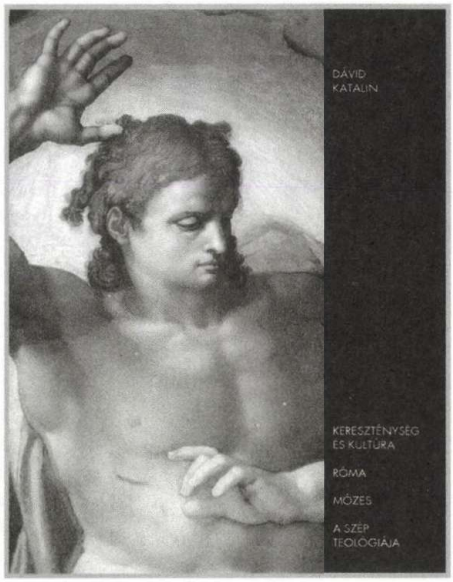
[39] BALTHASAR, *Christlicher Stand*, 342–345.

[40] BALTHASAR, *Christlicher Stand*, 370–373.

[41] Vö. H. U. BALTHASAR, „Question disputée: Le problème Eglise-Israël depuis le Concile", *Communio. Revue Catholique Internationale* 20/3 (1995) 23–36.

[42] J. RATZINGER, „Homily at the Funeral Liturgy of Hans Urs von Balthasar", in Schindler, *Hans Urs von Balthasar*, 291–295, különösen 293.

[43] RATZINGER, *Homily at the Funeral Liturgy*, 295.

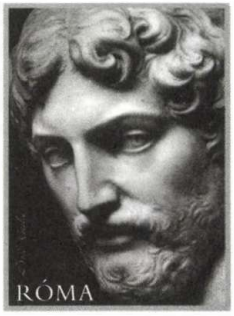
A SZENT ISTVÁN TÁRSULAT

ÚJ KIADVÁNYAI

DÁVID KATALIN

TANULMÁNYKÖTETEI

SZÍNES MELLÉKLETEKKEL

RÓMA

„Az a város, amelyik így gondolkodik, annak az örökkévalóság a mértéke. Tiszteletlen az idővel, és pazarolja a teret. Ki akarja tölteni a távolságot az ég és a föld között. Meg akarja közelíteni a mennyet, mert tudja, hogy minden embernek ez a vágya. Láncot alkot az értékekből, ahol egybekapcsolódik a jó és a szép, ahol nem fáraszt az üresség, és ezért megszűnik a tér nagysága, nem érezzük az időt. A nagyszerűség itt nem lebéklyóz, hanem saját méreteibe emel bennünket. A szellem átöleli az anyagot, az anyag pedig érzékelhetővé teszi a szellemet. Kegyelem ide eljönni." **148 oldal, 1200 Ft**

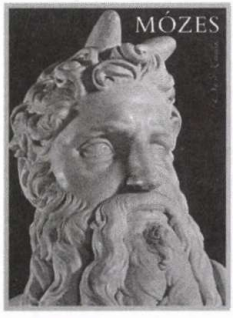
KERESZTÉNYSÉG ÉS KULTÚRA

„A magam kultúrafogalmát akár egyetlen mondatban is megfogalmazhatnám, és ez az egy mondat így hangzik: kultúra az, aminek feladata felépíteni az embert úgy, hogy természete képes legyen befogadni a kegyelmet. Mert a 20. század után milyen más értelme lehetséges a kultúrának, a kegyetlenség megélt és megélésében is elképzelhetetlen valósága után." **104 oldal, 1000 Ft**

A SZÉP TEOLÓGIÁJA

„A szimbólumokat örökségként kell kezelni. Kapjuk és továbbítjuk, új interpretációkkal aktualizáljuk. Ez nem feltétlenül jelenti gazdagításukat, de jelenti honosításukat, amit korunk és az utódok érdekében teszünk." **178 oldal, 1400 Ft**

MÓZES

„De leghőbb vágyam, hogy legyen a mondandóm tisztelgés az emberiség történelmének Istentől kiválasztott személyisége, Mózes előtt. Még igazabb lenne, ha az emberiség üdvtörténetét mondanám, mert Mózes számomra a megváltás történelmi pillanatát előkészítő, sőt azt biztosító, valóban a Mindenhatótól küldöttek egyik legnagyobbja." **80 oldal, 1100 Ft**

COMMUNIO

NEMZETKÖZI KATOLIKUS FOLYÓIRAT IDEGEN NYELVŰ VÁLTOZATAI

ANGOL (USA): *International Catholic Review Communio* (P.O. Box 4468 Washington, D.C. 20017–0468) – David L. Schindler (dir.)

ARAB: Al-Ligâ: *Revue Chrétienne Internationale Communio* (rue Mgr. Mobarak Achrafieh, Beyrouth, Liban; – 7, rue Coëtlogon, 75006 Paris) – Mihel Hayek (dir.)

ARGENTIN: *Revista Catolica Internacional Communio* (Libertador 17115, AR–1641 San Isidoro – Alberto Espezel (dir.)

BRAZIL: *Revista international catolica de cultura communio* (Rua Benjamin Constant 23, 6 andar, BRA-200001-970 Rio de Janeiro) – Estevao T. Bettencourt (secr.)

CHILEI: *Revista Catolica International Communio* (Av. Ricardo Lyon 1177, Providencia, CHILE-Santiago) – Fernando Moreno (dir.)

CSEH: *Mezinárodni Katolická Revue Communio* (Husova 8/234, CZ-110 00 Praha 1) – František X. Halas (dir.)

FLAMAND-HOLLAND: *Internationaal Katholick Tijdschrift Communio* (Burgemeesterstrraat 59 bus 6, B-3000 Leuven) – S. Van Calster (dir.); (Heijendahllaan 82, NL-6464 EP Kerkrade) – J. Ambaum (dir.)

FRANCIA: *Revue Catholique Internationale Communio* (5, passage Saint-Paul, F-75004 Paris) – Vincent Carraud (dir.)

HORVÁT: *Svesci Communio* (Kršcanska Sadašnjost, Marulićev trg 14, HR-41001 Zagreb) – Tomislav J. Šagi-Bunić (dir.)

LENGYEL: *Miedzynarodowy Przeglad Teologiczny Communio* (Oltarzew, Kilinskiego 20, PL-05-850) – Ozarow Mazowiecki (dir.)

NÉMET: *Internationale Katholische Zeitschrift Communio* (Lindenmattenstrasse 29, D-79117 Freiburg, i.B.) – Maximilian Grenier (dir.)

OLASZ: *Rivista Internationale di Teologia e Cultura Communio* (Via Gioberti 7, I-20123 Milano) – Elio Guerriero (dir.)

PORTUGÁL: *Revista International Católica Communio* (Universidade Católica Portuguesa, Palma de Cima, P-1600 Lisboa) – Henrique de Noronha Galváo (dir.)

SPANYOL: *Revista Catolica International Communio* (Cedaceros 3-2, E-28014 Madrid) – Juan-Maria Laboa (dir.)

SZLOVÉN: *Mednarodna Katoliška Revija Communio* (Dolničarjeva 4, SLO-1000 Ljubljana) - Tomaz Podobnik (dir.)

UKRÁN: *Sopricastija–Koinonia–Communio* (bd. Vinnicenka 22, CP 808, UA-79008 Lviv (Leopoli)

XIV. évf. 2006/1–2

Communio

NEMZETKÖZI KATOLIKUS FOLYÓIRAT

TARTALOM

Előszó	1
Joseph Ratzinger: A kánai menyegző jele	3
Peter Henrici: A kánai menyegző csodája	8
Michael Figura: Jézus órája János evangéliumában	14
Michel Gourgues: „Kinyilatkoztatta dicsőségét"	21
Adalbert Rebic: A borrá változott víz	31
Bernhard Dolna: A kánai menyegző – egy zsidó esküvő	37
Daniel Bourgeois: A napkeleti bölcsek a kánai menyegzőre sietnek	48
Andrienne von Speyr: A rózsafüzér fényességes misztériumai	59
Dietrich von Hildebrand: Verba Christi	65
Gál Ferenc: Mária Jézus nyilvános életében	68
Gál Ferenc: Jézus csodái	70
Jan-Heiner Tück: XVI. Benedek pápa, az igazság munkatársa	74
Joseph Ratzinger: Európa a kultúrák válságában	79
Jean-Marie Lustiger: Idősebb testvérek	85
Szuromi Szabolcs Anzelm: Hans Urs von Balthasar ekkleziológiai koncepciója és a hitletétemény	92

ÁRA: 680 Ft